

Міністерство внутрішніх справ України
Донецький державний університет внутрішніх справ

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ХОМІНІЧ Світлана Володимирівна

УДК 342.95(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання власних ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.В. Хомініч

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України С.С. Вітвіцький

Хомініч С.В. Забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні: адміністративно-правовий аспект. – *Кваліфікаційна наукова праця.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право). – Донецький державний університет внутрішніх справ. - Маріуполь, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні.

Констатовано, що безперешкодне здійснення правосуддя виступає ключовим критерієм безпеки судової влади, який залежить від рівня забезпечення правовідносин у сфері судочинства засобами адміністративно-правової охорони, першорядна роль серед яких належить виробленню дієвого адміністративно-правового механізму притягнення до адміністративної відповідальності за повторне вчинення адміністративного правопорушення проти Конституційного Суду України, шляхом внесення відповідних змін до статті 185-3 «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України».

Розкрито соціальну природу судової влади й вироблено нові підходи до забезпечення її охорони адміністративно-правовими засобами, до числа яких відносяться форми й методи здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами органів державної влади своєї компетенції, метою реалізації якої є забезпечення охорони органів судової влади та безпечного відправлення правосуддя.

Дихотомія судової влади обумовлює сприйняття судових органів, з одного боку, націленими на здійснення судочинства, а з іншого – як об'єкт правової охорони, яка реалізується за допомогою комплексу заходів, спрямованих на підтримання громадського порядку та безпеки в судах.

Охарактеризовано принципи адміністративно-правової охорони правосуддя, до числа яких відносяться: а) організаційні норми-принципи функціонування правосуддя; б) адміністративні процесуальні норми-принципи щодо здійснення правосуддя; в) спеціальні норми-принципи щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах.

Доведено, що принцип верховенства права виступає вихідною основоположною ідеєю при формуванні спеціальних принципів забезпечення охорони й безпеки правосуддя, таких як: а) адекватність та співмірність охорони судової влади; б) комплексність та системність застосування заходів безпеки; в) компетентність та професіоналізм суб'єктів забезпечення охорони та безпеки; г) безперервність охорони судової влади; д) законність охорони судочинства.

Визначено адміністративно-правовий статус Служби судової охорони у якості врегульованої законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупності елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та юридична відповідальність, спрямованими на визначення місця й ролі Служби судової охорони у загальній системі державних органів із правоохоронними функціями.

Обґрунтовано доцільність уточнення поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, визначеного статтею 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», як державного органу в системі правосуддя, наділеного правоохоронними функціями, такими як: а) підтримання громадського порядку в суді; б) припинення проявів неповаги до суду; в) охорона приміщень судових органів; г) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу і т.д.

Встановлено, що оперативно-розшукові підрозділи Національної поліції виступають єдиними, визначеними на законодавчому рівні, суб'єктами здійснення державного захисту суддів Конституційного Суду України, відтак, визначення компетенції Національної поліції має вирішальне значення в процесі з'ясування місця й ролі поліції в системі адміністративно-правових відносин щодо охорони правосуддя.

Оскільки законні вимоги поліцейських на адресу суддів, під час здійснення їх державного захисту, тісно межують із втручанням в діяльність судді та зазіханням на його професійну незалежність, пропонується запровадити договірну форму взаємовідносин між охоронюваним суб'єктом та органом, який забезпечує державну охорону, з детальною регламентацією

повноважень обох сторін.

Встановлено, що конвоювання обвинувачених (підсудних, засуджених) та здійснення їхньої охорони під час судового процесу слугує головним завданням Національної гвардії України у сфері забезпечення безпеки правосуддя. Відтак, напрямками взаємодії Національної гвардії з іншими суб'єктами забезпечення охорони й безпеки правосуддя, мають стати: а) формування міжвідомчої комісії щодо прийняття судів для обслуговування; б) визначення порядку охорони обвинувачених (підсудних, засуджених) безпосередньо в залі судових засідань; в) визначення маршрутів конвоювання від спеціальних автомобілів до камер та залів судових засідань і у зворотному напрямку; г) здійснення заходів інженерно-технічного укріплення приміщень суду.

Доведено необхідність удосконалення якості професійного навчання судових охоронців, шляхом укладання двосторонніх угод про підготовку співробітників Служби судової охорони між її територіальними управліннями та освітніми закладами, до числа яких, поряд із Національною школою суддів України та Навчальним центром територіального управління Служби судової охорони у Вінницькій області, доцільно залучити й заклади вищої освіти системи МВС України.

Проаналізовано зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя та обґрунтовано необхідність розроблення Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, реалізація якої здійснюватиметься відповідно до таких пріоритетних напрямків, як: покращення ефективності та якості забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому процесі; забезпечення спрощеного порядку розгляду звернень громадян органами, які здійснюють заходи державного захисту; запобігання протиправних посягань на осіб, які потребують захисту; зміцнення матеріально-технічної бази підрозділів, що безпосередньо забезпечують заходи безпеки.

Ключові слова: адміністративно-правова охорона, забезпечення безпеки, правосуддя, судова влада, судочинство, адміністративна відповідальність, органи державної влади, компетенція, судові органи, громадський порядок та

безпека, верховенство права, законність, судовий процес, Національна поліція, Національна гвардія, Служба судової охорони.

Khominich S.V. Ensuring the protection and security of justice in Ukraine: administrative and legal aspect. - Qualifying scientific work.

Thesis for a Candidate of Law (Doctor of Philosophy) Degree in specialty 12.00.07 - Administrative law and process; finance law; information law (081 - Law). - Donetsk state university of internal affairs. - Mariupol, 2021.

The dissertation is devoted to the research of administrative and legal support of protection and security of justice in Ukraine.

It is stated that the unimpeded administration of justice is a key criterion for the security of the judiciary, which depends on the level of legal relations in the field of justice by means of administrative and legal protection, the primary role of which is to develop an effective administrative mechanism. Court of Ukraine, by making appropriate amendments to Article 185-3 "Disrespect to the court or the Constitutional Court of Ukraine".

The social nature of the judiciary is revealed and new approaches to ensuring its protection by administrative and legal means are developed, which include forms and methods of exercising their competence by specially authorized subjects of state authorities, the purpose of which is to ensure the protection of the judiciary and safe administration of justice. .

The dichotomy of the judiciary determines the perception of the judiciary, on the one hand, aimed at the administration of justice, and on the other - as an object of legal protection, which is implemented through a set of measures aimed at maintaining public order and security in the courts.

The principles of administrative and legal protection of justice are described, which include: a) organizational norms-principles of justice functioning; b) administrative procedural norms-principles for the administration of justice; c) special norms-principles on ensuring public order and security in courts.

It is proved that the principle of the rule of law is the basic principle in the formation of special principles for the protection and security of justice, such as: a) the adequacy and proportionality of the protection of the judiciary; b) complexity and systematic application of security measures; c) competence and professionalism of

the subjects of security and safety; d) continuity of protection of the judiciary; e) the legality of the protection of justice.

The administrative and legal status of the Judicial Protection Service is defined as regulated by laws, bylaws and special legal acts in the field of judiciary, a set of elements such as purpose, tasks, functions, powers and legal responsibilities aimed at determining the place and role of the Judicial Protection Service in the general system. state bodies with law enforcement functions.

The expediency of clarifying the concept of administrative and legal status of the Judicial Protection Service, defined by Article 161 of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" as a state body in the justice system endowed with law enforcement functions, such as: a) maintaining public order in court; b) cessation of contempt of court; c) protection of judicial premises; d) ensuring the safety of participants in the trial in court, etc.

It is established that the operational and investigative units of the National Police are the only, defined at the legislative level, subjects of state protection of judges of the Constitutional Court of Ukraine, therefore, determining the competence of the National Police is crucial in legal relations for the protection of justice.

As the lawful demands of police officers against judges during their state defense are closely bordering on interference with the judge's activities and encroachment on his professional independence, it is proposed to introduce a contractual form of relationship between the protected entity and the body providing state protection, with detailed regulations. powers of both parties.

It has been established that escorting the accused (defendants, convicts) and guarding them during the trial is the main task of the National Guard of Ukraine in the field of security of justice. Therefore, the directions of interaction of the National Guard with other subjects of protection and security of justice should be: a) formation of the interdepartmental commission on acceptance of courts for service; b) determination of the procedure for protection of accused (defendants, convicts) directly in the courtroom; c) determination of convoy routes from special vehicles to

cameras and courtrooms and vice versa; d) implementation of measures of engineering and technical strengthening of court premises.

The necessity of improving the quality of professional training of judicial guards by concluding bilateral agreements on training of judicial protection officers between its territorial administrations and educational institutions is proved. to involve institutions of higher education of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

The foreign experience of organizational and legal support of protection and security of justice is analyzed and the necessity of development of the Program of protection of persons participating in judicial process which realization will be carried out according to such priority directions, as: improvement of efficiency and quality of safety of persons participating in judicial process; ensuring a simplified procedure for consideration of citizens' appeals by bodies carrying out state protection measures; prevention of illegal encroachments on persons in need of protection; strengthening the material and technical base of units that directly provide security measures.

Keywords: administrative and legal protection, security, justice, judiciary, judiciary, administrative responsibility, public authorities, competence, judicial authorities, public order and security, rule of law, legality, litigation, National Police, National Guard, Service judicial protection.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Хомініч С.В. Соціальна роль охорони правосуддя в адміністративному праві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1. Том. 3 С. 57-60.
2. Хомініч С.В. Щодо співвідношення правових категорій «громадський порядок» та «громадська безпека» в контексті забезпечення безпеки правосуддя. *Правові новели*. 2019. № 8. Том 2. С. 49-54.
3. Хомініч С.В. Визначення ролі й місця національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 4(32). Vol. 3 С. 72-79.
4. Хомініч С.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 554-556.
5. Хомініч С.В. До питання про визначення адміністративно-правового статусу служби судової охорони. *Правові новели*. 2020. № 12. Том 3. С. 106-112.
6. Хомініч С.В. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 31 травня – 1 червня 2019 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. – С. 143-145.
7. Хомініч С.В. Міжнародно-правова охорона суддів в контексті забезпечення їх незалежності. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 77-82.
8. Хомініч С.В. До питання про співвідношення правових категорій «професійне навчання» та «професійна підготовка» в службовій діяльності судових охоронців. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 17–18 січня 2020 р. Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 70-73.

9. Хомініч С.В. Напрямки вдосконалення діяльності національної школи суддів України щодо підготовки кадрів для служби судової охорони. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 104-107.

10. Хомініч С.В. До питання про розширення компетенції служби судової охорони у сфері протидії проявам неповаги до суду. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27–28 березня 2020 р. Запоріжжя : Запорізька міська Громадська організація «Істина», 2020. С. 100-103.

ПЛАН

ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ.....	22
1.1. Забезпечення охорони та безпеки правосуддя як правова та наукова проблема	22
1.2. Соціальна обумовленість забезпечення охорони та безпеки правосуддя адміністративно-правовими засобами.....	42
1.3. Принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади.....	62
Висновки до розділу 1.....	80
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ.....	83
2.1. Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони.....	83
2.2. Компетенція Національної поліції у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя.....	104
2.3. Роль та місце Національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя	121
Висновки до розділу 2.....	138
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ.....	142
3.1. Удосконалення системи професійного навчання співробітників Служби судової охорони.....	142
3.2. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя.....	161
Висновки до розділу 3.....	188
ВИСНОВКИ.....	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТКИ.....	223

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Створення необхідних умов для справедливого, ефективного й, передовсім, безпечного правосуддя виступає в ролі найважливішого чиннику побудови демократичної правової держави, в якій права та свободи громадян мають найвищу соціальну цінність.

Втім, численні напрямки судової реформи, започаткованої ще за часів здобуття Україною незалежності й триваючої дотепер, не обмежуються лише покращенням якості судочинства. Найважливішим завданням організації судової влади виступає визначення системи та з'ясування ролі спеціально утворених органів державної влади, у механізмі забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Водночас, не зважаючи на те, що організація захисту судової влади є пріоритетним напрямком державної безпекової політики, вона не позбавлена численних прорахунків, свідченням чого є повідомлення Вищої ради правосуддя про непоодинокі факти втручання в судовий процес, у вигляді порушень громадського порядку та безпеки в судах, невиконання розпоряджень головуєчого, допущення зневажливої поведінки в судовому засіданні та їх зривів, порушення таємниці нарадчої кімнати, блокування роботи судів, образливих та погрожуючих висловлювань на адресу суддів, перешкоджання виконанню ними професійних обов'язків, здійснення фізичного тиску на суддів та членів їх сімей, пошкодження їх майна тощо¹.

Саме тому необхідність посилення охорони та безпеки правосуддя виступає першочерговим завданням судових, правоохоронних органів, представників наукової спільноти, та обумовлює потребу якнайшвидшого вирішення актуальних питань щодо визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення охорони судової влади, покращення нормативно-правового забезпечення їх діяльності, визначення пріоритетних напрямків удосконалення професійного навчання судових охоронців,

¹ Рішення Вищої ради правосуддя від 09.04.2020 № 933/0/15-20 «Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2020 рік». URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_zh_2019_rik.pdf.

впровадження позитивного зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя тощо. Також, малодослідженими залишаються й окремі напрямки наукового пошуку, пов'язані із систематизацією принципів забезпечення охорони та безпеки правосуддя, з'ясуванням механізму реалізації адміністративних правовідносин у вказаній сфері правоохоронної діяльності, визначенням основних напрямків їх адміністративно-правового регулювання тощо.

З огляду на вищевикладене, проведення комплексного спеціального дослідження адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні представляється необхідним у практичному відношенні й актуальним у теоретичному плані.

Фундаментальною основою для дослідження стали праці провідних учених в галузі адміністративно-правової науки, як-от: В.Б. Авер'янова, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка, В.М. Бесчастного, А.І. Берлача, Ю.П. Битяка, І.П. Голосніченка, В.Г. Гриценка, Т.О. Гуржія, Є.В. Додіна, В.В. Зуй, С.В. Ківалова, В.В. Коваленка, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янця, П.С. Лютікова, О.Ю. Макаренка, Р.С. Мельника, О.І. Остапенка, С.В. Петкова, Д.В. Приймаченка, О.Ф. Скакун, В.П. Тимощука, Х.П. Ярмачі та ін.

Крім того, окремим питанням забезпечення охорони та безпеки правосуддя приділили увагу: В.В. Баштанник, О.І. Безпалова, В.М. Бибило, В.С. Бігун, В.Д. Бринцев, В.В. Галунько, В.А. Глуховець, Д.О. Горбач, Р.Ф. Гринюк, А.П. Гуськова, І.М. Доронін, А.В. Жбанчик, А.А. Іванищук, А.М. Куліш, В.І. Курило, Д.М. Лук'янець, І.Є. Марочкін, В.І. Московець, Г.Я. Наконечна, С.В. Ніколайчук, П.М. Рабінович, Н.В. Сібільова, Р.Я. Шай, А.О. Шамардін, М.І. Шатерніков, М.В. Шкіль, І.Д. Шумляєва, О.І. Шурко та інші провідні учені.

У той же час, серед наукових публікацій вітчизняних авторів слід констатувати відсутність спеціальних комплексних монографічних досліджень

з проблематики адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя. Тому актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена недосконалістю вітчизняного законодавства, яке врегульовує правовідносини у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя, а також недостатньою теоретичною розробкою вказаної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження обрана відповідно до основних напрямів адміністративно-правової реформи в Україні. Дослідження відповідає положенням п. 2 Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 11 грудня 2014 року № 26-VIII, Закону України від 11 листопада 2001 року №2623-III «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; Переліку пріоритетних напрямів розвитку науки та техніки на період до 2020 року, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, розробленої відповідно до програмних нормативно-правових актів, зокрема Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України 12 січня 2015 р., № 5; Розділу 2 «Проблеми формування національної правової системи України» Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 року № 14–10. Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми Донецького державного університету внутрішніх справ «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування правової та правоохоронної систем у контексті євроінтеграційного вибору України» (0115U007081).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є комплексне системне дослідження адміністративно-правового механізму забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Для досягнення цієї мети поставлено та вирішено такі *завдання*:

- проаналізувати правові та наукові проблеми забезпечення охорони та

безпеки правосуддя та визначити ключові критерії безпеки судової влади;

- розкрити соціальну природу судової влади та виробити нові підходи до забезпечення її охорони адміністративно-правовими засобами;

- охарактеризувати принципи адміністративно-правової охорони правосуддя та здійснити їх систематизацію;

- визначити зміст та уточнити поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони;

- з'ясувати компетенцію окремих підрозділів Національної поліції України щодо забезпечення охорони та безпеки правосуддя;

- проаналізувати завдання Національної гвардії України у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя та визначити першочергові напрямки її взаємодії з іншими суб'єктами захисту судової влади;

- сформулювати напрямки вдосконалення професійного навчання співробітників Служби судової охорони;

- проаналізувати зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони й безпеки правосуддя та обґрунтувати доцільність розроблення національної Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі.

Об'єктом дисертаційного дослідження виступають суспільні відносини, що виникають в процесі забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування зумовлено системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. *Аксіологічний* підхід дозволив обґрунтувати ціннісну оцінку охорони та безпеки правосуддя, як соціальної та наукової категорії (підрозділ 1.2). За допомогою *логіко-семантичного методу* поглиблено понятійний апарат, зокрема, з'ясовано сутність термінів «судочинство», «судоустрій», «правосуддя», «судова влада»,

«громадський порядок», «громадська безпека», «адміністративно-правові засоби» (підрозділи 1.1-1.3). *Метод документального аналізу та формально-юридичний метод* було використано під час: характеристики правових засад забезпечення охорони та безпеки правосуддя (підрозділ 1.1); визначення завдань та функцій Служби судової охорони (підрозділ 2.1); окреслення компетенції і повноважень Національної поліції (підрозділ 2.2); аналізу завдань Національної гвардії України у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя та визначення першорядних напрямків її взаємодії з іншими суб'єктами захисту судової влади (підрозділ 2.3). *Порівняльно-правовий метод* використано для визначення та характеристики напрямків взаємодії Служби судової охорони, Національної поліції та Національної гвардії у сфері забезпечення охорони й безпеки правосуддя (розділ 2); аналізу зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення охорони й безпеки правосуддя та обґрунтування доцільності розроблення національної Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі (підрозділ 3.2). За допомогою методу *групування та структурно-логічного методу* охарактеризовано принципи адміністративно-правової охорони правосуддя та здійснено їх систематизацію (підрозділ 1.3). *Компаративістський метод* забезпечив аналіз і оцінку вітчизняної та іноземної правової теорії і практики щодо забезпечення охорони та безпеки правосуддя (розділ 3). За допомогою методу *прогнозування* було окреслено перспективні напрямки вдосконалення адміністративного законодавства у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя (підрозділ 3.2), та сформульовано напрямки вдосконалення професійного навчання співробітників Служби судової охорони (підрозділ 3.1). В роботі також було використано низку інших загальних та спеціальних методів наукового пізнання, які в сукупності дозволили комплексно підійти до досягнення мети дисертаційного дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці в галузі загальної теорії держави та права, адміністративного права і процесу, конституційного права, судоустрою і судочинства, теорії управління, судового

права, міжнародного права.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Вищої ради правосуддя, висновки Конституційного Суду України, накази Державної судової адміністрації, а також рішення судів загальної юрисдикції, нормативні акти центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Емпіричну основу дослідження складають періодичні видання (в тому числі інтернет-ресурси), в яких міститься інформація з питань забезпечення охорони та безпеки правосуддя, довідкові та словникові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням здобутків вітчизняної та зарубіжної адміністративно-правової науки розкрито особливості адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні. У результаті проведеного дослідження визначено загальні тенденції розвитку вказаного інституту публічного управління та сформульовано концептуально нові напрямки вдосконалення законодавства в цій сфері, що запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

уперше:

- обґрунтовано необхідність утворення в структурі Національної поліції України міжрегіонального територіального органу, наділеного повноваженнями щодо забезпечення безпеки учасників судового процесу, які підлягають державному захисту;

- розроблено критерії формування рейтингу освітніх закладів, залучених до професійного навчання співробітників Служби судової охорони, зокрема:
 - а) кількість укладених договорів про підготовку співробітників між

територіальними управліннями Служби судової охорони та освітніми закладами; б) відсоток кандидатів, направлених на навчання; в) якісні показники за результатами навчання; в) якість виконання посадових обов'язків співробітником впродовж року після проходження професійного навчання;

- надано пропозиції до КУпАП щодо включення співробітників Служби судової охорони до числа посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення за прояв неповаги до суду, позбавивши цієї функції судових розпорядників, та здійснювати адміністративне затримання у разі незаконного проникнення до приміщень суду;

- з метою спрощення процедури притягнення до адміністративної відповідальності за повторне вчинення правопорушень, передбачених статтею 185-3 КУпАП, обґрунтовано доцільність запровадження інституту преюдиції у адміністративно-деліктне законодавство України;

- сформульовано поняття дисциплінарної комісії в Службі судової охорони, як тимчасового комісійного органу, утвореного на підставі письмового наказу Голови цієї Служби та наділеного повноваженнями із застосування до співробітників Служби судової охорони дисциплінарних стягнень і прийняття рішень про призначення службових розслідувань.

удосконалено:

- поняття адміністративних процесуальних норм-принципів у якості основоположних правових ідей, закріплених у адміністративному процесуальному законодавстві, метою реалізації яких є своєчасний, всебічний, повний та об'єктивний розгляд адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення;

- розуміння спеціального адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, наділеного специфічними структурними елементами, які утворюють зміст її правового положення в системі органів державної влади;

- перелік суб'єктів, які підлягають державному захисту, шляхом його доповнення секретарем судового засідання та судовим розпорядником;

- систему органів, наділених компетенцією щодо забезпечення безпеки

суддів та членів їх сімей, а також інших учасників судочинства, шляхом розроблення проєкту положення про Управління забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, в структурі Національної поліції України;

- визначення завдань підрозділів з професійної підготовки Служби судової охорони, першорядне місце серед яких належить забезпеченню організованого, безперервного й цілеспрямованого процесу оволодіння знаннями, спеціальними вміннями й навичками, необхідними для успішного виконання співробітниками Служби покладених на них завдань.

набули подальшого розвитку:

- положення про доцільність запровадження договірних відносин між територіальними управліннями Служби судової охорони та освітніми закладами, задіяними до процесу професійного навчання співробітників Служби судової охорони;

- ідея щодо необхідності посилення адміністративної відповідальності за будь-які прояви неповаги до суду, до чого зобов'язує також і зарубіжна законодавча практика у сфері забезпечення безпеки правосуддя;

- висновки про актуальність питання щодо наділення суддів та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, особливими гарантіями забезпечення їх особистої охорони та безпеки;

- положення про те, що забезпечення охорони та безпеки правосуддя виступає основоположною категорією науки адміністративного права та найважливішою конституційною гарантією, закріпленою у статті 126 Конституції України.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – результати дисертації можуть бути основою для подальшого підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні;

– *сфері правотворчості* – висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, можуть бути використані для вдосконалення чинного адміністративного законодавства, зокрема положень Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Національну поліцію», «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», «Про Національну гвардію» та підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують організаційно-правове забезпечення охорони та безпеки правосуддя;

– *правозастосовній сфері* – використання одержаних результатів дасть змогу покращити форми та методи публічного управління у сфері охорони судової влади;

– *освітньому процесі* – положення й висновки дисертації знайшли застосування у викладанні дисциплін, «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Адміністративна діяльність Національної поліції», «Поліцейська діяльність», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із цих дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, що містить дослідження актуальної для сучасної адміністративно-правової теорії та практики проблеми.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації оприлюднені на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпро, 31 травня-1 червня 2019 р.), «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 23-24 серпня 2019 р.), «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 17-18 січня 2020 р.), «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 14–15 лютого 2020 р.), «Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 27–28 березня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що містить дисертація, знайшли своє відображення в 10 публікаціях. Із них: 4 наукові статті – у

фахових виданнях України з юридичних наук, які включено до міжнародних науково-метричних баз, 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, 5 тез наукових доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій, списку опублікованих автором праць, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 230 сторінок, з них основний текст – 185 сторінок, список використаних джерел – 30 сторінок (288 найменувань), 2 додатки – 8 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

1.1. Забезпечення охорони та безпеки правосуддя як правова та наукова проблема

Реформуванням усіх гілок державної влади зумовило стрімкий розвиток демократичних процесів в Україні, які викликали потребу в реалізації пріоритетного завдання державної політики, пов'язаного із неухильним дотриманням всіма органами державної влади верховенства права, забезпечення прав і свобод людини, а також підвищення ефективності правосуддя, шляхом забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судових установах тощо.

Аналіз щорічної доповіді «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік», затвердженої рішенням Вищої ради правосуддя від 09.04.2020 № 933/0/15-20, дає підстави для висновку про існування чималих проблем в частині забезпечення дієвої охорони та безпеки правосуддя, не зважаючи на те, що забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей, охорони судових установ, авторитету правосуддя виступає в якості пріоритетного завдання державної політики, реалізація якого забезпечує гарантування права на справедливий суд в Україні.

У повідомленнях про втручання в судовий процес судді зазначають про порушення громадського порядку та безпеки в судових засіданнях учасниками справ або вільними слухачами, зокрема про невиконання розпоряджень головуючого, допущення зневажливої поведінки в судовому засіданні, образливих висловлювань на адресу суду, погроз, зривів судових засідань, перешкоджання виконанню суддями професійних обов'язків, порушення таємниці нарадчої кімнати тощо [1]. Мають місце й непоодинокі випадки висловлення погроз на адресу суддів, блокування роботи судів, здійснення фізичного тиску на суддів та членів їх сімей, пошкодження майна судів (суддів) і т.д.

З іншого боку, адміністративно-правові аспекти забезпечення охорони та безпеки правосуддя на теперішній час виступають новим напрямком наукового пошуку, з огляду на існуючі законодавчі новації, відповідно до яких питання забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах віднесені до компетенції Служби судової охорони. Відтак, завдання, поставлені в дисертаційному дослідженні щодо визначення мети, завдань, функцій, організаційно-структурної побудови, компетенції, юридичної відповідальності, а також місця Служби судової охорони серед суб'єктів забезпечення охорони та безпеки правосуддя, набувають особливої актуальності та значущості.

Слід підкреслити, що в розвинутій демократичній правовій державі судова влада виступає конституційно-правовим гарантом правопорядку та безпеки громадян, суспільства та держави. А судді виступають в ролі ключових та невід'ємних суб'єктів судового процесу, незалежна, об'єктивна та неупереджена діяльність яких спрямована на справедливе й законне вирішення кримінальних, адміністративних, цивільних, господарських та інших категорій справ.

Будучи одним з ключових елементів системи правосуддя, судова діяльність спрямована на задоволення найважливішого суспільного запиту, який полягає у необхідності цивілізованого вирішення конфліктів, спорів, інших важливих питань, що виникають під час реалізації суспільних відносин. Держава забезпечує задоволення вищевказаної суспільної потреби, шляхом налагодження безпечної діяльності судів та суддів та створення належних умов для ефективного здійснення судових функцій, успішна реалізація яких у незалежній демократичній правовій державі неможлива за відсутності забезпечення надійного захисту органів судової влади від протиправних посягань.

Саме тому забезпечення охорони та безпеки правосуддя виступає основоположною категорією цього дисертаційного дослідження, а також найважливішою гарантією незалежності суддів та інших учасників судового процесу, закріпленою в якості основоположного принципу у статті 126

Конституції України, яка закріплює державні гарантії незалежності та недоторканності суддів [2]; законі України «Про судоустрій і статус суддів», частина 3 статті 6 якого передбачає юридичну відповідальність за втручання у здійснення правосуддя, здійснення впливу на суд або суддів у будь-який спосіб, вираження неповаги до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень тощо [3]; інших законодавчих актах.

Відтак, в теорії адміністративного права, адміністративному законодавстві та практиці правоохоронної діяльності набувають особливої актуальності напрямки наукового пошуку, обумовлені необхідністю з'ясування змісту та співвідношення правових категорій «громадський порядок» та «громадська безпека», без з'ясування яких уявляється неможливим усвідомлення значення адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Причому актуальність зазначеного питання обумовлена не тільки його теоретичним, але й передовсім практичним значенням, оскільки деякі законодавчі акти, які надають легальне визначення громадського порядку та громадської безпеки, фактично ототожнюють вищевказані правові категорії, що, на нашу думку, є некоректним.

Так, стаття 1 Закону України «Про національну безпеку» визначає громадську безпеку і порядок як захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз [4].

Аналогічна позиція законодавця щодо відсутності розмежування понять громадського порядку та громадської безпеки, висловлена у статті 1 Кримінального кодексу України, відповідно до якої досліджувані правові

категорії, поряд із правами й свободами людини, власністю, довкіллям, конституційним устроєм України, визначені об'єктами охорони з боку кримінального Закону [5].

Поряд з цим, Кодекс України про адміністративні правопорушення використовує термін «встановлений правопорядок», коли визначає завдання адміністративного законодавства щодо охорони суспільних відносин [6]. У той же час, глава 14 коментованого законодавчого акту містить склади правопорушень, які передбачають адміністративну відповідальність за посягання на громадський порядок та громадську безпеку, що опосередковано може свідчити про аналогію понять «правопорядок», «громадський порядок» та «громадська безпека».

Разом з цим, серед завдань діяльності Національної поліції України, закріплених у статті 2 Закону України «Про Національну поліцію», визначено забезпечення публічної безпеки і порядку, що наводить на думку про тотожність правових категорій «громадський/публічний порядок», «громадська/публічна безпека» [7].

Певна термінологічна неузгодженість щодо розуміння вищевказаних правових категорій простежується й під час аналізу статті 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка визначає Службу судової охорони єдиним суб'єктом забезпечення охорони громадського порядку в судах. Водночас, диспозиція зазначеної статті в якості однієї із функцій діяльності Служби судової охорони, передбачає забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу, що може свідчити про розуміння безпеки в якості складового елементу громадського порядку [3].

Таким чином, однозначної відповіді про співвідношення понять «громадський порядок» та «громадська безпека» чинне законодавство не надає. Уявляється, що закріплене на законодавчому рівні завдання щодо забезпечення громадського порядку та громадської безпеки не має чітких меж щодо його вирішення, оскільки законодавцем не встановлено чітко визначеного розуміння співвідношення громадського порядку та громадської безпеки.

Слід підкреслити, що вирішення зазначеного наукового завдання має й дотепер дискусійний, «триваючий» характер, оскільки в науці адміністративного права не вироблено однозначної позиції щодо співвідношення громадського порядку та громадської безпеки.

Спираючись на запроваджене ще за радянської доби широке й вузьке розуміння громадського порядку, Ю.С. Шемшученко наводить його широку інтерпретацію, як систему суспільних відносин, врегульовану правовими та соціальними нормами, спрямованими на забезпечення захисту прав і свобод громадян, їхнього життя і здоров'я, поважання честі й людської гідності, дотримання норм суспільної моралі. Громадський порядок, на думку Ю.С. Шемшученка, передбачає всебічне правове і соціальне забезпечення громадського спокою, нормальних умов для праці, відпочинку й побуту людей [8, с. 140].

Наголошуючи на складності й багатогранності громадського порядку, Л.В. Коваль, у той же час, висловлює доволі однозначну й зрозумілу позицію, відповідно до якої вказана правова категорія являє собою сукупність правовідносин, заснованих на дотриманні різноманітних соціальних норм (правових, морально-етичних) і правил суспільного співжиття, спрямованих на забезпечення громадського спокою, сприятливих умов для суспільно-корисної праці громадян, нормального розпорядку їхнього відпочинку й побуту, поваги честі й гідності [9, с. 31].

Між тим, слід констатувати, що обидві вищенаведені позиції, з огляду на використання авторами широкого підходу при їх формулюванні, позбавлені однозначності, мають загальний характер, що чинить безпосередній вплив на фактичну неможливість виокремлення специфічних рис цього соціального явища. Таке визначення громадського порядку, твердить І.М. Даньшин, має занадто загальний характер, страждає декларативністю, не віддзеркалює специфічних для цього явища ознак [10, с. 19].

Відтак, абсолютно виваженою та справедливою виступатиме в цьому випадку позиція М.В. Білоконя, який наголошує на неприпустимості

надмірного розширення або ж звуження розуміння громадського порядку, усвідомлення якого повинно мати чіткий та однозначний характер. Правильне вирішення цього питання, зазначає автор, має важливе практичне значення, оскільки розширення тлумачення поняття «громадський порядок» може спричинити безпідставне втручання правоохоронних органів у відносини, які не є об'єктом їхньої охорони» [11, с. 6].

Представники теорії вузького розуміння громадського порядку у переважній більшості випадків акцентують увагу на виокремленні ознак громадського порядку та їх характеристики. Наприклад, М.І. Єропкін під час визначення громадського порядку основний акцент робить на характеристиці громадського місця в якості об'єкта забезпечення громадського порядку та його ключової риси. Громадський порядок, за твердженням вищевказаного автора, являє собою систему вольових суспільних відносин, що складаються передусім в громадських місцях, а також суспільних відносин, що виникають і розвиваються поза громадськими місцями, але за власним характером забезпечують охорону життя, здоров'я, честі громадян, укріплення суспільного спокою, створення нормальних умов для діяльності підприємств, установ і організацій [12, с. 10]. Із наведеного судження стає зрозумілим, що ключовим елементом забезпечення громадського порядку виступає громадське місце, але в той же час, автор висловленої гіпотези допускає можливість забезпечення громадського порядку і в інших місцях, які за своїм призначенням мають на меті забезпечення охорони життя, здоров'я, честі громадян, укріплення суспільного спокою, створення нормальних умов для діяльності підприємств, установ і організацій.

Уявляється, що з'ясування питання щодо сутності громадського місця, а також його науково обґрунтованого використання для характеристики судових установ, виступає головним завданням в процесі визначення правової категорії «громадський порядок» та її співвідношення із «громадською безпекою».

Термін «громадське місце» здобув законодавче закріплення у 2005 році, із прийняттям Закону України від 24 листопада 2005 року «Про заходи щодо

попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення». Відповідно до статті 1 коментованого законодавчого акту громадське місце являє собою частину (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони [13]. Стаття 13 цього Закону уточнює перелік громадських місць, заборонених для куріння тютюнових виробів й відносить до їх числа приміщення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ, в ролі яких, на переконання автора, можуть виступати й судові установи.

Громадські місця, заборонені для вживання спиртних напоїв також визначені у статті 178 Кодексу України про адміністративні правопорушення [6]. Зокрема, вулиці, закриті спортивні споруди, сквери, парки, всі види громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення), інші заборонені законом місця, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, визначені законодавцем у якості громадських місць, на території яких вживання алкогольних напоїв заборонено. Уявляється, що недосконалість зазначеного підходу полягає у надмірному бажанні законодавця деталізувати перелік усіх можливих громадських місць, що не може сприяти виробленню універсального підходу до вирішення вказаного питання.

Стаття 316 Кримінального кодексу України під час визначення громадських місць використовує ознаку масовості. Зокрема, кримінальний закон забороняє вживання наркотичних засобів у місцях, що призначені для проведення навчальних, спортивних і культурних заходів, та в інших місцях масового перебування громадян [5].

Крім того, статтею 24 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» визначено громадські місця у вигляді: 1) жилих будинків і прибудинкових територій; 2) лікувальних, санаторно-курортних закладів, будинків-інтернатів, закладів освіти, культури; 3) готелів і гуртожитків; 4) розташованих у межах населених пунктів закладів

громадського харчування, торгівлі, побутового обслуговування, розважального та грального бізнесу; 5) інших будівель і споруд, у яких постійно чи тимчасово перебувають люди; 6) парків, скверів, зон відпочинку, розташованих на території мікрорайонів і груп житлових будинків [14].

Аналіз вищевказаних законодавчих актів дає підстави для висновку про складність, а подекуди й неможливість однозначного тлумачення та визначення уніфікованого переліку громадських місць. Уявляється, що найбільш обґрунтований підхід до формулювання вищевказаної категорії криється в тих законодавчих актах, де суб'єкт законодавчої ініціативи виявив намагання надати найбільш універсальне визначення громадських місць, без прив'язки до їх деталізації. Саме за такого підходу стає можливим та необхідним для адміністративно-правової науки виокремлення характерних ознак, властивих громадським місцям.

З іншого боку слід відзначити, що ознаки громадського місця не можуть виступати в якості універсальних категорій та встановлюються з метою регулювання окремих суспільних відносин конкретними законодавчими актами. Іншими словами, вичерпний перелік громадських місць та їх ознак встановлюється законодавцем для врегулювання певного виду суспільних відносин та не має універсального характеру.

З огляду на висловлену позицію, найпершою ознакою громадських місць вважатиметься суб'єктивний характер їх визначення, залежно від регульованої сфери суспільних відносин. До інших ознак досліджуваної категорії можемо віднести: доступність для відвідування всіма громадянами; можливість масового відвідування; постійний або тимчасовий характер функціонування; використання території за цільовим призначенням, визначеним у нормативно-правових актах; слугують об'єктами адміністративно-правової та кримінально-правової охорони.

Крім того, в якості підстав для класифікації громадських місць можуть виступати:

- ступінь відкритості по відношенню до навколишнього середовища (відкриті, частково відкриті, закриті);
- цільове призначення (торгівля, дозвілля, заняття спортом та ін.);
- тривалість використання (експлуатації) людьми (цілодобово, в рамках встановленого режиму, за необхідності);
- наявність охорони (охоронювані, не охоронювані);
- за рівнем безпеки (безпечні, з високим рівнем безпеки, з низьким рівнем безпеки, небезпечні).

Таким чином, визначення громадського місця чинить безпосередній вплив на формування правовідносин у сфері охорони громадського порядку. Переважна більшість фахівців у галузі адміністративного права та проблем правоохоронної діяльності схилиються до єдиної думки про розуміння громадського порядку в якості врегульованої правовими та іншими соціальними нормами системи вольових суспільних відносин, реалізація яких здійснюється у громадських місцях, а головною їх метою виступає забезпечення охорони життя та здоров'я, честі та гідності громадян, громадського спокою та нормального функціонування підприємств, установ та організацій [15-18].

Тому цілком обґрунтованою є позиція Ф.Е. Колонтаєвського, який визначає громадські місця в якості невід'ємного елементу громадського порядку як сукупності специфічних суспільних відносин, які ґрунтуються на дотриманні норм права й інших соціальних норм, спрямованих на забезпечення особистої безпеки громадян та громадської безпеки, створення сприятливих умов для нормального функціонування підприємств, установ, організацій і громадських об'єднань [19, с. 9].

Проблематика визначення громадських місць та з'ясування співвідношення громадського порядку та громадської безпеки набувають ще більшої актуальності, коли йдеться про адміністративно-правову охорону судів та судового процесу. На перший погляд, проблема не виглядає такою очевидною, оскільки суди, як і будь-які інші державні установи мають

безпосереднє відношення до громадських місць, на чому акцентується увага і в законодавчих актах, і в науковій літературі, а тому виступають об'єктами забезпечення громадського порядку.

Разом з цим, положення статті 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка зобов'язує Службу судової охорони забезпечувати особисту безпеку суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, безпеку в суді учасників судового процесу, наводить на думку про доцільність визначення дефініції «громадська безпека» та її співвідношення із правовою категорією «громадський порядок».

Етимологічні витоки громадської безпеки беруть початок із більш об'ємного за своїм змістом поняття безпеки як фундаментальної правової категорії. При цьому, слід підкреслити, що з'ясування сутності безпеки наштовхує дисертанта на необхідність виокремлення декількох ключових обставин, які характеризують зміст досліджуваної категорії.

По-перше, докладний аналіз безпеки, як наукової категорії, дає підстави для висновку про її використання в якості предмету наукового пошуку фахівцями різних наукових напрямків. Наприклад, представники соціологічної та філософської наукової школи використовують розуміють безпеку як певний стан, тенденції розвитку окремих наукових явищ, а також умови життєдіяльності суспільства, упорядкування його інститутів, структур, за якого забезпечується збереження оптимального співвідношення свободи. Мир, безпека та життя, за висловленням Б. Спінози, виступає основоположною ідеєю створення життєдіяльного та здорового у функціональному сенсі громадянського суспільства. Будучи прибічником теорії «війни всіх проти всіх» як першопричини утворення будь-якої держави, Т. Гоббс, вважав безпеку ключовою державною функцією, наслідком реалізації якої виступає стан захищеності суспільства від зовнішніх та внутрішніх загроз. Аналогічної думки щодо розуміння безпеки як базової категорії в процесі становлення та успішного розвитку громадянського суспільства, притримувався й Дж. Локк [20].

Науковий аналіз безпеки в психології виступає в ролі відчуття, сприйняття і переживання необхідності в захисті життєвих (духовних і матеріальних) потреб і інтересів людей та розкривається за двома пріоритетними напрямками: психологічної безпеки як безпекового стану середовища, а також індивідуально-психологічних властивостей людини, що полягає в здатності індивідуума убезпечувати себе від загроз та небезпек [21, с. 11].

Використання безпеки як правової категорії нашою наукою на її розуміння в якості системи встановлення правових гарантій захищеності особи, суспільства і держави, забезпечення їх нормальної життєдіяльності, основоположних прав і свобод людини. Водночас усвідомлення дослідниками розуміння безпеки як стану захищеності зумовило появу великої кількості альтернативних визначень. Наприклад, І.Ф. Корж наголошує, що розуміння безпеки в праві відрізняється поліваріативністю, адже тлумачиться у вигляді відсутності небезпеки; загроз безпеці; якості (атрибуту) системи; специфічної діяльності; результату нейтралізації реальних і потенційних загроз суспільству та державі; передумови забезпечення сприятливих умов для розвитку, захисту життєво важливих національних інтересів суспільства і держави; досягнення національних цілей; сукупності факторів, які забезпечують життєспроможність держави; сприятливих умов для розвитку тощо [22, с. 56].

По-друге, виходячи із вищенаведених суджень, можна зробити висновок, що розуміння безпеки визначається переважною кількістю науковців, як правило, шляхом її протиставлення небезпеці, або ж як відсутність небезпеки. Зазначене поняття застосовується до різноманітних процесів, як природних, так і соціальних. Воно відображає не тільки специфічні ознаки феномена безпеки в конкретній, специфічній сфері діяльності, але і включає щось спільне, типове, стійке, що характерно для всіх галузей життєдіяльності людини і суспільства. Це загальне полягає в тому, що безпека як мета, умова і стратегія захисту від небезпеки націлена, в кінцевому рахунку, на виживання соціальної системи, особистості, суспільства і держави.

Розглядаючи безпеку, як правову категорію, доводиться визнати, що виявити й позначити всі нормативні правові акти, які оперують цим поняттям в тому чи іншому контексті не представляється можливим, адже останні відрізняються численністю й різноманітністю за предметом правового регулювання суспільних відносин. Але в контексті нашого дисертаційного дослідження в цьому й немає потреби, оскільки важливо інше.

Наприклад, аналіз Закону України «Про національну безпеку» дає підстави для висновку, що його положення взагалі не визначають поняття безпеки як фундаментальної правової категорії. Законодавець зосередився лише на визначенні її окремих елементів, таких як воєнна безпека, громадська безпека і порядок, державна безпека, національна безпека, кібернетична безпека і т.д [4]. Уявляється, що такий нормотворчий підхід не сприяє вичерпному з'ясуванню дефініції «безпека», а правова невизначеність останньої створює не тільки теоретичні, але й практичні проблеми. За аналогічним принципом визначені напрямки забезпечення національної безпеки України й в іншому нормативно-правовому акті – Стратегії національної безпеки України, яка визначає пріоритети національних інтересів України та забезпечення національної безпеки, цілі та основні напрями державної політики у сфері національної безпеки [23].

Отже, суб'єкт законодавчої ініціативи пішов шляхом виокремлення конкретних напрямків забезпечення національної безпеки, одним із ключових елементів якої виступає громадська безпека.

Теоретичні напрацювання дослідників правоохоронної діяльності свідчать, що громадська безпека найтіснішим чином пов'язана із розумінням громадського порядку. Визначаючи межі існування громадської безпеки, професор Ю.П. Битяк наполягає на неможливості її обмеження виключно рамками забезпечення охорони об'єктів, які становлять небезпеку для суспільства, або ж настанням самого стану небезпеки [24, с. 15]. Вчений цілком обґрунтовано наголошує на широкому спектрі суспільних відносин, які виступають об'єктами забезпечення громадської безпеки.

Між тим, значну наукову цінність для розуміння співвідношення громадського порядку та громадської безпеки представляє визначення останньої, сформульоване Ю.С. Небеським, який зазначає, що «громадська безпека повинна бути спрямована на охорону державного і громадського порядку, забезпечення нормальних умов трудової діяльності та відпочинку громадян, у той же час громадська безпека тісно пов'язана з безпекою кожної людини як члена суспільства» [25, с. 20]. Із наведеного визначення стає зрозумілим, що громадський порядок, як стан упорядкованості суспільних відносин, виступає одним із пріоритетних завдань забезпечення громадської безпеки. Іншими словами, громадський порядок виступає в якості найважливішого об'єкта громадської безпеки.

Аналогічну думку щодо представлення громадського порядку в якості об'єкту адміністративно-правового забезпечення громадської безпеки висловлює й В.Г. Фатхутдінов, коли визначає громадську безпеку в якості суспільних відносин, урегульованих нормами права, що спрямовані на забезпечення безпеки особи, громадського порядку (спокою), сприятливих умов для праці і відпочинку громадян, нормального функціонування державних установ, громадських об'єднань, підприємств, установ і організацій [26, с. 22]. Аналіз вищенаведених суджень дає підстави для висновку, що громадська безпека – поняття більш широке, ніж громадський порядок, адже другий виступає в якості одного із структурних елементів (або ж суб'єктів) першого.

Тому гіпотезу, спрямовану на розуміння громадської безпеки з точки зору безпекового стану її суб'єктів вважаємо цілком обґрунтованою. За справедливим твердженням А.О. Собакаря, безпека є сукупністю умов існування суб'єкта, які він набув у процесі самореалізації та які, таким чином, може контролювати безпека є не тільки станом захищеності інтересів суб'єкта і станом будь-кого взагалі. Безпека – це умови існування суб'єкта, що є контрольованими ним. Такий підхід, на думку вченого, посилює суб'єктивну, інституціональну складову теорії безпеки, при цьому чільне місце посідає саме суб'єкт, а не змістове наповнення [27, с. 26].

З огляду на висловлену позицію, цілком логічним є індивідуалізований підхід законодавця до визначення об'єктів забезпечення громадської безпеки в судах у статті 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме: а) особиста безпека суддів та членів їхніх сімей; б) безпека працівників суду; в) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу [3].

Між тим, забезпечення громадського порядку, як стану упорядкованості суспільних відносин, не має чіткої прив'язки до конкретних об'єктів, а пов'язане із підтриманням загального правопорядку, який характеризується упорядкованим функціонуванням його елементів, таких як суб'єкти, об'єкти та правовідносини, на основі норм права і моралі. Саме тому, Положення про Службу судової охорони, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя 04.04.2019 № 1051/0/15-19, визначає основні завдання Служби судової охорони у сфері охорони громадського порядку, у вигляді: а) підтримання громадського порядку в суді; б) припинення проявів неповаги до суду; в) охорони приміщень суду, органів та установ системи правосуддя [28].

Іншими словами, охорона та безпека правосуддя являє собою всю сукупну систему суспільних відносин у сфері діяльності судів (суддів), яка складається в результаті реалізації правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування системи судової влади: норм права, норм моралі, норм громадських організацій, норм-звичаїв, традицій і ритуалів. Забезпечення ж громадської безпеки в судах розуміється у якості системи відносин, заснованих на суворому дотриманні і виконанні спеціальних організаційно-технічних правил, встановлених державою з метою протидії реальним чи потенційним загрозам, охорони життя і здоров'я суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, учасників судового процесу, недопущення руйнування або пошкодження приміщень суду, органів та установ системи правосуддя або настання наслідків, які можуть виникнути в результаті діяльності посадових осіб або громадян, пов'язаної з підвищеною небезпекою для оточуючих.

Найбільш вдало, на наш погляд, співвідношення категорій «громадський порядок» та «громадська безпека» в організації охорони та безпеки правосуддя можна представити у наведеній нижче таблиці:

Елементи механізму забезпечення громадського порядку та громадської безпеки	Громадська безпека	Громадський порядок
Мета встановлення	Охорона життя і здоров'я суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, учасників судового процесу; недопущення руйнування або пошкодження приміщень суду, органів та установ системи правосуддя або настання інших несприятливих наслідків	Забезпечення нормального функціонування системи правосуддя: норм права, моралі, звичаїв, традицій тощо.
Об'єкт охорони	Система відносин, заснованих на суворому дотриманні і виконанні спеціальних організаційно-технічних правил, встановлених державою з метою протидії реальним чи потенційним загрозам безпеці у сфері правосуддя	Суспільні відносини у сфері правосуддя, спрямовані на забезпечення нормальної діяльності судів (суддів), ефективну реалізацію судового процесу
Механізм правового забезпечення	Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, інші законодавчі та підзаконні акти, спрямовані на врегулювання відносин у сфері правосуддя	
Суб'єкти забезпечення	Служба судової охорони, Національна поліція, Національна гвардія, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Служба	Служба судової охорони, Національна поліція, Національна гвардія

	безпеки України	
Місце забезпечення	Вся територія держави, а також розташовані в її межах підприємства, установи, організації (в тому числі з обмеженим доступом)	Громадське місце

Спираючись на вищевикладені критерії співвідношення між двома досліджуваними категоріями в діяльності суду, складається небезпідставне переконання, що з'ясування їх сутності у найбільш повному вигляді простежується через категорію суспільної безпеки, яка в нормативно-правовому еквіваленті проявляється через здійснення порівняльного аналізу адміністративних та кримінальних правопорушень, які містять небезпеку для нормального функціонування системи правосуддя. Тому, з огляду на підвищену ступінь суспільної безпеки вищевказаних правопорушень, забезпечення правової охорони та безпеки правосуддя вимагає здійснення класифікації адміністративних та кримінальних правопорушень, шляхом співвідношення та аналізу законодавчих норм у сфері захисту судової влади.

Слід констатувати, що розмежування правопорушень у сфері правосуддя на кримінальні та адміністративні має законодавче закріплення, але на теоретико-правовому рівні недостатньо з'ясовано. За справедливим твердженням І.М. Копотуна, межа, яка відокремлює адміністративні й кримінальні правопорушення іноді виглядає ледь помітною, а в деяких випадках взагалі має умовний характер [29, с. 249]. Цілком погоджуючись із висловленою позицією, слід доповнити, що проблема розмежування адміністративних та кримінальних правопорушень проти правосуддя має не тільки теоретичний, але і яскраво виражений правозастосовний характер.

Зокрема, вища рада правосуддя розрізняє випадки виявлення неповаги до суду, на які суд має належним чином реагувати відповідно до статті 185-3 КУпАП, та намагання втрутитися у діяльність судді щодо здійснення правосуддя.

У висновку члена Вищої ради правосуддя від 27 лютого 2019 року про відсутність підстав для вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя за результатами перевірки відомостей, викладених у повідомленні судді Приморського районного суду міста Маріуполя Донецької області, зазначено, що висловлювання позивача у заяві про відвід від 28 січня 2019 року та під час її візиту до службового кабінету судді, вжиті нею різкі фрази, нецензурні вислови, а також агресивна поведінка мають ознаки неповаги до суду, а не втручання у діяльність судді щодо здійснення правосуддя, яке може створювати реальну загрозу для ухвалення суддею справедливого та безстороннього рішення у справі. У таких випадках судді мають можливість самостійно застосовувати до винних осіб заходи впливу, визначені статтею 185-3 КУпАП [1]. Тобто суб'єкт правозастосування, фактично не маючи правових інструментів до розмежування адміністративних та кримінальних правопорушень за ступенем суспільної небезпеки, намагається, так би мовити, в «ручному режимі» встановити такі критерії. Дійсно, якщо стаття 2 Кримінального кодексу України підставою кримінальної відповідальності визначає вчинення суспільно небезпечного діяння [5], то стаття 9 КУпАП, надаючи визначення адміністративного правопорушення, такого критерію не використовує [6].

Очевидно, що право висловлювати державну волю, якою наділений суддя, виступає основою правосуддя і сутністю судової влади, є спеціальним і унікальним об'єктом правового захисту та охорони. Так, наприклад, в цьому об'єкті фокусується перетин двох дискурсів: соціального і правового, що має наслідком віднесення судової влади одночасно до декількох сфер суспільного життя та підвищує її цінність як об'єкта правової охорони від протиправних посягань.

Важливість класифікації правопорушень проти правосуддя визначається, передовсім, необхідністю ефективної протидії їх проявам. Вона допомагає виявити закономірності, дозволяє співвіднести між собою різні групи й види правопорушень і визначити їх місце в загальній структурі.

Дієвість правосуддя - одне з пріоритетних завдань, яке в теперішній час актуалізується в діяльності органів державної влади. Однак реальна ефективність правосуддя безпосередньо залежить від того, наскільки суспільні відносини, що виникають при його відправленні, будуть забезпечені засобами адміністративно-правової охорони. Проблеми правопорушень проти правосуддя незмінно привертати увагу законодавця і вітчизняних правознавців. Більш того, проведена судова реформа зажадала адміністративно-правових гарантій безпеки судової влади в процесі здійснення правосуддя.

Класифікація як методологічний спосіб наукового пізнання, не тільки посідає особливе місце в сучасній адміністративно-правовій науці, але й виступає в якості основного засобу упорядкування і систематизації досліджуваного матеріалу. Класифікація в адміністративному законодавстві виступає природним інструментом теоретичного осмислення реальної дійсності, за допомогою якого розкривається її сутність, проводиться відмежування від інших об'єктів, що входять до загальної системи й утворюють єдине ціле. За допомогою класифікації відбувається теоретичне усвідомлення різних адміністративно-правових явищ і встановлюється їх відповідність емпіричному матеріалу. Виходячи з цього можна зробити висновок, що класифікація має важливе теоретичне й практичне значення, оскільки виступає єдиним елементом людської діяльності, в тому числі і наукової.

Фахівці у галузі філософії цілком обґрунтовано наділяють класифікацію правових норм виключним значенням, оскільки їх кодифікація створює можливість не тільки швидко знайти ту чи іншу норму права, а й розкрити за допомогою систематичного тлумачення її зміст [30, с. 61]. Але для того, щоб виконати цю роль, будь-яка класифікація повинна бути заснована на законах діалектичної і формальної логіки [31, с. 15].

Як відмічає Л.Н. Кривоченко, головне завдання класифікації – відбити такі типові об'єктивні ознаки, на основі яких можна групувати об'єкти, що класифікуються, визначити їх місце в множині. Але в класифікації передусім повинна підкреслюватися функція розподілу усієї безлічі об'єктів, що

класифікуються, по схожості і відмінності на окремі класи залежно від вибраного критерію [32, с. 15].

Слід підкреслити, що у чинному КУпАП міститься лише одна стаття, яка передбачає відповідальність за прояви неповаги до суду, у вигляді злісного ухилення від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непокоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи в порушенні порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил [6]. Разом з цим, Кримінальний кодекс України володіє більшим арсеналом механізмів, спрямованих на охорону громадського порядку та безпеки в суді, визначеним у 18 розділі КК України. Відповідно, й рівень розроблення класифікаційних характеристик кримінальних правопорушень у сфері правосуддя набагато ширший, а ніж у адміністративно-деліктному законодавстві.

Наприклад, доволі докладно визначено класифікацію кримінальних правопорушень у сфері правосуддя: за ознаками, що характеризують суб'єкта кримінального правопорушення [33, с. 573-574; 34, с. 791]; за способом скоєння злочину [35, с. 53; 36, с. 91-93; 37, с. 570]; за об'єктом кримінального правопорушення [38, с. 80-81; 39, с. 207-209; 40, с. 33]; за механізмом заподіяння шкоди відносинам щодо здійснення судочинства [41, с. 12] і т.д.

У той же час, механізм визначення рівня суспільної небезпеки а ні адміністративно-деліктним законом, а ні кримінальним, й дотепер не врегульовано. У зв'язку з цим необхідно в першу чергу провести аналіз, а в подальшому і систематизацію тих обставин, які безпосередньо кваліфікують суспільну небезпеку. Вважаємо, що суспільна небезпека злочину визначається ознаками складу правопорушення. Саме ознаки, об'єднані в чотири елементи складу злочину, виступають безпосередніми показниками суспільної небезпеки злочинного діяння. Аналіз складу правопорушення показує, що будь-яка його ознака впливає або на характер, або на ступінь суспільної небезпеки діяння: по-перше, визначаючи її як таку, а по-друге, будучи її безпосереднім показником.

При цьому, КУпАП взагалі не використовує дефініцію «суспільна небезпека» у статтях Кодексу. Визначаючи зміст та кваліфікацію адміністративних правопорушень, законодавець застосовує категорію шкідливості адміністративного правопорушення, не розкриваючи однак її критерії.

Разом з цим, зазіхаючи на нормальне функціонування системи правосуддя, адміністративне правопорушення, передбачене статтею 185-3 КУпАП чинить безпосередній вплив на незалежність судової влади. Тому вважаємо цілком логічною пропозицію щодо криміналізації повторного вчинення правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 185-3 КУпАП «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України». На цій підставі цілком доречним вважаємо застосування інституту преюдиції, стосовно повторних адміністративних правопорушень проти правосуддя.

Щоправда, існують й інші, більш радикальні наукові позиції. Наприклад, Ю.В. Калашник пропонує ввести кримінальну відповідальність за прояви неповаги до суду в цілому, шляхом перенесення зазначеної статті КУпАП до Кримінального кодексу України. На думку вченого, суспільна небезпека неповаги до суду полягає у тому, що в результаті образливих дій у відношенні до суду, присяжних засідателів, учасників судового розгляду або інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, порушується принцип всебічного, повного та об'єктивного встановлення істини у справі. Тому, виходячи з того, що повага до суду є невід'ємним елементом загальної та індивідуальної правової культури, а також умовою формування правової держави, неповага до суду є протиправним діянням, що має підвищений рівень суспільної небезпеки [42, с. 93].

Проаналізувавши проблему розмежування адміністративного та кримінального законодавства у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя, доходимо висновку, що визначення термінологічних меж між вказаними поняттями на законодавчому рівні характеризується неточністю. Внаслідок цього суб'єкти правозастосування можуть допускати помилки. На

нашу думку, головним виходом з такої ситуації є закріплення на законодавчому рівні єдиної термінології кримінального та адміністративно права. Особливо це стосується визначення понять «кримінальне правопорушення» і «адміністративне правопорушення».

У цьому сенсі головним недоліком КУпАП є відсутність ознаки суспільної небезпеки в законодавчому визначенні адміністративного правопорушення, адже вона є притаманною як злочину, так і адміністративному правопорушенню. Тому в законодавчому визначенні адміністративного правопорушення необхідно врахувати ознаку суспільної небезпеки та критерії визначення останньої, до числа яких дисертант відносить:

- матеріальний критерій, що характеризує суспільну небезпеку діяння;
- тяжкість покарання за кримінальне або адміністративне правопорушення (критерій караності діяння);
- процесуальний критерій, що характеризує процесуальну форму притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

1.2. Соціальна обумовленість забезпечення охорони та безпеки правосуддя адміністративно-правовими засобами

Судова влада виступає в якості фундаментальної основи та багатогранного правового явища суспільного життя. Її унікальність та соціальне наповнення полягають у здійсненні безпосереднього впливу не тільки на окремих осіб, але й на суспільство, в цілому, що робить судову владу неповторним соціально-правовим феноменом, націленим на вирішення соціальних конфліктів юридичним засобами.

Активізація наукової полеміки у напрямку з'ясування соціально-правової природи судової влади започатковується на рубежі XX-XXI ст.ст., коли в багатьох країнах світу розпочались процеси реформування судової та правоохоронної системи. Тому подальші тенденції щодо переосмислення правової природи судової влади й вироблення нових підходів до забезпечення її охорони адміністративно-правовими засобами пов'язані із конкретною

історичною обстановкою, специфікою встановленого в державі правового та політичного режиму, а також стану суспільної, професійної, групової й індивідуальної правосвідомості.

При цьому треба мати на увазі, що, по-перше, судова влада є гілкою державної влади; по-друге, вона в особі свого носія (суду), вступаючи в суспільні відносини з учасниками юридичного конфлікту, застосовує норми права, а також інші соціальні норми. Саме така дихотомія, тобто розуміння судової влади, з одного боку, в якості інституту державної влади, спрямованого на захист прав і основоположних свобод людини, а з іншого – сукупності адміністративно-правових норм, спрямованих на врегулювання правовідносин у сфері правосуддя, виступає основою виявлення її сутності та суттєво впливає на вироблення й забезпечення ефективного адміністративно-правового механізму її (судової влади) охорони.

Відтак, актуалізується питання щодо з'ясування соціальної потреби у забезпеченні охорони судової влади адміністративно-правовими засобами, адже за словами заступника Голови Комітету Верховної Ради України з питань правової політики Андрія Костіна, «наразі має місце «колективна безвідповідальність» за безпеку суду, яка слугує ключовим показником рівня довіри до правосуддя з боку громади» [43].

У зв'язку з цим, постає питання про усвідомлення адміністративно-правових засобів, як базової категорії науки адміністративного права, а також з'ясування співвідношення фундаментальних категорій окресленої проблематики, як-от: «судова влада», «правосуддя», «судова діяльність», «судоустрій», без науково обґрунтованого розуміння яких неможливе подальше з'ясування адміністративно-правової охорони правосуддя.

Адміністративно-правові засоби виступають похідним елементом більш широкої наукової категорії «правові засоби», зміст якої пропонуємо дослідити більш докладно.

Слід підкреслити, що теоретичний аналіз будь-якого поняття виступає необхідним кроком в процесі підготовки наукового дослідження. У цьому

контексті надзвичайно важливим завданням уявляється з'ясування сутності нового досліджуваного явища. Не зважаючи на те, що дефініція «правові засоби» не являється новою в науці адміністративного та інших суміжних галузей права, її зміст має багатозначну структуру, адже походить від базового терміну «засоби», який в українській мові розкривається за допомогою багатьох різнорідних понять. Зокрема, В. Т. Бусел, поряд із загальним розумінням засобу, як способу досягнення якоїсь конкретної мети, виокремлює аудіовізуальні, виробничі, відтворювальні, транспортні, ліквідні та платіжні засоби [44, с. 420].

Разом з цим, проблема вироблення уніфікованого визначення категорії «правові засоби» відзначається актуальністю, оскільки вживання останньої у наукових працях нерідко має довільний характер, не підкріплено відповідним аналізом та не дає чіткого уявлення про його змістовне навантаження. Термін «засоби» активно використовується під час характеристики права, режимів правового регулювання, елементів механізму правового регулювання тощо. Аналогічної думки притримується й О. Ул'яновська, яка переконана, що деякі вчені вважають правовими засобами норми й принципи права, правозастосовні акти, договори, юридичні факти, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, заборони, засоби заохочення, засоби покарання, акти реалізації прав і обов'язків. Тобто під правовими засобами, на думку вченої, дослідники розуміють правові явища, що виявляються в самих інструментах і діяннях, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів права, забезпечується досягнення соціально корисних цілей [45, с. 31].

Разом з цим, Ю. В. Якимець наголошує на здатності правових засобів відображати однотипні юридичні способи забезпечення інтересів суб'єктів права, досягнення поставлених цілей; відображати інформаційно-енергетичні якості та ресурси права, із наданням останнім особливої юридичної сили; виступати складовими механізму правового регулювання; призводити до юридичних наслідків [46, с. 151-152]. Вчена цілком справедливо наголошує на

здатності держави забезпечувати реалізацію правових засобів за допомогою державного примусу.

У той же час, навряд чи можна погодитися із висновком А.В. Малька щодо доцільності співставлення терміну «правові засоби» із іншими, на перший погляд подібними правовими категоріями, такими як «правові явища», «правові феномени», «правові чинники», «правові умови» і т.д., які, на думку вказаного вченого, можуть бути взаємозамінними [47, с. 358-359]. Уявляється, що в такому випадку розмивається зміст досліджуваного явища, що неодмінно призводить до негативних наслідків в процесі його практичного використання.

А тому й види правових засобів, які використовуються в процесі підготовки наукових досліджень, мають доволі широкий діапазон та включають: а) угоди, договори й позадоговірні зобов'язання, заходи юридичної відповідальності, способи захисту прав та законних інтересів громадян; б) дозволи, заборони, позитивні зобов'язання [48, с. 91-92]; в) відносин у сфері реалізації конституційних прав на судовий захист [49, с. 45-47]; г) засоби захисту прав на цінні папери [50, с. 118]. Однак, подальший аналіз вищевказаних наукових досліджень дозволяє дійти висновку, що попри існуючі поліваріативні погляди науковців щодо видового наповнення правових засобів, існують і деякі спільні риси інтерпретації цього багатоаспектного явища. Зокрема, розуміння правових засобів у всіх, без винятку, дослідженнях представлено не стільки в якості абстрактної теоретико-правової категорії, скільки у вигляді реально функціонуючого юридико-правового явища, існування якого обумовлено наявністю різноманітного регулятивного інструментарію, мета якого спрямована на вироблення специфічних механізмів та режимів дії права на різних стадіях правового регулювання.

Виходячи із висловленої гіпотези, правові засоби в системі дефініцій теорії права слугують не допоміжним, а основним самостійним науковим поняттям. У той же час, в науці адміністративного права й дотепер не сформовано цілісного уніфікованого поняття адміністративно-правових засобів,

не зважаючи на доволі часте використання зазначеного терміну у наукових дослідженнях.

Ряд науковців у галузі адміністративного права в якості правових засобів розуміють специфічні (адміністративно-правові) методи управління, які виражаються у певних способах та прийомах, використовуваних органами публічного управління та їх посадовими особами для досягнення цілей, вирішення завдань та здійснення функцій державного управління. У цьому контексті А. Комзюк цілком справедливо пов'язує можливість використання методів адміністративно-правового регулювання із завданнями й компетенцією органу публічного управління, діяльність якого націлена на реалізацію адміністративно-правових засобів. Під адміністративно-правовими засобами автор розуміє всю систему адміністративно-правових норм, яка розглядається з позиції їх функціонального призначення для вирішення певного кола соціальних завдань, регулювання відповідних суспільних відносин [51, с. 44-48]. При цьому, А. Комзюк висловлює цілком обґрунтовану думку щодо розуміння адміністративно-правових засобів в якості ключового компоненту в структурі адміністративно-правових методів, оскільки саме адміністративно-правові засоби дозволяють здійснювати реалізацію переконання й примусу, а також формують правовий механізм їхнього позитивного впливу.

У науці адміністративного права розуміння адміністративно-правових засобів розглядається у тісному взаємозв'язку із адміністративно-правовим регулюванням, зміст якого пов'язаний із процесом послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин.

Серед інших наукових позицій щодо сутності адміністративно-правових засобів слід виділити твердження М.І. Нікуліна, який тлумачить зазначений правовий феномен, як сукупність варіантів виникнення, розвитку й припинення суспільних відносин в адміністративній діяльності органів виконавчої влади, відповідно до поставлених цілей та завдань [52, с. 34]. Ймовірно, використовуючи словосполучення «сукупність варіантів», автор мав на увазі

підстави виникнення, розвитку й припинення адміністративних правовідносин, в якості яких, за справедливим твердженням Т.В. Збирак, виступає сукупність різних за своєю сутністю та призначенням правових явищ, інструментів, заходів, які спільно вирішують завдання державного управління в окремих сферах суспільних відносин [53, с. 240].

Отже, аналіз наукових позицій представників адміністративно-правової науки й теоретиків права дозволяє дійти висновку про існування характерних рис досліджуваної категорії.

1. Передовсім, термін «правові» передбачає існування адміністративно-правових засобів у сфері правового регулювання та їх закріплення у національній системі законодавства.

Відтак, забезпечення охорони судової влади адміністративно-правовими засобами передбачає закріплення таких засобів у законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах. Зокрема, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» поряд із принципами правосуддя, главою 4 коментованого законодавчого акту визначено організаційно-правові основи діяльності спеціально уповноваженого державного правоохоронного органу, діяльність якого спрямована на забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах [3].

Відповідно до Положення про Службу судової охорони, остання виступає в ролі державного органу у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, підзвітна Вищій раді правосуддя та підконтрольна Державній судовій адміністрації України [28].

Інший законодавчий акт – Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», встановлює систему особливих заходів державного захисту суддів Конституційного Суду України, суддів та працівників апаратів судів, працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно

зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб [54].

Т.В. Галайденко, спираючись на положення статті 5 коментованого законодавчого акту, розкриває зміст вищевказаних адміністративно-правових засобів, через систему заходів адміністративно-правового впливу, які застосовуються спеціально уповноваженими правоохоронними органами, до числа яких відносяться: а) особиста охорона, охорона житла і майна; б) видача зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) встановлення телефону за місцем проживання; г) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; д) тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку; е) забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту; є) переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання [55, с. 96].

Також, слід згадати й про Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», положення якого визначають порядок здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя [56].

Крім того, не менш важлива роль в системі адміністративно-правових засобів забезпечення охорони судової влади належить заходам юридичної відповідальності, зміст та особливості яких в окресленій сфері суспільних відносин нами буде розглянуто нижче.

2. Наступною специфічною рисою коментованих правових засобів у сфері охорони судової влади є їх адміністративний (управлінський) характер. Правова категорія «адміністративно-правовий» має визначальний характер в процесі обрання засобів впливу на суспільні відносини спеціальними суб'єктами – суб'єктами державного управління.

Слід підкреслити, що усталений підхід до розуміння державного управління як специфічного різновиду державної діяльності, пов'язаний із реалізацією виконавчої державної влади, що здійснюється системою спеціальних органів державної виконавчої влади або ж органів державного управління. Зазначеної позиції, зокрема, притримується й професор Н. Нижник, яка визначає державне управління в якості діяльності органів усіх гілок державної влади (законодавчої, виконавчої, судової) по виробленню та здійсненню регулюючих, організуючих і координуючих впливів на всі сфери суспільства з метою задоволення його потреб, що змінюються [57, с. 60].

Слід зазначити, що наукою адміністративного права сформовано доволі широкий арсенал підходів до з'ясування сутності державного управління, ґрунтовний аналіз яких дозволяє включити до сфери державного управління наступні групи суспільних відносин: а) внутрішньо- та зовнішньо-управлінські відносини в системі органів законодавчої, виконавчої та судової влади, а також їх структурних елементів; б) управлінські відносини щодо обігу державного майна; в) управлінські відносини в системі правоохоронних органів та військових формувань; г) управлінські відносини в умовах функціонування надзвичайних правових режимів.

Реалізація адміністративної правосуб'єктності учасників управлінських адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення охорони судової влади відбувається у певних організаційно-правових формах за допомогою різних методів, що становить змістовну характеристику процесу реалізації компетенції різних суб'єктів виконавчої влади. Отже, можна зробити висновок, що адміністративно-правові засоби забезпечення охорони судової влади - це закріплені чинним законодавством у сфері судоустрою форми й методи здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами органів державної влади своєї компетенції, метою реалізації якої є забезпечення охорони органів судової влади та безпечного відправлення правосуддя.

Іншим, не менш важливим завданням авторського наукового дослідження виступає теоретичне осмислення основних дефініцій, які використовуються в

процесі з'ясування соціальної обумовленості забезпечення охорони судової влади адміністративно-правовими засобами.

На теперішній час, в українському законодавстві поряд з поняттям «судоустрій» все частіше вживаються такі поняття як «судова влада», «судова система», «судочинство», «судівництво», однак концептуального тлумачення їхнього зв'язку із судовою діяльністю, а також ознак та засобів безпечного функціонування останньої, у законодавстві та науковій юридичній літературі й дотепер не вироблено. Це призводить до їх неоднозначного розуміння. Дуже часто вони ототожнюються з поняттям судоустрою, проте, на нашу думку, потрібно здійснити розмежування при їх розумінні.

Здебільшого на доктринальному рівні, керуючись нормами Конституції України, науковці визначають судову діяльність через реалізацію судової влади як однієї з трьох гілок влади будь-якої сучасної демократичної держави. Наприклад, на думку В.Д. Бринцева, судова влада – це одна з головних, самостійних функцій державної влади, яка реалізується через діяльність створеної на основі Конституції системи судів та органів організаційного (кадрового й допоміжного) забезпечення, які покликані шляхом виконання функцій, покладених на них, забезпечити дотримання (захист) прав і законних інтересів людини й громадянина, юридичних осіб, суспільства та держави в цілому [58, с. 50].

Слід підкреслити, що в процесі дослідження проблемних питань функціонування судової влади більшість авторів притримуються тенденції щодо активного використання таких правових категорій, як «діяльність суду», «діяльність судових органів», «судова діяльність», з подальшим виділенням їх структури. Зокрема, А.А. Іванищук виокремлює триєдину систему засобів адміністративно-правового регулювання судової діяльності, до числа яких відноситься: а) надання учаснику суб'єктивних прав уповноваження чи дозволу (наприклад, право судді на відставку у випадках, передбачених законодавством); б) зобов'язання, розпорядження (наприклад, припис суддям

усіх рівнів подавати декларацію про доходи); заборону (покладання на суддів зобов'язання не порушувати антикорупційного законодавства).

Але в той же час, А.А. Іванишук виокремлює додаткову групу спеціальних заходів адміністративно-правового регулювання, пов'язану із застосуванням заходів адміністративного примусу [59, с. 115-116], які тлумачаться дослідником як психічний, моральний, фізичний та організаційний вплив спеціальних суб'єктів публічної адміністрації (передусім підрозділів судової охорони) на різноманітні суб'єкти управління, які здійснюються проти їх волі з метою забезпечення незалежності й недоторканності суддів, забезпечення функціонування судової гілки влади в цілому [59, с. 290].

З огляду на статтю 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в правовій доктрині розповсюдженим є підхід, згідно з яким судова влада й судова діяльність ототожнюється з системою органів, що її опосередковують, тобто з судовою системою [3].

У той же час, стаття 160 коментованого Закону взагалі не визначає судові органи в якості об'єкту адміністративно-правової охорони. Зазначена законодавча норма, передовсім, є підставою для правової регламентації охорони та підтримання громадського порядку в органах та установах системи правосуддя. Тобто, система правосуддя виступає базовою правовою категорією під час визначення об'єкту адміністративно-правової охорони та підтримання громадського порядку в судах.

Відносно термінологічного значення поняття «правосуддя», слід відмітити наступне.

За визначенням В. І. Даля, «правосуддя» - «правий суд, рішення за законом, по совісті, ... правда» [60, с. 380].

Філософсько-правове походження правосуддя являє найбільш широке його розуміння, коли його здійснення представлено за такими напрямками філософії права, як антропологія права (відповідно, антропологічно-правовий підхід, філософсько-антропологічний підхід), онтологія права (онтологічно-правовий підхід), аксіологія права (аксіологічний підхід), феноменологія права

(феноменологічний підхід) тощо. За таким підходом виокремлюються певні аспекти, риси правосуддя, які й досліджуються [61, с. 53].

Філософія права Г. В. Ф. Гегеля, інші праці філософа містять концептуальний та методологічний матеріал для переосмислення, подальшого дослідження правосуддя як ідеї. Подібно до того, як предметом філософського правознавства Гегель вважав ідею права, поняття права та його здійснення, пропонується досліджувати й ідею правосуддя, поняття правосуддя і його здійснення [62, с. 164].

Бігун В.С. доходить висновку про існування декількох ідей правосуддя, а саме: а) ідея правосуддя як судового захисту; б) ідея правосуддя як справедливості; в) ідея правосуддя як форма здійснення судової влади; г) ідея правосуддя як вирішення (розсудження) справ, спорів; д) ідея правосуддя умиротворення; е) ідея правосуддя як судовий спосіб здійснення права [63].

Сам термін «право» (jus) походить від justitia, що означає правда, справедливість. Звичайно, розуміння справедливості ніколи не було однозначним, оскільки це поняття має етичний зміст, який залежить від менталітету суспільства, уявлень про моральність і право тощо [64, с. 25].

За різних історичних періодів і в різних державах правосуддя мало свої особливості, його характерні ознаки видозмінювалися, однак сутність правосуддя завжди розумілася як діяльність суду щодо справедливого вирішення юридичних конфліктів та спорів про право.

На конституційному рівні основні принципи правосуддя закріплені у восьмому розділі Основного Закону. Зокрема, Конституцією України визначено можливість здійснення правосуддя виключно судами, побудова судоустрою за принципами територіальності та спеціалізації, гарантування незалежності й недоторканності суддів, використання інституту присяжних у визначених законом порядку і т.д [2].

Виходячи з цього, адміністративно-правова охорона правосуддя являє собою комплекс заходів, спрямованих на підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, охорону приміщень суду, судових

органів та установ, виконання уповноваженими правоохоронними органами та їх посадовими особами функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу тощо.

Іншим, не менш важливим питанням, яке безпосередньо впливає на стан забезпечення безпеки судової влади, а відтак – реалізацію судових рішень, виступає проблема легітимації судових органів. У зв'язку з цим, слід зазначити, що з позиції реалізації права правосуддя й судова влада не є тотожними соціальними інститутами.

Уявляється, що судова влада не може ототожнюватися виключно із владою державною, а її багатогранний характер дозволяє твердити, що вона асоціюється не тільки й, навіть, не стільки з системою органів державної влади, скільки із глибинними історичними процесами та об'єктивною соціальною дійсністю. Іншими словами, соціальне розуміння судової влади являє собою набагато ширший та різнобічніший діапазон у порівнянні із її державно-правовою інтерпретацією та представляє одну з найважливіших складових всієї системи соціальної влади.

Аналогічної думки притримується й М.В. Шкіль, коли наголошує на різних властивостях правосуддя й судової влади при фактично однаковій правовій природі обох соціальних явищ. Правосуддя, на думку вищевказаного автора, представляє собою захист порушеного або оспорюваного права шляхом винесення відповідного судового рішення, а судова влада – це механізм судового нагляду за дотриманням конституційної законності та норм права іншими гілками влади, основними функціями якої є охорона прав та захист чи відновлення прав [65, с. 19]. Із наведеного умовиводу стає очевидним твердження про те, що судова влада фактично створює умови для здійснення правосуддя.

Тотожної гіпотези притримується й А.А. Іванищук, який цілком обґрунтовано зазначає, що адміністративно-правове забезпечення діяльності судової влади полягає у створенні належних умов для здійснення

правосуддя суддями та комфортних умов для звернення до суду фізичних і юридичних осіб відповідно до принципів незалежності судової гілки влади (вирішення всіх важливих питань органами суддівського самоврядування) та рівного доступу юристів до можливості стати суддею [59, с. 47]. Отже, діяльність суду щодо відправлення правосуддя спрямована на реалізацію юрисдикційної функції щодо вирішення та прийняття рішень по справах різної категорії.

Оскільки судова влада у суворо визначеному процесуальному порядку встановлює порушення норм права, суд забезпечує виконання найважливішого завдання права, пов'язаного із врегулюванням суспільних відносин з метою захисту прав та інтересів людини, суспільства і держави. Судова влада проявляється насамперед у діяльності суду, врегульованій нормами права. Суд здійснює також діяльність, яка безпосередньо не врегульована нормами права, але необхідна для успішного розгляду і вирішення справи. В її основі лежать інші соціальні норми, наприклад норми моралі. У цьому сенсі компетенція суду це, по суті, його правоздатність, тобто обсяг можливостей суду щодо реалізації власної компетенції.

Слід підкреслити, що законодавче розуміння правоздатності суду у чинному адміністративному законодавстві відсутнє, оскільки в цьому немає практичної потреби. Якщо суд наділений компетенцією, то наявність його правоздатності здійснювати цю компетенцію презюмується. Правоздатність суду в порівнянні з його компетенцією більш статичне явище. Компетенція рухлива. Вона змінюється відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві. Але не тільки в цьому їх відмінність.

Якщо компетенція це реальні права і обов'язки суду, то правоздатність виражається в можливості суду отримати більше прав і обов'язків, ніж у нього є. Правоздатність суду виступає в ролі, немов би, запасної компетенції, її продовженням на випадок, якщо законом будуть розширені його права і обов'язки.

В ході здійснення судової діяльності реалізуються різні соціальні норми, які породжують відповідні соціальні відносини. У суспільстві соціальні норми виконують особливе призначення: виступають як регулятори соціалізації особи.

А як елементи суспільної свідомості, вони відображаються в індивідуальній свідомості судді і включаються в його діяльність. Реалізація соціальних норм в діяльності судді в кінцевому рахунку визначається рівнем його культури, що становить особистісну характеристику судді. Його індивідуальна свідомість не просто квінтесенція функціонуючих у суспільстві норм, а їх активна творча адаптація до процесу юридичної діяльності. Правові норми є основним, фундаментальним регулятором діяльності суду та займають особливе місце в системі інших соціальних регуляторів.

Але в той же час, поряд з нормами права реалізуються ідеологічні, політичні, релігійні, етичні, естетичні норми. Інакше кажучи, твердить В.М. Бибило, «увесь комплекс соціальних норм, властивих окремому суспільству та засвоєних його індивідами» [66, с. 17]. Таким чином, соціальні норми й соціальні відносини корелюють між собою.

У сфері ж правосуддя виникають комплексні судові владні відносини, які уособлюють не тільки правовідносини, але й інші соціальні відносини. Завдяки такому поєднанню суд може встановити індивідуальне право суб'єкта. В результаті, поняття судової влади має включати: 1) наявність не менше двох суб'єктів відносин, одним з яких є суд; 2) волевиявлення суду по відношенню до того, над ким він здійснює свою владу, поєднане із можливістю застосування санкцій в разі непокори вираженій волі; 3) підпорядкування суду тих, з ким він вступає у відносини, виражені в судових рішеннях; 4) наявність правових норм, що встановлюють правоздатність суду виносити рішення, а ті, кого вони стосуються, зобов'язані підкорятися. Ці чотири елементи необхідні для існування судових владних відносин.

Таким чином, між функцією правосуддя й судовою діяльністю існує генетичний зв'язок, який полягає в тому, що функція зумовлює діяльність. У свою чергу, судова діяльність уособлює функцію правосуддя, дає уявлення про

характер діяльності суду, яка завжди реальна. Тому в КПК визначено принципи саме правосуддя як чисто правового явища без «домішок» інших соціальних норм, які неминуче виступають в ролі супутніх елементів відносно правових норм в ході судової діяльності (судочинства).

Отже, соціальна обумовленість охорони судової влади виступає в ролі похідного елемента самої її природи, яка має дуалістичний характер: з одного боку судова влада є різновидом влади державної, необхідність дотримання поваги до якої та забезпечення її захисту визначені на найвищому, конституційному рівні, а з іншого – унікальність судової влади та її соціальне призначення чинять безпосередній вплив не тільки на окремих громадян, але й на суспільство, в цілому, що перетворює її на соціальний інститут, націлений на вирішення соціальних конфліктів за допомогою юридичних механізмів, першорядне місце серед яких посідають адміністративно-правові засоби.

Слід зауважити, що юридико-семантичне значення адміністративно-правових засобів цілком справедливо ототожнюється багатьма вченими із методами державного управління. Наприклад, В.А. ГлухOVERЯ під методами адміністративної діяльності органів внутрішніх справ розуміє засоби (способи) практичного виконання поліцейськими своїх обов'язків, що відповідають характеру й обсягу наданих їм повноважень. До числа основних методів адміністративної діяльності поліції вчений відносить переконання, примус, заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення, заходи адміністративно-процесуального забезпечення та заходи адміністративної відповідальності [67, с. 82]. Аналогічної позиції притримується більшість учених-адміністративістів, які переконані у тому, що метод управління, як правило, визначається як спосіб або засіб досягнення поставленої мети [68, с. 73]. При цьому, науковцями висловлюється цілком обґрунтована думка щодо специфічної ролі заходів (засобів) адміністративної відповідальності у загальній структурі методів державного управління, адже, за справедливим твердженням Д.М. Лук'янка, адміністративний порядок притягнення до адміністративної відповідальності, будучи наділений

специфічними ознаками, зберігається навіть у тому випадку, коли справи про адміністративні правопорушення розглядаються в судовому порядку [69, с. 14].

Відтак, заходи адміністративної відповідальності виступають важливим адміністративно-правовим засобом забезпечення охорони судової влади та здійснення правосуддя. Адже авторитет суду (судді) виступає ключовим компонентом, який відповідає за укріплення судової гілки влади, а його соціальна роль ідентифікується крізь призму відношення учасників судового процесу до суду та один до одного, а також добросовісне виконання суддями своїх посадових обов'язків, що входять до предмету їхньої компетенції.

За справедливим висловленням Т. Француз, без авторитетної судової влади стає неможливо забезпечити принцип реальності прав і свобод людини і громадянина, а також здійснювати ефективний захист цих прав [70, с. 179-180]. В. Кравчук також небезпідставно твердить про те, що суд відіграє вирішальну роль у забезпеченні захисту прав людини, гарантуванні безпеки, загального спокою громадян, в забезпеченні приватних і публічних прав кожного громадянина, вирішує спори між окремими членами суспільства та державою, а повага до суду і його рішень зміцнюють державність, правопорядок і законність, та ведуть до справді правової держави [71, с. 29].

Цілком погоджуючись із висловленими твердженнями, слід підкреслити, що авторитет суду, крім того, відповідає за результативність відновлення порушених прав фізичних та юридичних осіб. Безперечно, однією з найбільш вдалих конструкцій для підтримання авторитету суддів виступає існування юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду.

Повага до суду гарантується державою, адже суд є її невід'ємною частиною. Застосування юридичної відповідальності до осіб, які у будь-який спосіб виразили неповагу до суду передбачено статтею 129 Конституції України [2]. На думку Р. Гринюка, зазначений правовий інститут безпосередньо пов'язаний із реалізацією принципу верховенства права, а також із основоположною ідеєю реальності прав людини і громадянина, всеохоплюючого судового захисту громадян [72, с. 264].

Конституційно-правові положення щодо необхідності дотримання безумовної поваги до суду деталізуються у низці законодавчих актів. Так, відповідно до частини 3 статті 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів, збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб з метою дискредитації суду або впливу на безсторонність суду, заклики до невиконання судових рішень забороняються і мають наслідком відповідальність, установлену законом [3].

Відповідальність за неповагу до суду чи судді як один із дієвих юридичних засобів забезпечення незалежності суду, також визначена пунктом 6 частини 5 статті 48 коментованого законодавчого акту. А стаття 50 цього ж закону встановлює юридичну відповідальність учасників судового процесу, а також осіб, присутніх у судовому засіданні, за прояв неповаги до суду. Зазначеними правовими приписами законодавець намагався продемонструвати громаді підвищену суспільну небезпеку неповаги до суду, яка полягає у підриві статусу та репутації судової влади, створенні перепон щодо відправлення правосуддя, приниженні честі й гідності суду та інших учасників судового процесу.

Така прискіплива увага законодавця до створення надійного правового фундаменту щодо забезпечення авторитету судової влади, на думку П. Рабіновича, обумовлена унікальними, найефективнішими можливостями саме цієї «гілки» державного апарату у визначенні того, що є право, правомірність, правда, справедливість з будь-якого конфліктного питання. Такі можливості, на думку вченого, зумовлюються специфікою формування судових органів, їх внутрішньою організацією (структурою), змістом повноважень, порядком (процедурою) судочинства [73, с. 31].

Правова регламентація юридичної відповідальності за прояви неповаги до суду знайшла відображення й у кодифікованих законодавчих актах. Наприклад, відповідно до частини 3 статті 216 Цивільного процесуального кодексу

України, за прояв неповаги до суду винні особи притягуються до відповідальності, встановленої законом. Питання про притягнення учасника справи або іншої особи, присутньої в залі судового засідання, до відповідальності за прояв неповаги до суду вирішується судом негайно після вчинення правопорушення, для чого у судовому засіданні із розгляду справи оголошується перерва, або після закінчення судового засідання [74]. Аналогічні за своєю суттю правові норми відображені у ст. 200 Господарського процесуального кодексу України [75], ст. 198 Кодексу адміністративного судочинства України [76], ст. 330 Кримінального процесуального кодексу України [77], ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення [6] тощо.

Варто зауважити, що істотним проблемним питанням законодавчого врегулювання порядку притягнення до юридичної відповідальності за прояви неповаги до суду є відсутність єдиного, узагальнюючого поняття для всіх галузей права, що уособлює форми поведінки, які відносяться до категорії «неповага до суду».

Стаття 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення розкриває поняття прояву неповаги до суду, як злісне ухилення від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або непідкорення зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуючого чи порушення порядку під час судового засідання, а так само вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил [6]. Слід підкреслити, що вказаний вид адміністративної відповідальності настає у випадку, якщо вчинені дії не тягнуть за собою кримінальної відповідальності. У той же час, правова дефініція, що міститься у статті 185-3 КУпАП зовсім не розкриває зміст досліджуваної правової категорії.

Отже, в теорії адміністративного права й досі не вироблено єдиного підходу до розуміння проявів неповаги до суду, що свідчить про відкритість зазначеного питання та його дискусійний характер.

Разом з цим, за допомогою норм чинного адміністративного законодавства сформовано більш чіткий та однозначний підхід до розуміння проявів неповаги до суду. Йдеться, насамперед, про Рекомендації Ради суддів України щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду. До числа діянь, що входять до об'єктивної сторони статті 185-3 КУпАП зазначений нормативно-правовий акт відносить:

- злісне ухилення від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача, експерта, перекладача;
- непідкорення зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого;
- порушення порядку під час судового засідання;
- вчинення будь-ким дій, які свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил;
- невиконання поручителем зобов'язань, покладених судом під час провадження у справах за адміністративними позовами з приводу затримання та видворення іноземців та осіб без громадянства;
- неповага до Конституційного Суду України з боку учасників конституційного провадження, перекладача, свідка, спеціаліста, експерта, інших учасників конституційного провадження, залучених Конституційним Судом України до участі у справі, що виразилася у злісному ухиленні від явки на засідання, пленарне засідання Сенату, Великої палати Конституційного Суду України або в непідкоренні цих та інших осіб розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час таких засідань, а так само вчинення будь-яких дій, які свідчать про явну зневагу до Конституційного Суду України іншими присутніми на пленарному засіданні особами (крім суддів Конституційного Суду України) [78].

Виходячи із змісту вищевказаного правового припису уявляється, що розуміння проявів неповаги до суду пов'язане із діями, які перешкоджають здійсненню правосуддя або ж виражають неповагу до законних повноважень суду. Відтак, неповага до суду може бути представлена, з одного боку, як дії,

вчинені в приміщенні суду (наприклад, непристойна поведінка), а з іншого – як дії, вчинені поза межами судової установи (наприклад, залякування учасників судового процесу, або ж відмова виконати законне розпорядження судді).

Таким чином, адміністративна відповідальність за прояви неповаги до суду виступає важливим адміністративно-правовим засобом охорони судової влади та, одночасно, складною правовою категорією, яка викликає полеміку в процесі її теоретичного осмислення та практичного застосування.

Слід підкреслити, що на теперішній час неповага до суду являє собою, скоріше, оціночну категорію, а першорядна роль у визначенні цього поняття належить виключно суду. У судовій практиці найбільш розповсюдженими формами проявів неповаги до суду являються: заява необґрунтованого відводу, надання недостовірних відомостей, порушення порядку в судовому засіданні, неприбуття в суд без поважної причини, а також інші види неповаги до суду, які на жаль ще не знайшли відображення у чинному адміністративному законодавстві, як-от: перешкоджання проведенню експертизи, порушення загальноприйнятих стандартів процесуальної поведінки і т.д.

Отже, соціальна обумовленість охорони судової влади виступає в ролі похідного елемента від самої її природи, яка має дуалістичний характер: з одного боку судова влада є різновидом влади державної, необхідність дотримання поваги до якої та забезпечення її захисту визначені на найвищому, конституційному рівні, а з іншого – унікальність судової влади та її соціальне призначення чинять безпосередній вплив не тільки на окремих громадян, але й на суспільство, в цілому, що перетворює її на соціальний інститут, націлений на вирішення соціальних конфліктів за допомогою юридичних механізмів, першорядне місце серед яких посідають адміністративно-правові засоби.

Адміністративно-правові засоби забезпечення охорони судової влади - це закріплені чинним законодавством методи діяльності спеціально уповноважених суб'єктів судової влади, яка спрямована на підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання

уповноваженими правоохоронними органами та їх посадовими особами функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу.

Важливим адміністративно-правовим засобом забезпечення охорони судової влади та здійснення правосуддя виступає інститут адміністративної відповідальності. Адже авторитет суду (судді) виступає ключовим компонентом, який відповідає за укріплення судової гілки влади, а його соціальна роль ідентифікується крізь призму відношення учасників судового процесу до суду та один до одного, а також добросовісне виконання суддями своїх посадових обов'язків, що входять до предмету їхньої компетенції.

1.3. Принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади

Нормативно-правове забезпечення діяльності судової гілки влади включає законодавчі, підзаконні та внутрішні правові акти різних галузей законодавства, таких як конституційне, адміністративне, кримінальне, трудове і т.д., призначення яких полягає у забезпеченні нормального функціонування судової влади та ефективному здійсненні правосуддя.

Комплексний підхід до визначення ролі адміністративного права в правовому забезпеченні судової влади дозволяє твердити, що за допомогою норм останнього, поряд із реалізацією принципу законності функціонування системи правосуддя, забезпечується широкий комплекс супутніх елементів більш складного соціально-правового явища під назвою судова влада. Зазначене твердження знаходить відображення у статті 124 Конституції України, відповідно до якої правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються [2].

І якщо функції судів передбачають реалізацію судами наданих їм процесуальним законом юрисдикційних повноважень у кримінальному,

адміністративному, цивільному, господарському судочинстві, то функції судової влади мають набагато ширший характер та передбачають, в тому числі, й забезпечення охорони суду (суддів) від протиправних посягань. Тому не виглядає переконливою позиція М.В. Пенцова, який розкриває зміст функцій судової влади, як напрямки діяльності, спрямовані суто на здійснення правосуддя, у рамках і порядку, передбачених Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами України [79, с. 358]. Уявляється, що такий підхід значно звужує розуміння судової влади та її компетенцію.

Таким чином, наука адміністративного права й дотепер не виробила єдиного комплексного підходу до формування концепції охорони судової влади, спрямованої на відображення сучасних підходів до забезпечення її безпеки, а також визначення цілей, завдань та принципів цієї державно-владної діяльності. За справедливим твердженням І. Туркіної, судова влада – це самостійний суб'єкт державного управління, який займає важливе місце в системі державної влади, і впливає на процес управління, реалізуючи свої державно-владні повноваження у встановлених державою особливих процесуальних формах і процедурах [80, с. 44].

Вважаємо, що формування цілісної системи адміністративно-правової охорони судової влади має базуватися на основоположних ідеях, нормах-принципах, спрямованих на створення необхідних умов для її ефективного забезпечення, вироблення дієвих механізмів реалізації такої охорони, координації та активного використання всього арсеналу правових норм, задіяних в процесі забезпечення безпечного функціонування інститутів судової влади.

Слід підкреслити, що не зважаючи на доволі жвавий інтерес науковців до проблематики адміністративно-правової охорони судової влади, питанням принципів забезпечення її охорони майже не приділялось уваги.

Наприклад, проблематика реалізації правосуддя судовою владою висвітлена в численних наукових працях А. М. Бернюкова [81],

Р. О. Куйбіди [82], В. Т. Маляренка [83], С. М. Пашкова [84], І. Р. Рекецької [85], Ю. С. Сідої [86], М. І. Сірого [87], В. С. Смородинського [88].

Концептуальні основи проблеми особистої безпеки, правового захисту працівників суду під час їхньої професійної діяльності досліджували провідні науковці: В.Г. Андросюк [89], О.М. Бандурка [90], В.Т. Білоус [91], О.В. Бойко [92], Т.О. Коломоєць [93] та інші провідні науковці.

Деякі дослідники розглядали питання, пов'язані з адміністративно-правовим статусом правоохоронних органів, діяльність яких націлена на забезпечення громадського порядку та безпеки в судових установах, як-от: В.А. Гуменюк [94], А.М. Подоляка [95], М.О. Тучак [96], С.О. Шатрава [97] та інші.

Слід зауважити, що значна кількість монографічних наукових досліджень вищевказаних авторів підготовлено в період дії норм старого адміністративного законодавства у сфері забезпечення охорони судової влади. Але головний концептуальний недолік вищевказаних наукових джерел полягає у сприйнятті судової влади у якості суб'єкта охорони правовідносин, а не його об'єкта.

Таким чином, принципи охорони судової влади не мають чіткого однозначного вираження а ні в законодавстві, а ні у науковій літературі. У переважній більшості наукових досліджень науковцями здійснено спробу аналізу окремих принципів організації судової влади та здійснення правосуддя, таких як: доступності правосуддя та гарантій його реалізації [98]; змагальності сторін як конституційної гарантії справедливого судочинства [99]; єдності судової влади [100]; доступу до правосуддя в Україні [101]; незалежності суддів в українській національній правовій системі висвітлено [102, с. 5-6]; легітимності судової влади [103]; самостійності судової влади [104].

Разом з цим, в науці адміністративного права взагалі відсутня постановка проблеми щодо охорони судової влади, причиною чого, на нашу думку, може слугувати розуміння судової гілки влади, як і будь-якої іншої, в якості суб'єкта охорони суспільних відносин, а не її (охорони) об'єкта.

З огляду на стрімкі процеси модернізації державного управління, які відбуваються в Україні протягом останніх декількох років, слід зазначити, що

держава перетворилась на самостійного суб'єкта юридико-правових відносин, маючи повноваження, які дозволяють їй реалізовувати власні інтереси, причому не завжди тотожні інтересам різноманітних соціальних груп. У цьому контексті роль та значення державного управління полягає, скоріше, у підтриманні розумного балансу в соціумі, в чому й виражається соціально-корисна роль державної (судової) влади, яка обумовлює необхідність її охорони.

Але перш за все слід звернутися до енциклопедичної літератури та з'ясувати сутність та значення принципів адміністративного права, як основоположної наукової категорії.

С.В. Потапенко проаналізував різноманітні наукові підходи до змістовного наповнення правової категорії «принципи», за результатами чого дійшов висновку про багатогранність досліджуваного явища, етимологічне наповнення якого включає: початок, основу (у філософії); те, що лежить в основі деякої сукупності фактів або знань із збереженням первинного відтінку; науковий або моральний початок, правило, основа; основне, вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, наукової системи; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства; керівне положення чи ідея, установка в будь-якій діяльності; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; внутрішнє переконання, погляд на речі, які зумовлюють норми поведінки; основа якого-небудь пристрою, приладу [105, с. 60-61].

За результатами аналізу довідкової літератури, Н.І. Дідик доходить висновку, що правова категорія «принцип» має латинське походження та виступає в якості багатозначного поняття, оскільки, в залежності від контексту, може означати:

- те первинне, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки;
- внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності;

– певне правило, сформульоване на основі пізнання законів чи закономірностей [106, с. 93].

Загальноприйнятий підхід, вироблений наукою адміністративного права, полягає у розмежуванні принципів адміністративного права за суб'єктивним [107, с. 114] та об'єктивним критерієм [108, с. 364]. Слід підкреслити, що тотожної думки щодо доцільності використання дуалістичного підходу під час характеристики принципів адміністративного права притримується переважна більшість вітчизняних та зарубіжних науковців, щоправда, використовуючи при цьому аналогічні за змістом критерії, такі як: а) загальні й спеціальні [109]; б) загальні та власні [110]; в) загальні та функціонально-управлінські [111].

Разом з цим, існують й інші наукові позиції щодо сутності досліджуваного правового явища. Наприклад, А.А. Пухтецька наголошує на виробленні у вітчизняній адміністративно-правовій науці позитивістського підходу, за якого принципи адміністративного права являють собою нормативно визначені керівні вимоги до формування та функціонування усього комплексу адміністративно-правових інститутів [112, с. 109]. Продовжуючи наукову дискусію з приводу висловленої вищевказаною авторкою гіпотези, дозволимо собі зауважити, що кожний адміністративно-правовий інститут наділений певною сукупністю загально-правових принципів, одна група яких виражає належність адміністративного до інших галузей права. У той же час, кожний адміністративно-правовий інститут володіє певним набором основоположних правил та ідей, які виокремлюють його специфіку серед інших інститутів адміністративного права.

Спираючись на висловлену позицію стає очевидним, що адміністративно-правовий інститут охорони судової влади не є виключенням з цього правила, оскільки, поряд із загальними положеннями, володіє певною сукупністю принципів, які демонструють його унікальність.

Таким чином, вважаємо за доцільне проаналізувати загальні й спеціальні принципи адміністративно-правової охорони судової влади.

Уявляється, що в системі загальних принципів досліджуваної категорії незалежність судів та суддів посідає центральне місце. Зазначене правове установлення, на переконання М.І. Козюбри, обумовлено тим, що суд у демократичній правовій державі, серед інститутів державної влади посідає центральне місце у забезпеченні верховенства права. Зміст коментованого принципу розкривається через: інституційну та організаційну самостійність судів, адже останні формують самостійну та незалежну судову гілку влади; заборону втручання у судову діяльність інших органів державної влади, в тому числі й правоохоронних; застосування державних механізмів, спрямованих на забезпечення безпечного відправлення правосуддя; закріплення на конституційному рівні нормативно-правових запобіжників у вигляді особливої процедури призначення на посаду суддів, їхньої неупередженості та підкорення виключно закону [113, с. 4]. Доповнюючи судження вищевказаного вченого щодо конституційного закріплення загальних принципів адміністративно-правової охорони правосуддя, слід зауважити, що межі їхнього регулюючого впливу мають широкий діапазон та включають: а) організаційні норми-принципи функціонування правосуддя; б) адміністративні процесуальні норми-принципи щодо здійснення правосуддя; в) спеціальні норми-принципи щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах.

Організаційні (судоустрійні) норми-принципи, відповідно до гіпотези професора І.Є. Марочкіна, спрямовані на врегулювання адміністративно-правових відносин, які виникають з приводу організації судової системи, структури її органів, статусу судді, тобто у контексті адміністративних відносин [114, с. 15]. До висловленого твердження слід додати, що основоположні принципи організації судової влади й судоустрою, гарантії безпечного відправлення правосуддя закріплені у Конституції України.

На конституційному рівні організаційні норми-принципи безпечного функціонування судової влади закріплені:

- частиною 2 статті 8 Основного Закону, щодо гарантування громадянам права на безперешкодне звернення до суду за захистом прав та законних інтересів;

- частинами 1-4 статті 29, щодо заборони здійснення арешту та тримання під вартою, інакше, ніж за вмотивованим рішенням суду та в порядку, встановленому чинним законодавством; встановленні для посадових осіб правоохоронних органів обов'язку впродовж 72 годин вручити затриманій за кримінальне правопорушення особі вмотивоване рішення суду про тримання під вартою; наданні права затриманому у будь-який час оскаржити своє затримання у судовому порядку;

- частиною 1 статті 30 щодо заборони проникнення до житла, іншого володіння особи, проведення в нього огляду чи обшуку, інакше як за вмотивованим рішенням суду;

- статтею 31, в частині встановлення обмежень таємниці переписки, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції лише за вмотивованим рішенням суду;

- частиною 4 статті 32 щодо гарантування судового захисту в процесі спростовування недостовірної інформації про себе чи членів своєї родини, а також захисту права вимагати вилучення такої інформації;

- частиною 3 статті 34 щодо виключної компетенції суду на встановлення обмежень права вільного висловлювання думок, поглядів та вираження свободи слова;

- частинами 3,4 статті 37 щодо здійснення виключно в судовому порядку заборони функціонування політичних партій та об'єднань громадян [2].

При цьому слід зауважити, що поряд із переліченими вище нормами-принципами, ціла низка основоположних ідей щодо конституційно-правового врегулювання організації судової гілки влади походить від ключового принципу організації державної влади в Україні, закріпленого у статті 6 Основного Закону, який передбачає поділ останньої на законодавчу, виконавчу та судову.

Однак, за справедливим твердженням М.І. Вільгушинського, практична реалізація зазначеного принципу в діяльності найвищих державних органів, в тому числі й судових, все більше набуває ознак умовності, які, зокрема, проявляються у фактичній неможливості віднесення до окремої гілки влади низки державних органів, таких як: Президент України, Конституційний Суд України, Прокуратура, Рахункова палата, у зв'язку з чим вчений доходить висновку про необхідність чіткого відмежування органів судової влади від органів, покликаних забезпечувати діяльність судів, оскільки завдяки цьому можна досягти чіткого розмежування правосуддя та інших видів правозастосовної діяльності [115, с. 8].

В контексті окресленої проблематики ще більш категоричне твердження щодо нівелювання статусу судової влади в Україні висловлює В. Невідомий, коли зазначає про тенденцію до підконтрольності останньої органам виконавчої влади, адже «громадяни фактично позбавлені права прямого звернення до вищих органів судової влади, а положення частини 4 статті 124 Конституції щодо безпосередньої участі громадян у здійсненні правосуддя через народних засідателів та присяжних має декларативний характер, оскільки не визначено нормами процесуального законодавства» [116]. Таким чином, постає нагальна необхідність вироблення процесуальних основ участі громадян у здійсненні правосуддя шляхом удосконалення інституту присяжних, як особливої форми судочинства, яка дозволяє представникам громади брати участь у здійсненні правосуддя. Уявляється, що слушною пропозицією, в контексті удосконалення адміністративно-деліктного законодавства з окресленого питання могло б слугувати внесення доповнень до статті 185-3 КУпАП, в частині встановлення адміністративної відповідальності за неприбуття в судові засідання присяжного.

Під час характеристики другої групи принципів, передовсім, слід акцентувати увагу на тому, що ефективна охорона судочинства адміністративно-правовими засобами вимагає послідовності, системності та

правової консолідації правових принципів, що досягається за допомогою норм адміністративного процесуального законодавства.

Безумовно, консолідація адміністративно-правових принципів виступає в якості їх ефективного використання в процесі забезпечення адміністративно-правової охорони та здійснення правосуддя, зміст якого розкривається в офіційному тлумаченні Конституційного Суду України, а саме: «відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя – це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ» [117]. Спираючись на викладене положення можна сформулювати розуміння адміністративних процесуальних норм-принципів у якості основоположних правових ідей, закріплених у адміністративному процесуальному законодавстві, метою реалізації яких є своєчасний, всебічний, повний та об'єктивний розгляд адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення.

Принципи адміністративного судочинства закріплені у частині 3 статті 2 Кодексу адміністративного судочинства, який до основних засад адміністративного процесу відносить: верховенство права; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення [76]. На перший погляд вказане нормативне положення побудовано юридично грамотно, за всіма правилами юридичної техніки.

Разом з цим, більш докладний аналіз частини 3 статті 2 КАС України дає підстави для висловлення певних зауважень.

По-перше, звертає на себе увагу той факт, що серед основоположних ідей адміністративного процесу відсутній принцип законності. Слід зазначити, що наукова дискусія з цього приводу має довготривалий характер у науковому середовищі, а її зміст полягає у підтримуванні деякими науковцями гіпотези щодо охоплення принципу законності принципом верховенства права, визначеним у частині 3 статті 2 КАС України [118, с. 85].

У той же час, відсутність принципу законності у частині 3 статті 2 КАС України не завадила законодавцю використати його у якості основоположної ідеї адміністративного судочинства у інших статтях коментованого законодавчого акту. Зокрема, в статті 264 КАС, у якості предмету розгляду окремих категорій адміністративних справ визначено: а) законність постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України (крім рішень Кабінету Міністрів України, визначених частиною першою статті 266-1 цього Кодексу), постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим; б) законність та відповідність правовим актам вищої юридичної сили нормативно-правових актів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів владних повноважень [76].

Аналогічним чином у статті 266 КАС України законність у правотворчій та правозастосовній діяльності вищих органів державної влади визначена у якості предмету розгляду адміністративних справ щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Таким чином, постає питання про співвідношення принципів законності та верховенства права у адміністративному судочинстві. З'ясування вказаного питання спрямовано на уточнення норм чинного адміністративного законодавства у сфері судоустрою та дозволить більш ретельно охарактеризувати спеціальні норми-принципи щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах.

За висловленням Є.О. Мироненка, принципи верховенства права та законності в адміністративному судочинстві хоча й мають самостійне значення, але дуже часто застосовуються у тісному взаємозв'язку [119, с. 251]. Зазначене твердження, хоча й позбавлене конкретних ознак, які характеризують співвідношення обох вищезазначених правових принципів, опосередковано засвідчує їх нерозривний правовий взаємозв'язок та етимологічну тотожність.

Однак, при більш прискіпливому аналізі наукової літератури та чинного адміністративного законодавства у сфері охорони судової влади стає очевидним, що принципи законності та верховенства права мають не тільки спільні, але й відмінні риси. Ще на початку XVII століття відомий англійський вчений-матеріаліст та засновник теорії суспільного договору Т. Гоббс вказував на співвідношення між правом та законом за аналогією співставлення свободи та обов'язку. Вчений цілком обґрунтовано наголошував на необхідності відрізнити *Jus* та *Lex*, адже право встановлює свободу вибору, в цілому, а призначення закону спрямовано на визначення конкретної поведінки членів суспільства, шляхом формулювання конкретних дозволених або ж заборонених дій [120, с. 98-99].

Аналогічні за змістом твердження можна знайти й серед сучасних науковців. Наприклад, С.П. Головатий цілком справедливо застерігає, що формування наукової гіпотези, яка не містить відмінностей між правом та законом цілком логічно призведе до ототожнення верховенства права із верховенством закону – науковою категорією, яка взагалі відсутня у національному законодавстві та не охоплюється правом [121, с. 209]. Верховенство закону, або ж законність, частіше за все розуміється науковцями у якості характерної властивості закону, яка проявляється у найвищій юридичній силі цього нормативно-правового акту, відносно усіх інших нормативно-правових приписів [122, с. 456]. Слід погодитися із висловленою позицією, адже законність передбачає вимогу щодо дотримання та виконання законів, поваги прав і свобод людини, захисту законних інтересів громадян всіма державними органами та їх посадовими особами.

Виходячи із наведеного твердження, можемо зробити висновок, що законність в адміністративному судочинстві не тільки репрезентує ідею верховенства закону, але й виступає характерною властивістю адміністративного процесуального законодавства, слугує необхідною вимогою до учасників адміністративно-правових відносин щодо забезпечення безпечного відправлення правосуддя. Аналогічної позиції притримується й Л.М. Горбунова, яка наголошує на ключовій ролі ідеї верховенства закону в процесі реалізації принципу законності, який слугує наріжним каменем формування правової держави та функціонування органів державної влади [123, с. 176].

У той же час, у конституційному та адміністративному законодавстві основний акцент зроблено на нормативному закріпленні принципу верховенства права в діяльності органів судової влади, і лише опосередкованому згадуванні про принцип законності. Зокрема, стаття 8 Конституції України закріплює принцип верховенства права у якості основоположної правової ідеї в діяльності усіх органів державної влади та їх посадових осіб [2]. Крім того, стаття 129 Основного Закону закріплює незалежність судді під час здійснення правосуддя та встановлює вимогу щодо використання принципу верховенства права під час здійснення правосуддя. Аналогічна норма закріплена у статті 6 Кодексу адміністративного судочинства, яка визначає принцип верховенства права в якості пріоритетної правової ідеї в діяльності суду, відповідно до якої людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави [76].

Поряд з цим, принцип законності в діяльності органів державної влади немов би презюмується в конституційному законодавстві та виступає в якості логічного результату дії принципу верховенства права. Наприклад, встановлюючи у статті 19 Конституції засадничі положення правового порядку в Україні, законодавець зазначає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі,

в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [2]. Таким чином, законодавець здійснив вдалу спробу підкреслити похідний характер режиму законності в діяльності органів публічної адміністрації, в процесі застосування принципу верховенства права.

Формулюючи проміжні висновки, слід підкреслити взаємозв'язок та взаємообумовленість принципів верховенства права та законності у сфері охорони правосуддя. Але не слід забувати, що принципом верховенства права охоплюється режим законності, який діє у державі. У якості підтвердження цієї гіпотези можемо навести позицію М. Братасюк, яка демонструє взаємозв'язок двох досліджуваних принципів через прояв верховенства права у національній правовій системі, особливості формування якої передбачають:

- створення законодавцем правових за змістом законів та підзаконних правових актів; акти позитивного права, що порушують права людини, заперечують смислові характеристики права, не можуть вважатися правовими;
- здійснення правозастосовної діяльності на засадах принципів права, що втілюють дух права, загальнозначимі цінності та смисли, виражають рівні вимоги до всіх суб'єктів права принципів правової системи, що визначає пріоритет, становище закону в системі правових актів держави [124, с. 14].

Із змісту законодавчих актів випливає доволі широке розуміння принципу верховенства права, однак загальновизнаного поняття цієї правової категорії не вироблено а ні в національному, а ні в міжнародному законодавстві. У той же час, у доповіді Венеційської комісії була здійснена спроба виокремлення основних ознак верховенства права, які, до речі, співпадають із розумінням верховенства права, сформульованим Генеральним секретарем ООН 2004 року, а також визначенням, наданим головою Британського інституту міжнародного та порівняльного права Т. Бінгхемом. Будучи одним з найгостріших світових правознавців Т. Бінгхем досліджує, що насправді означає ця ідея. Він чітко заявляє, що верховенство права не є посушливою правовою доктриною, а є основою справедливого та демократичного суспільства, гарантією відповідального уряду, важливим внеском у економічне зростання та пропонує

найкращі досі не розроблені засоби для забезпечення миру та співпраці [125]. Зокрема, принцип верховенства права передбачає: 1) відкритий доступ до закону (положення якого повинні бути зрозумілими та передбачуваними); 2) основною підставою вирішення питань юридичного права виступає законодавчий акт, а не розсуд; 3) рівність перед законом; 4) здійснення влади відповідно до закону, справедливо й розумно; 5) захист прав людини; 6) надання коштів для врегулювання суперечок без невинуватених витрат або відстрочок; 7) справедливий суд; 8) дотримання державою своїх зобов'язань в рамках як міжнародного, так і національного права.

Отже, можемо припустити, що принцип верховенства права в адміністративно-правовому забезпеченні діяльності щодо охорони правосуддя виконує подвійну функцію, яка, з одного боку, має усі ознаки процесуальної діяльності під час прийняття суддею процесуальних рішень, спрямованих на захист прав і свобод людини, а з іншого – реалізація вказаного принципу має поза процесуальний характер, оскільки спрямована на забезпечення охорони судової влади спеціально уповноваженими правоохоронними органами.

Під час характеристики спеціальних норм-принципів щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах, слід звернути увагу на їх фактичну відсутність у чинних нормативно-правових актах та недостатню розробленість у науковій літературі. Зазначений факт обумовлюється сприйняттям судової влади у якості суб'єкту захисту правових відносин, а не його об'єкту.

Уявляється, що вищевказана підсистема принципів слугує логічним доповненням класичної моделі, запропонованої І.Є. Марочкіним, за якої система принципів включає три підсистеми, а саме: інституціональну (загальні принципи судової влади); функціональну (принципи відправлення судочинства); організаційну (принципи організації системи судових органів або судоустрійні принципи) [114, с. 98-103].

Серед основоположних ідей, які спрямовані на врегулювання суспільних відносин щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах, передовсім слід звернути увагу на принцип соціальної обумовленості охорони

судової влади, який полягає у націленні органів державної влади на служіння суспільству, що у кінцевому випадку й обумовлює потребу в охороні судової влади. Іншими словами, судова влада та її суб'єкти не повинні сприйматися, в процесі забезпечення їхньої охорони, у якості статичного, так би мовити, сакрального явища. Реалізація судової влади завжди повинна відповідати соціальним потребам суспільства, забезпечувати стабільність та рівновагу в громаді.

Реалізація цього принципу можлива за умови наявності двох ключових елементів, а саме: а) за умови демократичного механізму управління, коли взаємовідносини держави та суспільства формуються та реалізуються за активної участі останнього; б) при взаємозв'язку влади з суспільною свідомістю, високого ступеня культурно-ціннісної взаємодії влади і суспільства. При цьому влада і сама повинна розуміти, що за відсутності авторитету вона не встоїть навіть за допомогою зброї, і таких прикладів в історії достатньо.

Характеристика спеціальних норм-принципів щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах неможлива без здійснення наукового аналізу принципу законності, який у контексті вищевказаних правовідносин, спрямованих на охорону судової влади, набуває специфічного змісту у вигляді спрямування законодавчо врегульованої діяльності спеціально уповноважених правоохоронних органів виключно на забезпечення безпеки судочинства.

Поряд із призначенням принципу законності для забезпечення прийняття законних і обґрунтованих рішень, друга його вимога передбачає необхідність забезпечення охорони правопорядку в судах, яка проявляється у встановленні законодавчих вимог до органів судової влади та інших органів, які приймають участь у судовому засіданні, щодо суворого та неухильного дотримання процесуального порядку вирішення кримінальних, адміністративних, цивільних та господарських справ.

Слід зауважити, що вищенаведена авторська інтерпретація вимог законності викладена у дещо звуженій формі, адже сформульована в контексті

дослідження принципів забезпечення охорони судової влади. Разом з цим, інші дослідники проблем забезпечення законності і дисципліни в державному управлінні цілком обґрунтовано формулюють законність у більш широкому контексті, як «вимоги не тільки найсуворішого, неухильного дотримання і виконання норм позитивного права, але й: а) верховенства законів стосовно всіх інших правових актів; б) рівності всіх перед законом; в) забезпечення для всіх суб'єктів повного і реального здійснення суб'єктивних прав; г) незалежного і ефективного правосуддя; д) ефективної роботи всіх правоохоронних органів» [126, с. 44]. Не піддаючи сумніву обґрунтованість вказаної позиції, слід зауважити, що, використовуючи термінологічну конструкцію «виконання й дотримання», автор здійснив спробу ототожнення законності із деякими формами реалізації права, тобто видами діяльності щодо здійснення його норм.

Реалізація принципу законності у сфері забезпечення громадського порядку та безпеки в судах забезпечується системою процесуальних гарантій, які, своєю чергою, складають зміст інших принципів зазначеної діяльності, таких як: а) адекватності та співмірності охорони судової влади; б) комплексності та системності; в) компетентності та професіоналізму; г) безперервності охорони судової влади.

Зокрема, сутність принципу адекватності та пропорційності охорони судової влади проявляється у співвідношенні ступеня охорони звичайних громадян і представників влади. Зрозуміло, останні, будучи носіями владних функцій, вимагають більшої охорони, оскільки виступають в ролі представників державної влади та приймають рішення від імені держави. Разом з тим надмірний захист суддів, яскраво контрастує з правовою незахищеністю звичайних громадян, різко знижує авторитет влади і ефективність здійснюваних нею заходів.

Принцип комплексності охорони впливає із статті 1 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [54] та полягає у створенні безпечних умов щодо здійснення правосуддя не тільки для суддів усіх рівнів, але й інших категорій працівників апаратів судів, а також

працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб.

Водночас, системність охорони громадського порядку та безпеки в судах полягає у забезпеченні безпеки судової влади за допомогою врегульованої на законодавчому рівні системи органів охорони правопорядку, основною функцією яких є забезпечення публічного порядку та безпеки в судових установах. Зокрема, відповідно до статті 15 вищевказаного законодавчого акту, суб'єктами, уповноваженими на забезпечення безпеки суддів, працівників апарату суду та їх близьких родичів, виступають підрозділи Служби судової охорони; щодо судді Конституційного Суду України та його близьких родичів - відповідні підрозділи Національної поліції України; щодо співробітників Служби судової охорони та їх близьких родичів - відповідні підрозділи Служби судової охорони [54].

Серед суб'єктів забезпечення охорони судової влади Закон України «Про судоустрій і статус суддів» також вказує на Національну гвардію України, правоохоронний орган, який поряд із Національною поліцією, тимчасово, на період до початку виконання в повному обсязі повноважень Служби судової охорони, здійснює підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу [3].

Принципи професіоналізму та компетентності мають спільне коріння та встановлюють вимоги до суб'єкта забезпечення охорони судової влади, в контексті його кваліфікації. Разом з цим, вважаємо за доцільне виділити два підходи до розуміння вказаного принципу в контексті адміністративно-правового забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах. Відповідно до першого підходу принципи професіоналізму та компетентності

являють собою здійснення повноважень щодо реалізації вищевказаної діяльності на постійній, оплатній основі, а також відсутність можливості займатися будь-якою іншою діяльністю за винятком педагогічної, творчої і наукової. Другий підхід розкриває досліджуваний принцип як сукупність вимог до освіти і стажу роботи суб'єкта, який здійснює охорону правосуддя, відповідно до його компетентності і якісної характеристики діяльності в цілому.

Так, відповідно до підпункту 29 пункту 19 Положення про Службу судової охорони, обов'язок щодо організації професійного навчання, професійної підготовки, стажування та атестування співробітників Служби покладено на Голову Служби судової охорони [28]. Аналогічні вимоги щодо організації професійного навчання суб'єктів забезпечення охорони судової влади викладені у ст.ст. 72-75 Закону України «Про Національну поліцію» [7] та ст. 10 Закону України «Про Національну гвардію України» [127].

Уявляється, що теоретичне визначення принципу професіоналізму в якості вимоги працювати на постійній основі і не займатися іншою діяльністю обґрунтований не в повній мірі. В даному контексті доцільно говорити про принцип несумісності, обґрунтований та визнаний в науці й практиці. Другий підхід до принципу професіоналізму з точки зору саме якості діяльності представляється найбільш аргументованим і вірним.

Принцип безперервності охорони судової влади означає, що процес забезпечення безпечного здійснення правосуддя повинен бути предметним, плановим, постійним, розвиватися та вдосконалюватися у формах, методах та правовому регулюванні.

На відміну від Закону України «Про Національну поліцію», стаття 12 якого встановлює для поліції вимогу безперервного та цілодобового виконання покладених на неї завдань, та статті 3 Закону України «Про Національну гвардію України», яка визначає безперервність серед основних принципів діяльності військовослужбовців Національної гвардії України, вищевказане правове положення й дотепер не здобуло законодавчого закріплення в

нормативно-правовому забезпеченні Служби судової охорони. Аналогічним чином система принципів діяльності цього державного органу має знайти відображення у Положенні про Службу судової охорони.

Отже, характеристика принципів адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади дозволила автору сформулювати їх характерні ознаки, до числа яких віднесено:

1) об'єктивний характер, оскільки їх внутрішні властивості спрямовані на відображення історично сформованих закономірностей потреби у забезпеченні охорони судової влади та учасників судового процесу;

2) загальний характер - принципи закріплюють найбільш загальні підходи до охорони судової влади та безпеки правосуддя;

3) є універсальними керівними положеннями, обов'язковими для виконання усіма органами та установами системи правосуддя, а також учасниками судового процесу;

4) мають законодавче закріплення.

Висновки до розділу 1

1. Охорона та безпека правосуддя являє собою всю сукупну систему суспільних відносин у сфері діяльності судів (суддів), яка складається в результаті реалізації правових та соціальних норм, спрямованих на забезпечення нормального функціонування системи судової влади: норм права, норм моралі, норм громадських організацій, норм-звичаїв, традицій і ритуалів. Забезпечення ж громадської безпеки в судах розуміється у якості системи відносин, заснованих на суворому дотриманні і виконанні спеціальних організаційно-технічних правил, встановлених державою з метою протидії реальним чи потенційним загрозам, охорони життя і здоров'я суддів, членів їхніх сімей, працівників суду, учасників судового процесу, недопущення руйнування або пошкодження приміщень суду, органів та установ системи правосуддя або настання наслідків, які можуть виникнути в результаті

діяльності посадових осіб або громадян, пов'язаної з підвищеною небезпекою для оточуючих.

Теоретичні напрацювання дослідників правоохоронної діяльності свідчать, що громадська безпека найтіснішим чином пов'язана із розумінням громадського порядку. У той же час, розглядаючи безпеку, як правову категорію, доводиться визнати, що виявити й позначити всі нормативні правові акти, які оперують цим поняттям в тому чи іншому контексті не представляється можливим, адже останні відрізняються численністю й різноманітністю за предметом правового регулювання суспільних відносин.

2. Реалізація адміністративної правосуб'єктності учасників управлінських адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення охорони судової влади відбувається у певних організаційно-правових формах за допомогою різних методів, що становить змістовну характеристику процесу реалізації компетенції різних суб'єктів виконавчої влади. Відтак, адміністративно-правові засоби забезпечення охорони судової влади - це закріплені чинним законодавством у сфері судоустрою форми й методи здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами органів державної влади своєї компетенції, метою реалізації якої є забезпечення охорони органів судової влади та безпечного відправлення правосуддя.

У той же час, стаття 160 коментованого Закону взагалі не визначає діяльність органів суду в якості об'єкту адміністративно-правової охорони. Зазначена законодавча норма, передовсім, є підставою для правової регламентації охорони та підтримання громадського порядку в органах та установах системи правосуддя. Тобто, система правосуддя виступає базовою правовою категорією під час визначення об'єкту адміністративно-правової охорони та підтримання громадського порядку в судах.

3. Формування цілісної системи адміністративно-правової охорони судової влади має базуватися на основоположних ідеях, нормах-принципах, спрямованих на створення необхідних умов для її ефективного забезпечення, вироблення дієвих механізмів реалізації такої охорони, координації та

активного використання всього арсеналу правових норм, задіяних в процесі забезпечення безпечного функціонування інститутів судової влади.

Консолідація адміністративно-правових принципів виступає надійним засобом ефективного їх використання в процесі забезпечення адміністративно-правової охорони та здійснення правосуддя, зміст якого розкривається в офіційному тлумаченні Конституційного Суду України, а саме: «відповідно до статті 124 Конституції України правосуддя – це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ». Спираючись на викладене положення можна сформулювати розуміння адміністративних процесуальних норм-принципів у якості основоположних правових ідей, закріплених у адміністративному процесуальному законодавстві, метою реалізації яких є своєчасний, всебічний, повний та об'єктивний розгляд адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення.

РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

2.1. Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони

Започаткована за часів здобуття незалежності, реформа національної системи правосуддя не втрачає своєї актуальності та важливості вже протягом багатьох років. Не зважаючи на те, що Концепція судово-правової реформи України була прийнята Верховною Радою України ще у далекому 1992 році, її положення й дотепер залишаються не реалізованими у повній мірі.

На сучасному етапі державотворення серед численних внутрішньополітичних та економічних проблем, таких як: брак політичної волі на впровадження реальних змін, слабка координація між органами державної влади та недостатня інституційна спроможність міністерств і відомств, бюрократичний спротив тощо, проблема повільного впровадження судової реформи виступає наріжним каменем на шляху інтеграції України до ЄС [128, с. 8-9].

За справедливим твердженням академіка НАН України Ю.С. Шемшученка, не зважаючи на забезпечення національною судовою системою реалізації державної функції правосуддя, у вказаній сфері організації державної влади існують чималі проблеми. Про це свідчить, зокрема, й довіра громади до судів, рівень якої коливається в межах 10% та є найменшим серед усіх органів державної влади [129, с. 37].

На необхідності якнайшвидшого здійснення законодавчих змін, в частині прийняття нової редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а також розблокування роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів наголошує й перший заступник Голови Верховної Ради України Руслан Стефанчук, який акцентує увагу на важливості відновлення ефективної роботи вищевказаного органу судової влади, оскільки діяльність ВККС України спрямована на проведення конкурсних відборів суддів до суддівського корпусу, переведення

суддів з одного суду до іншого, перевірку їхнього кваліфікаційного рівня тощо [130].

Крім того, найближчим часом очікується схвалення Президентом України Стратегії розвитку органів правосуддя на 2021-2023 роки, яку розробила створена ним Комісія з питань правової реформи [131].

Разом з цим, численні напрямки судової реформи, реалізацією яких опікуються найвищі органи державної влади, не обмежуються лише підвищенням якості відправлення правосуддя. Найважливішим завданням покращення організації судової влади виступає визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах, першорядне місце серед яких належить Службі судової охорони.

Однак, першочергові правові ініціативи щодо забезпечення охорони судових установ були легалізовані у вже не діючому наказі МВС України від 23 липня 1997 року «Про створення спеціальних підрозділів міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей і близьких родичів». Спочатку створений окремий взвод, пізніше рота судової міліції, поступово підрозділ модернізувався, охоплюючи кожного разу ширше коло завдань. Згодом, 19 листопада 2003 р., затверджено Положення «Про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон». Спецпідрозділ «Грифон» не забезпечував 100% охорону всіх судів в Україні. В основному здійснювалась охорона апеляційних, окружних судів, розташованих в обласних центрах, а більшість місцевих, районних, міських судів першої ланки взагалі не охоронялись спеціальними підрозділами міліції [132, с. 239].

З метою якнайшвидшої модернізації підрозділів по охороні судових установ, 9 листопада 2015 року за ініціативою Державної судової адміністрації України Урядом схвалено постанову «Про забезпечення охорони судів, інших органів та установ судової системи, а також установ судових експертиз» № 906, яка також на теперішній час втратила чинність. У новітній історії становлення

та розвитку системи правоохоронних органів, основна функція яких полягала у забезпеченні охорони судів та безпеки суддів, зазначений нормативно-правовий акт відіграв ключову роль, створивши правові підвалини для здійснення законодавчих змін у вказаному напрямку правоохоронної діяльності.

5 серпня 2018 р. набули чинності зміни в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з ухваленням Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» [133]. Зокрема, у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» статтю 160 замінено на главу 4 «Служба судової охорони», у якій визначено статус Служби судової охорони у якості державного органу у системі правосуддя, створеного для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах [3].

Наступним законодавчим кроком у врегулюванні адміністративно-правового статусу працівників Служби судової охорони стало прийняття Закону України від 27.04.2021 № 1417-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо врегулювання окремих питань правового статусу працівників Служби судової охорони» [134], яким доповнено Закон України «Про судоустрій і статус суддів» статтею 162-1 «Правовий статус працівників Служби судової охорони». Коментована стаття встановлює законодавче закріплення окремих елементів адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, однак комплексного уявлення про розуміння адміністративно-правового статусу цієї Служби коментована стаття не визначає, що створює передумови для проведення наукового пошуку у вказаному напрямку.

Ефективність діяльності Служби судової охорони є безспірним фактом, оскільки підтверджується практичними показниками результатів її роботи, адже протягом останніх двох років «кількість заборонених предметів, серед яких вогнепальна і травматична зброя, гранати та патрони, ножі, електрошокери, кастети, піротехнічні засоби, газові балончики, які були вилучені судовими охоронцями у відвідувачів судових установ, досягла майже 82 тисяч. Працівники Служби судової охорони провели 18 операцій із

забезпечення безпеки суддів, не допустили в зали суду 4,5 тисячі осіб, що мають ризики опинитися носіями коронавірусної інфекції, і забезпечили охорону більш ніж 750 судових засідань» [135]. Отже, визначення адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, формулювання мети та завдань її діяльності, з'ясування компетенції цього державного органу, як ключового елемента в процесі встановлення її місця та ролі в загальній системі органів публічного управління, представляється актуальним та своєчасним завданням в контексті удосконалення адміністративно-правового забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах.

Слід зазначити, що адміністративно-правова наука володіє доволі потужним емпіричним матеріалом, зміст якого складають наукові розробки, спрямовані на з'ясування сутності адміністративно-правового статусу різноманітних суб'єктів публічного управління.

Етимологія слова «status» має латинське походження та означає правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо [44, с. 1387]. Підкреслимо, що у вказаному визначенні категорія «статус» одразу характеризується як правове явище, адже автор формулює аспекти правового положення суб'єктів державного управління в особі громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій. Відтак, цілком очевидно, що правовий статус суб'єкта публічного управління має відображати його правосуб'єктність, тобто сукупність елементів, за допомогою яких суб'єкт права набуває та реалізовує юридичні права та обов'язки.

Зазначене твердження щодо сутності правового статусу, в цілому, не протирічить науковим позиціям інших учених. Наприклад, О.Ф. Скакун визначає правовий статус особи у якості системи закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов'язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб'єкт права (тобто як такий, що має правосуб'єктність) координує свою поведінку в суспільстві [136, с. 377-380]. А С.Д. Гусарев визначає правовий статус особи у якості «співвідношення

особистості та права, за допомогою якого держава окреслює для суб'єкта межі можливої діяльності, його становище по відношенню до інших суб'єктів, і залежно від індивідуальних або типових ознак, які властиві суб'єктові, у праві відображаються повнота правового становища особистості, його певна уніфікація або обмеження» [137]. На нашу думку, вищевикладене твердження уособлює функціональну та оціночну сторони досліджуваного явища, яке дозволяє не тільки розкрити рівень правосуб'єктності особи, але й проаналізувати її правовідносини з окремими громадянами, суспільством та державою.

Щоправда, в розумінні деяких науковців структура правового статусу особи має дещо перевантажений вигляд. Наприклад, А.М. Куліш в структуру досліджуваного правового явища включає: політичну й державно-правову характеристики органу держави; місце різних видів органів у загальнодержавній системі; основи взаємовідносин органів між собою; найважливіші принципи організації й діяльності державних органів; основи компетенції; види правових актів державних органів [138, с. 96]. Аналіз вищевикладеної гіпотези дозволяє твердити про те, що деякі елементи правового статусу, визначені А.М. Кулішем, виступають не в якості структурних компонентів, а в ролі засобів набуття правового статусу, до числа яких, зокрема, відносяться правові акти державних органів, які, скоріше, слугують підставою для набуття суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єкта правовідносин, формуючи його правовий статус.

Структура правового статусу стала предметом наукового аналізу Д.Д. Цабрія, який у якості критерію визначення сукупності його елементів запропонував вважати характер, призначення, вид і місце органу публічного управління в загальній системі органів державної влади. З урахуванням вищевказаного критерію правовий статус, на думку Д.Д. Цабрія, містить: а) офіційну назву органу; б) порядок та спосіб його утворення; в) територію діяльності; г) цілі діяльності, завдання і функції; д) обсяг і характер конкретних владних повноважень; е) форми і методи діяльності; є) порядок вирішення в

органі підвідомчих питань; ж) відповідальність; з) джерело фінансування; і) наявність чи відсутність прав юридичної особи; ї) право та обов'язок мати визначену внутрішню структуру; й) право та обов'язок користуватися державними символами (прапором, гербом, тощо) [139, с. 126]. Уявляється, що включення вищевказаних елементів до структури правового статусу дозволяє виокремити його характерну властивість у сфері адміністративних правовідносин, яка проявляється в опосередкуванні найбільш важливих, основних зав'язків між їх суб'єктами.

Не зважаючи на доволі яскраву палітру наукових позицій щодо елементної наповненості структури правового статусу, слід підкреслити, що усі без виключення судження науковців з окресленої проблематики передбачають включення до структури досліджуваного правового явища певну сукупність прав та обов'язків. Разом з цим, інші елементи виступають предметом тривалих наукових дискусій.

Зазначений факт частково пояснюється твердженням Ю.П. Битяка щодо наділення органів виконавчої влади необхідною оперативною самостійністю, яка виявляється в їхній компетенції – предметах відання, правах, обов'язках, територіальних масштабах діяльності [140, с. 64].

У зв'язку з цим, окремі дослідники під час аналізу структурних елементів правового статусу спрямували зусилля на максимальне узагальнення його тотожних елементів, за результатами чого Д.М. Овсянко доходить висновку про доцільність включення до структури правового статусу: а) юридичний порядок створення органу; та б) форми і методи діяльності органу державної влади [141, с. 39]. Аналіз вищенаведених суджень дозволяє дійти висновку, що вчені під час характеристики правового статусу у переважній більшості випадків використовують для його характеристики загальні елементи, такі як мета, завдання, функції та компетенція органу публічного управління.

Разом з цим, широкий спектр виконуваних суб'єктами правовідносин соціальних ролей, зумовлює необхідність їхнього правового врегулювання нормами спеціальних законодавчих актів, дія яких спрямована на доповнення

загального правового статусу суб'єктів державного управління специфічними рисами. З огляду на вищевикладену позицію можна припустити, що поряд із загальним правовим статусом суб'єктів публічного управління, спеціальними законодавчими актами передбачено наявність великої кількості спеціальних правових статусів різних рівнів конкретизації, співвідношення яких найбільш точно виражається філософськими категоріями загального, спеціального та індивідуального.

Наприклад, мета загального правового статусу полягає у визначенні юридичних властивостей суб'єкта, які характерні для всіх інших правових статусів. Подібну характеристику елементів правового становища суб'єктів публічного управління можна знайти у переважній більшості вже проаналізованих наукових досліджень авторства С.Д. Гусарева, А.М. Куліша, Д.М. Овсянко, О.Ф. Скакун, Д.Д. Цабрія.

У той же час, спеціальні правові статуси суб'єктів державної влади відображені у галузевому законодавстві та спрямовані на конкретизацію змісту загального статусу, відповідно до конкретних видів правовідносин, які формуються у суспільстві. Слід підкреслити, що спеціальні правові статуси, у вигляді норм конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного та господарського законодавства, виконують важливу правову функцію, спрямовану на встановлення зав'язків між загальним та індивідуальним правовими статусами.

Відтак, характерною рисою адміністративно-правового статусу виступає урегульованість нормами адміністративного права. Тому адміністративно-правові статуси спрямовані на визначення місця суб'єкта адміністративних правовідносин в загальній системі державного управління.

Адміністративна правосуб'єктність цілком справедливо розглядається провідними ученими в галузі адміністративного права у якості основного елементу адміністративно-правового статусу особи та одного з ключових критеріїв визначення обсягу її прав та обов'язків у адміністративних правовідносинах. Зокрема, В.К. Колпаков обґрунтовано підкреслює, що

потенційна здатність мати права і обов'язки у сфері державного управління (адміністративна правоздатність), реалізовувати надані права і обов'язки у сфері державного управління (адміністративна дієздатність), наявність суб'єктивних прав і обов'язків у сфері державного управління формують адміністративно-правовий статус суб'єкта, є складовими адміністративної правосуб'єктності [142, с. 96-97]. Виходячи із наведеного формулювання, можемо зробити висновок, що структура адміністративно-правового статусу суб'єкта адміністративних правовідносин повинна включати мету, функції, завдання, компетенцію (сукупність прав та обов'язків), а також адміністративну відповідальність.

В.Я. Малиновський до числа складових елементів структури адміністративно-правового статусу відносить: мету, завдання, компетенцію, адміністративну відповідальність, порядок формування та процедури діяльності органів виконавчої влади [143, с. 378]. Водночас, професор В.Б. Авер'янов переконаний у ключовій ролі компетенції в структурі адміністративно-правового статусу органу виконавчої влади, оскільки її змістовне наповнення у вигляді прав та обов'язків формує характер зав'язків державного органу з іншими суб'єктами адміністративних правовідносин, а також визначає його місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань [144, с. 247].

Отже, за справедливим висловленням С.С. Шоптенко, позицію якої ми також поділяємо, зміст адміністративно-правового статусу, наділеного всіма ознаками спеціального правового статусу, полягає у врегулюванні відносин індивідуальних та колективних суб'єктів адміністративного права, а його характерною властивістю є нерозривний зв'язок із адміністративною правосуб'єктністю, яка проявляється у здатності суб'єкта адміністративних правовідносин набувати та реалізовувати юридичні права та обов'язки [145, с. 33].

Завершення процесу диференціації адміністративно-правових статусів здійснюється на рівні аналізу юридичних властивостей окремих суб'єктів

адміністративних правовідносин. А тому, основні положення, вироблені наукою адміністративного права, в частині формування адміністративно-правового статусу суб'єктів управлінської діяльності, у повній мірі можуть бути використані для характеристики адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, оскільки останній наділений специфічним складом структурних елементів, які утворюють зміст її правового положення в системі органів державної влади.

Першорядним елементом адміністративно-правового статусу Служби судової охорони виступає мета її діяльності. В процесі аналізу наукової літератури В.П. Пилипишин доходить висновку, що мета як ключова філософська, соціальна та юридична категорія, лежить в основі пізнання права, процесу його створення, реалізації, розвитку та удосконалення. Вона слугує творчою силою всього права, адже немає правового положення, яке не було б пов'язане за своїм походженням з якоюсь метою; право знає тільки єдине джерело походження – мету [146, с. 377]. Своєю чергою, І.А. Городецька представляє мету правового регулювання адміністративних правовідносин у якості системоутворюючого чинника, «який обумовлює особливу комбінацію суб'єктів, засобів, методів, реалізації процесу й інших аспектів правового регулювання, завдяки якій забезпечується його ефективність» [147, с. 62].

Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони має законодавче закріплення. Зокрема, відповідно до частини 1 статті 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя, а мета її діяльності полягає у забезпеченні охорони та підтриманні громадського порядку в судах [3].

Аналіз зазначеного положення дозволяє твердити, що охорона та підтримання громадського порядку виступає в якості складового елементу мети різних правоохоронних органів України, а саме: Національної поліції України (частина 1 статті 1 Закону України «Про Національну поліцію») [7], Національної гвардії України (частина 1 статті 1 Закону України «Про Національну гвардію України») [127], Військової служби правопорядку у

Збройних Силах України (стаття 1 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України») [148] і т.д., докладний перелік яких також відображений у низці інших законодавчих актів [54; 149; 150].

Відтак, постає логічне запитання: чи можна вважати Службу судової охорони правоохоронним органом та чи наділена вона усіма, властивими правоохоронним органам, функціями щодо забезпечення публічного порядку та безпеки. Дискусійність зазначеного питання також обумовлюється положеннями підпункту 3 пункту 14 Положення про Службу судової охорони, відповідно до якого співробітники зазначеного державного органу наділені повноваженнями щодо затримання осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути на об'єкти охорони, перевірки у них документи, що посвідчують особу, здійснення у встановленому законом порядку особистого огляду затриманих та огляду їх речей, які є при них, і передачі їх правоохоронним органам [28]. Отже, виходячи із змісту вказаної норми виявляється, що Служба судової охорони, хоча й наділена певними правоохоронними функціями, однак не входить до числа правоохоронних органів.

У науковій літературі, не зважаючи на й дотепер триваючу дискусію з приводу окресленої проблематики, загалом вироблена уніфікована позиція щодо розуміння правоохоронних органів, у якості державних органів, націлених на здійснення правоохоронної діяльності та наділених правоохоронними функціями.

Наприклад, Н.І. Клименко цілком обґрунтовано зазначає, що до числа правоохоронних відносяться органи, діяльність яких (або основна її частина) спрямована на реалізацію правоохоронної функції держави [151, с. 193-194].

О. Бандурка відносить до числа правоохоронних органів органи прокуратури, Міністерство юстиції, МВС, Службу безпеки, адвокатуру, оскільки вважає правоохоронними органами функціонуючі у суспільстві та державі установи й організації, основним завданням яких є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями [152, 6-8].

Більш широко до визначення правоохоронного органу підходить В. Малярєнко, оскільки формулює розуміння зазначеного державного органу у якості державної установи (або державної юридичної особи), яка діє в системі органів влади й виконує на основі закону державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольно-перевірочні тощо) в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності української держави [153, с. 7].

Аналогічне твердження щодо розуміння правоохоронних органів в ролі державних установ, правоохоронна діяльність яких спрямована на реалізацію організаційно-розпорядчих, контрольно-перевірочних та охоронних функцій висловлюють О.С. Захарова та В.С. Ковальський [154, с. 10].

Отже, переважна більшість науковців переконані в тому, що до числа правоохоронних відносяться органи державної влади, які виконують державні правоохоронні функції, а саме: організаційні, розпорядчі, контрольні, перевірочні, наглядові, охоронні.

Крім того, аналіз вже згаданого Положення про Службу судової охорони дає підстави для висновку про здійснення цим державним органом правоохоронної діяльності, шляхом застосування превентивних заходів, таких як: а) вимагати від осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, пред'явлення документа, що посвідчує особу; б) здійснювати поверхневу перевірку осіб, які входять на об'єкти охорони, шляхом їх візуального огляду та огляду їх речей, проведення по поверхні вбрання осіб спеціальним приладом або засобом; в) затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути на об'єкти охорони, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і т.д. [28].

Таким чином, мета діяльності Служби судової охорони обумовлює розуміння останньої у якості державного органу в системі правосуддя, наділеного правоохоронними функціями, у зв'язку з чим, пропонуємо уточнити правовий статус вищевказаного державного органу у законодавчих та

підзаконних актах та викласти частину 1 статті 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в наступній редакції: Служба судової охорони є державним органом із правоохоронними функціями у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Аналогічну дефініцію доцільно також закріпити у пункті 1 Положення про Службу судової охорони.

Таким чином, мета діяльності Служби судової охорони виступає визначальним елементом її адміністративно-правового статусу. У той же час, мета діяльності суб'єкта адміністративних правовідносин завжди обумовлює завдання та функції, як ключові елементи адміністративно-правового статусу, які чинять безпосередній вплив на якість та ефективність реалізації компетенції суб'єкта права. У цьому контексті, цілком обґрунтованою є позиція Ю.А. Тихомирова, який зазначає, що результативність функціонування та якості виконання повноважень суб'єкта адміністративних правовідносин виступає проявом точної постановки мети його діяльності [155, с. 43].

Завдання Служби судової охорони визначені у пункті 12 Положення про неї та включають наступні напрямки: 1) підтримання громадського порядку в суді; 2) припинення проявів неповаги до суду; 3) охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя; 4) виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду; 5) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу [28].

Серед визначених коментованим Положенням завдань діяльності Служби судової охорони звертає на себе увагу вимога щодо припинення її співробітниками проявів неповаги до суду. Зазначене завдання деталізується у відповідній функції Служби судової охорони та повноваженнях заступників її Голови.

З огляду на те, що відповідно до пункту 7-1 статті 255 КУпАП [6] повноваженнями щодо складання адміністративних протоколів за прояв неповаги до суду наділений судовий розпорядник, вважаємо за доцільне

проаналізувати правові межі та змістовне наповнення механізму припинення проявів неповаги до суду співробітниками Служби судової охорони.

Припинення в адміністративній діяльності державних органів, наділених правоохоронними функціями, виступає в якості одного з різновидів адміністративного примусу та вже тривалий час слугує об'єктом наукових досліджень в теорії адміністративного права.

За справедливим твердженням А.О. Погребиська, адміністративний примус є різновидом державного примусу, оскільки володіє усіма ознаками, властивими останньому, сутність яких полягає у застосуванні органами державної влади, громадськими об'єднаннями та окремими громадянами засобів примусового характеру, з метою забезпечення правомірної поведінки громадян [156, с. 292-293]. Термінологічна конструкція «засоби примусового характеру» передбачає можливість застосування органом державної влади усієї сукупності правових важелів примусового характеру, призначених для здійснення безпосереднього впливу на правопорушника.

Ю.В. Дрозд характеризує метод адміністративного примусу у якості засобу впливу органів державної влади та їх посадових осіб на фізичних та юридичних осіб, «з метою запобігання і припинення протиправної поведінки в інтересах охорони прав і законних інтересів всіх членів суспільства, забезпечення громадської безпеки і правопорядку, а також притягнення винних у порушенні закону суб'єктів до юридичної відповідальності [157, с. 169]. Запропонована автором вищевказаної дефініції сукупність примусових заходів цілком обґрунтовано передбачає обов'язок застосування юридичної відповідальності до правопорушників, що обумовлює необхідність наділення відповідними повноваженнями працівників Служби судової охорони.

Під час характеристики адміністративного примусу С.М. Брайченко використовує поняття «система засобів», до складу якої входять інструменти психологічного або фізичного впливу на свідомість і поведінку людей з метою досягнення чіткого виконання встановлених обов'язків, розвитку суспільних відносин у межах закону, забезпечення правопорядку й законності [158, с. 83].

Аналогічної думки щодо сутності адміністративного примусу притримуються й інші провідні українські вчені, такі як: І.П. Голосніченко [159], Т.М. Філоненко [160], А.Т. Комзюк [161], О.В. Чайкіна [162] та ін.

Таким чином, адміністративний примус в діяльності співробітників Служби судової охорони, являє собою нормативно врегульовану сукупність адміністративно-правових засобів запобігання й припинення протиправної поведінки учасників судового процесу та відвідувачів судових установ, в інтересах охорони прав і законних інтересів всіх членів суспільства, забезпечення громадської безпеки і правопорядку в судах, а також притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

Відтак, припинення проявів неповаги до суду передбачає послідовне виконання працівниками Служби судової охорони цілого комплексу превентивних заходів, починаючи від висловлення усної вимоги про необхідність припинення протиправної поведінки й закінчуючи можливістю складання протоколу про адміністративне правопорушення, з метою притягнення порушників громадського порядку в судах до адміністративної відповідальності.

Разом з цим, стаття 255 КУпАП не визначає співробітників Служби судової охорони у якості суб'єктів, наділених повноваженнями щодо складання адміністративних матеріалів відносно порушників громадського порядку в судових установах. Більше того, частина 1 статті 258 КУпАП взагалі не вимагає необхідності складання адміністративного протоколу за статтею 185-3 КУпАП, чим створює законодавчу колізію. У той же час, наділення працівників зазначеного державного органу вищевказаними повноваженнями, на думку автора, виглядає юридично обґрунтованою нормою, яка відповідає практиці Європейського суду з прав людини (скорочено – ЄСПЛ).

Зокрема, ЄСПЛ обґрунтовує необхідність запровадження вищевказаної правової норми, а також потребу у зміні підходу до розгляду адміністративних справ за статтею 185-3 КУпАП, наступними аргументами.

Відповідно до чинного адміністративно-деліктного законодавства справи про адміністративні правопорушення за статтею 185-3 КУпАП уповноважені розглядати судді-доповідачі місцевих господарських та адміністративних судів, апеляційних судів та Верховного Суду зі складу суду, що розглядає справу, під час розгляду якої вчинено правопорушення. У зв'язку з цим, виникає процесуальна колізія, коли один і той же судовий орган складає адміністративний протокол за прояв неповаги до суду (в особі судового розпорядника) та розглядає адміністративну справу (в особі судді-доповідача того ж складу суду, відносно якого було вчинене правопорушення).

Слід підкреслити, що в контексті висловленої проблематики, ЄСПЛ прийняв пілотну постанову у справі «Карелін проти Російської Федерації» (заява від 20 вересня 2016 року № 926/08), у якій встановив фактичну відсутність сторони обвинувачення в процесі розгляду справи про адміністративне правопорушення, як порушення права на безсторонність судового процесу, закріпленого у пункті 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Україною Законом від 17.07.1997 № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [163].

Суть порушення, викладеного у вищевказаній постанові ЄСПЛ полягає у відсутності сторони обвинувачення під час розгляду адміністративної справи про порушення громадського порядку в судовому засіданні, у зв'язку з чим ЄСПЛ констатував порушення права заявника на справедливий та безсторонній судовий розгляд, оскільки функції обвинувачення виконував особисто суддя. У пункті 96 постанови ЄСПЛ вважав необхідним, щоб держава-відповідач створила у своїй правовій системі механізм, який забезпечить достатні гарантії безсторонності судів, які розглядають подібні справи, шляхом включення представника прокуратури чи іншого державного органу в ті судові процеси, в яких проводиться усне слухання, чи вжити інших належних заходів [164].

З метою розв'язання зазначеної проблеми, пропонуємо розширити перелік повноважень Служби судової охорони, в частині наділення її працівників правом складати протоколи про адміністративні правопорушення за статтею 185-3 «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України». Разом з цим, норма статті 258 КУпАП щодо нескладання протоколів про адміністративні правопорушення за статтею 185-3 «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України» повинна бути виключена з переліку випадків, коли протокол про адміністративне правопорушення не складається.

Запропоноване автором розширення повноважень Служби судової охорони безпосередньо пов'язано із характеристикою наступного елемента її адміністративно-правового статусу – компетенції.

Аналіз довідкової літератури дає підстави твердити, що термін «компетенція» має подвійне тлумачення, яке у першому варіанті означає добру обізнаність із будь-чим, а в другому – коло повноважень певної організації або особи [165, с. 235].

Фахівці у галузі публічного управління характеризують компетенцію в якості сукупності встановлених у офіційній (юридичній чи неюридичній) формі прав та обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу чи посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові для виконання рішення, організовувати та контролювати їх виконання, вживати в необхідних випадках заходи відповідальності [166, с. 90].

Цілком обґрунтованою є позиція О. Лазора, який правову категорію «компетенція» представляє у якості узагальнюючого поняття, яке включає сукупність елементів адміністративно-правового статусу державного органу, таких як: «предмет відання», «функції» та «повноваження». За допомогою вищевказаного об'єднуючого поняття, твердить О. Лазор, описують права та обов'язки суб'єкта державного управління, функції, коло об'єктів впливу, а також просторово-територіальні або інші встановлені межі такого впливу [167, с. 11]. Отже, у переважній більшості випадків використання зазначеного терміну пов'язане з характеристикою управлінської діяльності. Такий підхід має

традиційний характер, оскільки поняття компетенції використовується для позначення обсягу питань, що вирішуються окремим управлінським державним органом.

Спираючись на результати аналізу нормативно-правових актів у сфері публічного управління, В. Бондарчук доходить обґрунтованого висновку про те, що основним нормативним джерелом визначення компетенції слугують положення про державний орган та посадові інструкції, розроблені на основі типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців [168, с. 24]. Таким чином, компетенція Служби судової охорони являє собою нормативно врегульовану сукупність повноважень (прав та обов'язків) та відповідальності її співробітників, у сфері забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах.

У загальному вигляді повноваження Служби судової охорони викладені у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до статті 162 якого зазначений державний орган судової гілки влади: 1) забезпечує пропуск осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів; 2) забезпечує підтримання та реагує на порушення громадського порядку при розгляді справ судом, вживає заходів до припинення проявів неповаги до суду; 3) здійснює заходи з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів і установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого у таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього; 4) здійснює заходи із запобігання загрозам особистій безпеці суддів, членів їх сімей, працівників суду, а також у суді - учасників судового процесу, виявлення та нейтралізації таких загроз; вживає у разі надходження від судді відповідної заяви необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, членів його сім'ї; 5) реагує в межах наданих законом повноважень на протиправні дії, пов'язані із посяганням на суддів, членів їх сімей, працівників суду, учасників судового процесу [3].

Водночас, аналіз прав, наданих співробітникам Служби судової охорони з метою реалізації вищевикладених повноважень, дозволяє дійти висновку про неможливість виконання деяких із них у повному обсязі. Йдеться, передовсім, про здійснення превентивних заходів, визначених частиною 2 статті 162 коментованого законодавчого акту.

Зокрема, пункт 3 частини 2 статті 162 вищевказаного закону надає право працівникам Служби судової охорони затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам [3].

Між тим, перелік суб'єктів, уповноважених на здійснення затримання осіб, які вчинили правопорушення докладно врегульовано чинним адміністративним та кримінальним процесуальним законодавством. Наприклад, стаття 262 КУпАП до числа органів, правомочних здійснювати адміністративне затримання, відносить: органи внутрішніх справ (Національну поліцію); органи прикордонної служби; старшу у місці розташування охоронюваного об'єкта посадову особу воєнізованої охорони; посадових осіб Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; органи Служби безпеки України; посадових осіб органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів; посадових осіб, уповноважених на те центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції) [6]. Таким чином, наведений перелік державних органів є вичерпним, а Служба судової охорони не входить до числа інституцій, наділених законом правом щодо здійснення адміністративного затримання.

У кримінальному процесуальному законодавстві затримання осіб без ухвали слідчого судді, суду поділяється на: а) законне затримання (до суб'єктного складу якого відносяться всі громадяни); та б) затримання уповноваженою службовою особою. На нашу думку, законодавець абстрактно

підійшов до визначення уповноваженої службової особи, зазначивши у частині 3 статті 207 КПУ України, що до їх числа можуть бути віднесені особи, яким законом надано право здійснювати затримання [77]. Власне цим, за справедливим твердженням Д.В. Лазаревої, законодавець і обмежився, не вдаючись до закріплення повного та вичерпного переліку категорій службових осіб, уповноважених здійснювати затримання, і відсилаючи в цьому питанні до інших законодавчих актів, які регламентують порядок функціонування правоохоронних органів в Україні [169, с. 47].

У цьому контексті вчена висловлює цілком обґрунтовану позицію щодо віднесення до вказаної категорії службових осіб правоохоронних органів, зокрема: а) поліцейських (п. 9 ч. 1 ст. 23, ч. 1 ст. 37 Закону України “Про Національну поліцію” [7]); б) військовослужбовців Національної гвардії України (п.п. 2-4 ч. 1 ст. 13 Закону України “Про Національну гвардію України” [127]); в) співробітників Служби безпеки України (п.п. 1, 6-7 ч. 1 ст. 25 Закону України “Про Службу безпеки України” [170]); г) військовослужбовців, а також працівників Державної прикордонної служби України, залучених до оперативно-службової діяльності (п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” [171], п. 5 ст. 28 Закону України “Про державний кордон України” [172]); д) посадових осіб податкової міліції (ст. 351 Податкового кодексу України [173]); е) працівників Національного антикорупційного бюро України (п. 10 ч. 1 ст. 17 Закону України “Про Національне антикорупційне бюро України” [174]); є) посадових осіб органів доходів і зборів (п. 1 ч. 1 ст. 582 Митного кодексу України [175]); ж) посадових осіб, залучених до антитерористичної операції (операції об’єднаних сил), в районі її проведення (п. 2 ч. 1 ст. 15 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” [176]).

Слід також підкреслити, що зміст затримання полягає у триманні особи (осіб) протягом законодавчо визначеного терміну у спеціально відведених приміщеннях, вимоги до оснащення та функціонування яких передбачені спеціальними нормативно-правовими актами.

Зокрема, відповідно до розділу 7 наказу МВС України від 23.05.2017 № 440, для тимчасового тримання затриманих осіб у територіальних підрозділах поліції обладнуються КЗ з дотриманням таких вимог: 1) у кожному територіальному підрозділі поліції обладнується не менше однієї кімнати для затриманих. Ураховуючи реальну потребу кількість кімнат для затриманих може бути збільшена завданням на проектування; 2) КЗ повинні розміщуватися тільки на першому поверсі адміністративного будинку поруч із залом оперативного управління чергової служби, для того щоб її працівники могли контролювати поведінку затриманих; 3) затримані особи повинні утримуватися в КЗ із розрахунку не менше ніж 4 квадратних метри корисної площі на одну особу (без урахування площі, призначеної для умивальника та клозетної чаші); 4) КЗ повинні бути забезпечені природним та електричним освітленням, вентиляцією, в опалювальний період обігрівом з температурою повітря не нижчою 18°C, а також виключати можливість проникнення туди сирості; 5) КЗ обладнуються засобами відеонагляду, санітарно-гігієнічними приладами (чашами клозетними, умивальниками) та меблями [177]. Водночас, відсутність вищевказаних приміщень у судових установах унеможливорює здійснення затримання правопорушників співробітниками Служби судової охорони на законних підставах.

Неврегульованим також залишається питання щодо інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про здійснення адміністративного затримання співробітниками Служби судової охорони, адже відповідно до пункту 1 Порядку інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363 [178], останні не входять до числа суб'єктів зазначеного різновиду адміністративної діяльності.

На підставі вищевикладеного, пропонуємо включити Службу судової охорони до числа суб'єктів, уповноважених законом на здійснення

адміністративного затримання та доповнити частину 2 статті 262 КУпАП пунктом 8 наступного змісту: посадовими особами Служби судової охорони – у разі незаконного проникнення до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя.

Окремого аналізу вимагає питання щодо законодавчого врегулювання відповідальності співробітників Служби судової охорони. Нами вже зазначалось, що 27.04.2021 прийнято Закон України № 1417-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо врегулювання окремих питань правового статусу працівників Служби судової охорони» [134], (скорочено – Закон № 1417) відповідно до якого, зокрема, поширено дію норм Дисциплінарного статуту Національної поліції України на співробітників Служби судової охорони.

Вищевказані законодавчі зміни вважаємо цілком логічними та своєчасними, адже вказане питання залишалось відкритим з часу заснування Служби судової охорони, оскільки не мало законодавчого підґрунтя. Лише пункт 4 розділу 3 Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, затвердженого рішенням Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1052/0/15-19, містить не конкретизовану норму щодо можливості притягнення до відповідальності співробітників вищевказаного державного органу за протиправні дії чи бездіяльність під час виконання службових обов'язків [28].

Разом з цим, докладний аналіз Закону № 1417 дозволив виявити його окремі недоліки. Наприклад, у цьому документі пропонується використовувати у Дисциплінарному статуті Національної поліції України узагальнюючий термін «поліцейські» під час визначення працівників поліції, співробітників Служби судової охорони та осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань.

Такий, на нашу думку, помилковий підхід, надає право Міністрові внутрішніх справ України та Керівникові Національної поліції застосовувати до співробітників зазначеного державного органу судової влади низку заохочень

(п.п. 6,7 ч. 2 статті 6; ч. 1 статті 8 Дисциплінарного статуту НПУ); включати до дисциплінарних комісій під час проведення службових розслідувань відносно співробітників Служби судової охорони, працівників поліції (ч. 2 статті 15) і т.д.

Уявляється, що вказані технічні помилки, які мали місце в процесі підготовки Закону № 1417, обумовлюють необхідність розроблення проекту Закону України «Про Дисциплінарний статут Служби судової охорони», мета якого полягає у виробленні дієвого механізму застосування дисциплінарних стягнень та заохочень до співробітників вищевказаного державного органу судової влади, з урахуванням специфіки їхнього адміністративно-правового статусу.

Таким чином, адміністративно-правовий статус Служби судової охорони являє собою врегульовану законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупність елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та відповідальність, спрямованих на визначення місця й ролі Служби судової охорони у загальній системі державних органів із правоохоронними функціями.

2.2. Компетенція Національної поліції у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя

Відповідно до пункту 39 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» тимчасово, на період до початку виконання в повному обсязі повноважень Служби судової охорони, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу здійснюється підрозділами Національної поліції України та Національної гвардії України [3]. Вказаною нормою законодавець фактично передбачив поступову передачу повноважень щодо здійснення охорони судів та

суддів від органів Національної поліції й Національної гвардії до Служби судової охорони.

Уявляється, що наділення Служби судової охорони повноваженнями щодо забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах обумовлено низкою причин, одна з яких полягає у триваючому й дотепер незадовільному стані охорони судових установ, суддів, членів їх сімей та працівників апарату суду працівниками поліції. За словами Голови ради суддів України О. Ткачука, не зважаючи на прийняття вищевказаної норми, а також постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 р. № 874 «Про затвердження переліків судів, органів та установ системи правосуддя, охорона яких тимчасово здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії» [179], ситуація із забезпеченням охорони судів та суддів залишається на вкрай незадовільному рівні.

Слід підкреслити, що у 2020 році до Вищої ради правосуддя надійшло 341 повідомлення про втручання у професійну діяльність суддів щодо здійснення правосуддя та дії, що порушують гарантії незалежності суддів або підривають авторитет правосуддя. Найчастіше зазначені звернення надходили з таких підстав: психологічний тиск на суддю (надсилання звернень, скарг, публікація і поширення недостовірної інформації, образи та погрози в залі суду тощо) – 290 звернень; відкриття кримінальних проваджень, проведення слідчих дій, притягнення до адміністративної відповідальності – 38 звернень; блокування роботи суду (несанкціоновані протести, перешкоджання в доступі до робочого місця судді, пошкодження майна суду тощо) – 22 звернення; фізичний тиск на суддю та його родичів, пошкодження їхнього майна – 11 звернень; інші підстави – 8 звернень [180].

З огляду на вищевикладене, пропонуємо більш докладно проаналізувати компетенцію Національної поліції України у сфері забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах.

Спираючись на висновки, зроблені автором у попередньому параграфі цього дослідження, можна з упевненістю констатувати, що компетенція в

структурі адміністративно-правового статусу будь-якого органу державної влади відіграє ключову роль, оскільки основними її складовими елементами виступають права й обов'язки, за допомогою яких надається можливість визначити місце і роль державного органу у системі адміністративно-правових відносин. О.М. Сліпушко цілком справедливо зазначає, що компетенція – це коло повноважень певної організації або особи [165, с. 235].

У науці адміністративного права питання про те, чи властиві правоохоронні функції органам, діяльність яких спрямована на здійснення охорони та безпеки правосуддя, вже тривалий час не втрачає своєї актуальності. Зокрема, на думку І.В. Зозулі забезпечення правоохоронними органами безпеки судів та суддів не порушує принципу незалежності суддів, позаяк має на меті не перешкоджання нормальному виконанню суддями їх повноважень, а створення й забезпечення прийнятних умов вільного здійснення ними правосуддя в Україні [181, с. 59]. Аналогічної думки притримується й П.І Хамула, коли зазначає, що взаємодія із правоохоронними органами виступає важливим завданням Державної судової адміністрації в процесі реалізації функції охорони приміщень судів і забезпечення безпеки учасників судового процесу [182, с. 55].

У той же час, на переконання А.І. Біласа, поліція не повинна виконувати не властиві для неї функції щодо забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, оскільки зазначений напрямок службової діяльності повинен перебувати у виключній компетенції державних органів, які організаційно належать до судової гілки влади. У протилежному випадку можна говорити лише про взаємодію органів поліції та судової влади [183, с. 126].

Тотожну думку висловлює Ю.О. Загуменна, коли твердить, що завдання, функції та повноваження правоохоронних органів у сфері забезпечення безпеки судових установ та суддів мають невинуватно широкий діапазон, що викликає найбільшу кількість нарікань на їх професійну діяльність з боку громадськості та суспільства [184, с. 108].

Дискусійність питання щодо визначення суб'єктів, уповноважених здійснювати охорону судів та забезпечувати безпеку суддів і членів їх сімей також обумовлюється й нормами законодавчих актів. Наприклад, Закон України «Про Національну поліцію» взагалі не передбачає функціонування в структурі Національної поліції підрозділів, діяльність яких спрямована на охорону та підтримання громадського порядку в судах і забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей. З іншого боку, стаття 15 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначає Національну поліцію у якості єдиного органу, наділеного повноваженнями щодо забезпечення безпеки судді Конституційного Суду України та його близьких родичів [54].

На особливу увагу заслуговують також і положення пункту 6 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», відповідно до якого оперативно-розшукові підрозділи наділені компетенцією щодо забезпечення, із залученням інших підрозділів, безпеки працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб [149]. Зазначене положення набуває особливої актуальності та викликає необхідність проведення більш ґрунтовного аналізу, оскільки, на відміну від Служби судової охорони, підкреслює виключну компетенцію Національної поліції у сфері забезпечення безпеки учасників правосуддя.

На підставі вищевикладеного постає потреба в аналізі компетенції Національної поліції у сфері забезпечення безпеки учасників судового процесу, а також з'ясуванні змісту адміністративних правовідносин, які складаються між органами Національної поліції і об'єктами їхньої охорони – судами, органами та установами системи правосуддя, судьями, членами їхніх сімей, працівниками суду, учасниками судового процесу тощо.

На обов'язковості та важливості захисту учасників судового процесу під час здійснення судочинства наголошує О. Ромців, яка переконана, що

забезпечення об'єктивності та законності судового процесу можливо тільки за умови гарантування державою безпеки їх учасників [185, с. 509].

Захист учасників судового процесу відноситься до виключної компетенції правоохоронних органів, провідне місце серед яких посідає Національна поліція. Лідуюча роль найчисельнішого правоохоронного відомства підтверджується, поряд із вже згаданими, й низкою інших законодавчих актів. Наприклад, частина 3 статті 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» визначає відповідні підрозділи Національної поліції серед суб'єктів здійснення заходів безпеки відносно учасників судового процесу, поряд із органами служби безпеки, Державним бюро розслідувань, органами внутрішніх справ та Національним антикорупційним бюро України [56]. Із змісту коментованого закону стає очевидним, що категорія «відповідні підрозділи» включає оперативні підрозділи правоохоронних органів, діяльність яких, за справедливим твердженням професора О.М. Бандурки, повинна включати моніторинг оперативної обстановки, вивчення реакції підозрюваних та обвинувачених на процесуальні дії уповноважених посадових осіб, які беруть участь у судовому процесі, інші процесуальні дії органів дізнання, прокурора, суду тощо [186, с. 236-237].

Перелік суб'єктів, які підлягають державному захисту під час здійснення судочинства також врегульовано низкою законодавчих актів. Зокрема, відповідно до пункту 12 частини 3 статті 42 Кримінального процесуального кодексу України підозрюваний, обвинувачений наділений правом заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо [77]. Аналогічні за змістом права визначені коментованим законодавчим актом й щодо інших осіб, визначених статтею 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Зокрема, державному захисту в судовому процесі підлягають: а) особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла

виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; б) потерпілий та його представник у кримінальному провадженні; в) підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; г) цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; г-1) представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; г-2) персонал органу пробації; д) свідок; д-1) викривач; е) експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; є) члени сімей та близькі родичі осіб, перелічених у пунктах "а" - "е" цієї статті, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства [56].

Проте, маємо констатувати, що перелік зазначених суб'єктів, на нашу думку, потребує доповнення. Наприклад, вищевказана стаття не передбачає можливості забезпечення державного захисту відносно секретаря судового засідання та судового розпорядника, які у зв'язку з виконанням професійних обов'язків постійно беруть участь у судових засіданнях та можуть виступати об'єктом агресивної поведінки з боку інших учасників судового засідання.

Доцільним також вбачається надати конституційної регламентації інституту безпеки осіб, які беруть участь у судовому процесі, шляхом доповнення статті 59 Конституції України частиною третьою наступного змісту: «Кожен має право на забезпечення безпеки під час судового процесу, в разі наявності реальної загрози їхньому життю, здоров'ю чи майну».

Отже, аналіз нормативно-правових актів та наукової літератури дає підстави для висновку, що оперативно-розшукові підрозділи правоохоронних органів виступають головними суб'єктами забезпечення державної охорони учасників судового процесу, а відповідні підрозділи Національної поліції – єдиними, визначеними на законодавчому рівні, суб'єктами здійснення вищевказаних заходів відносно суддів Конституційного Суду України.

Відтак, виникає запитання, яке надасть змогу більш якісно охарактеризувати компетенцію поліції, щодо логіки побудови частини 1 статті

15 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», відповідно до якої забезпечення безпеки суддів Конституційного Суду України здійснюється виключно спеціально створеними підрозділами Національної поліції. На якій підставі та з яких міркувань законодавець визначив саме цей правоохоронний орган у якості єдиного суб'єкта забезпечення безпеки Конституційного Суду України?

Відповідь на це питання можна знайти за результатами виокремлення особливостей, обумовлених компетенцією органів конституційного правосуддя, їх місцем та роллю в системі органів державної влади.

Слід зазначити, що стаття 25 Закону України «Про Конституційний Суд України» встановлює, що безпека суддів Конституційного Суду та членів їх сімей перебуває під особливим захистом держави. Органи правопорядку вживають заходів задля безпеки судді та членів його сім'ї за наявності відповідної заяви судді. Вчинені у зв'язку з діяльністю судді посягання на його життя і здоров'я, погроза вбивством, насильством та вчинення таких самих дій щодо членів його сім'ї мають наслідком відповідальність, установлену законом [187]. Із зазначеної норми випливає, що держава встановлює особливий порядок захисту відносно суддів Конституційного Суду та членів їх сімей, який, на думку автора, обумовлений наступними причинами.

Передовсім, слід констатувати необхідність забезпечення підвищеного ступеня незалежності суддів Конституційного Суду, у порівнянні із іншими представниками судової гілки влади. Зазначений факт підтверджується особливим статусом Конституційного Суду в системі судів України, який, відповідно до статті 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» виступає в якості органу конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України [187]. На відміну від Конституційного Суду, інші суди України не підпорядковані судам

вищестоячого рівня, у зв'язку з чим ступінь їхньої незалежності має більш чітко окреслений характер.

У той же час, особливу незалежність суддів Конституційного Суду забезпечує юридична сила рішень, що ними приймаються, які, на відміну від рішень інших судів України, не можуть бути оскаржені. Відповідно до частини 5 статті 88 Закону України «Про Конституційний Суд України», рішення чи висновок Суду є остаточним і не може бути оскарженим [187]. Із змісту вказаної норми стає очевидним, що рішення, прийняті суддями Конституційного Суду, виступають в ролі самостійної підстави щодо скасування нормативно-правових актів, визнаних такими, що не відповідають Конституції і законам України (неконституційними).

По-друге, наділення вказаної категорії суддів підвищеним ступенем незалежності обумовлюється особливою процедурою розгляду справ, яка передбачає колегіальний характер прийняття рішень. Відповідно до статті 2 коментованого законодавчого акту, колегіальність виступає ключовим принципом діяльності Конституційного Суду, до числа яких також відносяться: верховенство права, незалежність, гласність, відкритість, повнота і всебічний розгляд справ, обґрунтованість та обов'язковість ухвалених рішень і висновків. Колегіальність, в цілому, підсилює незалежність суду, оскільки порушення принципу незалежності відносно одного судді не тягне за собою повної залежності суду від позаправових чинників. Крім цього, уявляється, що колективом суддів легше сприймається зовнішній тиск, який, з огляду на надзвичайно велике значення рішень Конституційного Суду, має посилений характер.

Вищевказаний факт обумовлює третю причину наділення суддів Конституційного Суду підвищеним ступенем незалежності, а відтак – необхідністю забезпечення посиленої безпеки з боку спеціально утворених підрозділів Національної поліції. Йдеться про те, що для органів конституційного правосуддя найбільш актуальною виступає проблема незалежності від представників політичної влади. За справедливим

твердженням Л.М. Карапетяна, «судовий орган конституційного контролю не може відмежуватися від політичних питань, оскільки політика закладена в самій Конституції. Він не може відмежуватися також від посередницької місії між конфліктуючими гілками влади, коли протистояння загрожує конституційному ладу країни, оскільки за природою своєї компетенції є найвищим судовим органом щодо його захисту» [188, с. 68]. Разом з цим, закон вимагає від суддів Конституційного Суду політичної неупередженості та об'єктивності під час розгляду конституційних справ та прийняття рішень.

Таким чином, забезпеченню незалежності суддів Конституційного Суду служать законодавчо встановлені гарантії, серед яких можна виділити: 1) норми, які закріплюють організацію і порядок формування Конституційного Суду і його самостійне положення в системі державної влади (організаційні гарантії); 2) норми, що регулюють статус судді: його незмінюваність, недоторканність, несумісність суддівської посади з іншими посадами та видами діяльності; 3) норми, що встановлюють матеріальне та соціальне забезпечення суддів; 4) процесуальні гарантії: інститути відсторонення судді від участі в розгляді справи, таємниці наради суддів, особливої думки судді; 5) норми, що встановлюють заборону іншим особам втручатися в діяльність судді та юридичну відповідальність за таке втручання; 6) норми, що забезпечують внутрішню (особистісну) незалежність судді; 7) норми, спрямовані на забезпечення особистої безпеки судді Конституційного Суду та членів їх сімей.

Слід підкреслити, що остання група норм нечасто згадується вченими в числі правових гарантій незалежності представників суддівського корпусу. У науковій літературі, як правило, домінує усталена гіпотеза щодо поділу чинників незалежності суддів Конституційного Суду на зовнішні та внутрішні. Останні включають фаховий рівень і професіоналізм, рівень культури (особливо правової), моральні якості, світогляд, особливості характеру, ставлення до виконання своїх обов'язків, додержання Конституції України, законів та інших правових актів, відчуття справедливості, які значно впливають

на результати розгляду справи, на здатність прямо чи опосередковано протистояти впливу на нього [189, с. 70].

Між тим, А.Л. Борко цілком справедливо зауважує, що з огляду на особливий статус суддів, і з метою недопущення порушення чи необґрунтованого обмеження прав судді в рамках забезпечення його безпеки, адміністративним законодавством має комплексно врегульовуватись система заходів державного захисту суддів і членів їх сімей, види заходів забезпечення особистої безпеки, підстави і порядок їх застосування тощо [190, с. 27].

Саме тому деякі науковці, в роботах яких забезпечення особистої безпеки суддів представлено в якості ключової гарантії їх незалежності, доходять обґрунтованих висновків щодо наділення оперативно-розшукових підрозділів Національної поліції компетенцією у сфері забезпечення безпеки суддів Конституційного Суду та членів їх сімей.

Зазначена гіпотеза підтверджується положенням пункту 1 частини 1 статті 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», відповідно до якого однією з підстав для проведення правоохоронними органами оперативно-розшукової діяльності є реальна загроза життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності [149].

В.С. Зеленецький та деякі інші вчені розкривають механізм реагування органів Національної поліції на правопорушення, пов'язані із здійсненням тиску на суддю та втручанням в його професійну діяльність, зазначаючи при цьому, що уповноважений орган Національної поліції за результатами проведеної перевірки щодо наявності загрози життю, здоров'ю, майну або

житлу судді чи членів його сім'ї, зобов'язаний у термін до трьох діб прийняти вмотивоване рішення про застосування або відмову в застосуванні заходів безпеки, яке в подальшому у формі розпорядчого документу направляється до оперативно-розшукового підрозділу, уповноваженого на здійснення заходів [191, с. 38; 192, с. 207; 193, с. 163], перелік яких, відповідно до статті 5 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», включає: а) особисту охорону, охорону житла і майна; б) видачу зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; в) встановлення телефону за місцем проживання; г) використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; д) тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку; е) забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту; є) переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, персональних та/або біометричних даних, переселення в інше місце проживання [54]. Вищевказана норма закріплює за оперативно-розшуковими підрозділами Національної поліції та інших правоохоронних органів обов'язок щодо здійснення заходів безпеки відносно суддів Конституційного Суду, членів їх сімей та інших осіб, визначених статтею 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів».

Водночас, аналіз практики застосування зазначених заходів оперативно-розшуковими підрозділами органів Національної поліції дає підстави для висновку, що не всі з них активно застосовуються працівниками поліції.

Наприклад, повідомлення обласних судів не містять відомостей про застосування таких заходів забезпечення безпеки, як тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку, переселення в інше місце проживання та інших заходів, передбачених відповідними законами [194].

Порядок реалізації вищевказаних заходів врегульовано постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 1995 р. № 457 «Про порядок вирішення питань переселення в інше місце проживання, надання житла, матеріальної допомоги та працевлаштування осіб, взятих під державний

захист» [195], відповідно до пункту 9 якої особи, взяті під державний захист згідно з чинним законодавством і переселені в інше місце проживання у зв'язку з забезпеченням їх безпеки, працевлаштовуються органом, що прийняв рішення про застосування заходів безпеки, або за його дорученням, органом, що здійснює заходи безпеки. При цьому вони забезпечуються роботою у разі можливості за фахом та відповідно до кваліфікації.

Думається, що зазначена норма застаріла та потребує подальшого врегулювання у зв'язку із появою нових форм трудових відносин. Зокрема, вказаною нормою не врегульовано порядок працевлаштування таких осіб фізичними особами-підприємцями, не передбачено можливість виконання переміщеними в іншу місцевість працівниками роботи за попереднім місцем роботи дистанційно.

Крім того, виглядає сумнівною можливість збереження таємниці нового місцезнаходження особи за новим місцем роботи, оскільки відповідно до частини 3 статті 24 КЗпП «працівник не може бути допущений до роботи без повідомлення центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення формування та реалізації державної політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування про прийняття працівника на роботу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [196].

У постанові від 18 червня 1999 року № 10 «Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві» Пленум Верховного Суду України висловив занепокоєння з приводу поширення фактів втручання в діяльність судів і правоохоронних органів, посягання на життя, здоров'я, гідність і майно зазначених осіб та визнав, що стан забезпечення безпеки суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві, є незадовільним і не гарантує об'єктивного та неупередженого розгляду справ, захисту прав і свобод громадян [197].

Сьогодні погрози вбивством, насильством, знищенням майна щодо суддів, а так само їх близьких родичів у зв'язку з діяльністю у здійсненні правосуддя поширені в більшості регіонів України. При цьому застосовуються різні форми погроз - усні, письмові, по телефону, шляхом демонстрації зброї тощо [194]. На думку дисертанта, основна причина незадовільного стану забезпечення безпеки суддів та інших учасників судочинства криється у надмірній кількості суб'єктів, діяльність яких спрямована на організацію та здійснення вищевказаних заходів.

Наприклад, відповідно до статті 15 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», поряд із підрозділами Національної поліції, здійснення спеціальних заходів забезпечення безпеки суддів, працівників апарату суду і працівників правоохоронних органів та їх близьких родичів, покладається ще на вісьмох суб'єктів, до числа яких відносяться: а) органи Служби безпеки України; б) органи охорони державного кордону України; в) розвідувальні органи України; г) підрозділи Сил спеціальних операцій Збройних Сил України; д) підрозділи Служби судової охорони; е) органи управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; є) підрозділи Національного антикорупційного бюро України; ж) органи Державного бюро розслідувань [54].

Крім того, не можна однозначно твердити про безумовну реалізацію законодавчих вимог щодо повної передачі повноважень Національної поліції та інших правоохоронних органів у сфері здійснення спеціальних заходів із забезпечення безпеки суддів та інших учасників судочинства, до компетенції Служби судової охорони, оскільки остання не входить до числа суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності, перелік яких визначений статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Вирішення зазначеної проблеми нами вбачається у створенні єдиного органу в системі Національної поліції, наділеного компетенцією щодо забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей, а також інших учасників

судочинства. При цьому, правоохоронні функції щодо забезпечення фізичної охорони судових установ необхідно залишити за Службою судової охорони.

Реалізація висловленої пропозиції вбачається дисертантом у розробленні проекту Положення про Управління забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, Національної поліції України (Додаток 2), із статусом міжрегіонального територіального органу поліції, що є самостійним структурним оперативним підрозділом центрального органу управління Національної поліції України, що забезпечує і здійснює в межах своєї компетенції правоохоронні функції щодо вироблення й реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання в галузі державного захисту потерпілих, свідків та інших учасників кримінального та адміністративно-деліктного судочинства, суддів, прокурорів, слідчих, посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів, а також інших осіб, які підлягають державному захисту.

Уявляється, що основними завданнями Управління забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, Національної поліції України мають стати:

- організація і участь у формуванні основних напрямів державної політики у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя;
- забезпечення вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя;
- організація і здійснення заходів безпеки з метою захисту життя і здоров'я осіб, які підлягають державному захисту, а також забезпечення збереження їх майна;
- організація попередження, виявлення, припинення і розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних із загрозою безпеці осіб, які підлягають державному захисту, знищення або пошкодження їх майна в зв'язку з участю у кримінальному чи адміністративному судочинстві або виконанням посадових обов'язків, а також виявлення і встановлення осіб, причетних до підготовки та вчинення таких правопорушень;

- координація діяльності територіальних органів, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції з питань забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

Пленум Верховного Суду України неодноразово звертав увагу судів на тому, що державний захист працівників суду і правоохоронних органів виступає важливою гарантією незалежності суддів. «У разі коли під час здійснення правосуддя чи у зв'язку з цим виникають обставини, що свідчать про наявність небезпеки для життя, здоров'я, житла чи майна судді або його близьких родичів, головам судів необхідно вживати заходів для безперешкодного здійснення правосуддя, контролювати виконання органами внутрішніх справ таких заходів безпеки, як здійснення особистої охорони цих осіб, їх житла, майна, видача зброї чи засобів індивідуального захисту тощо» [198].

Саме тому в наказі Державної судової адміністрації від 02.06.2003 №217 «Про заходи щодо забезпечення безпеки діяльності судів загальної юрисдикції та територіальних управлінь державної судової адміністрації» цілком обґрунтовано наголошується на необхідності поглиблення взаємодії представників судової влади із правоохоронними органами, з метою забезпечення незалежності, недоторканості та безпеки суддів (суддів у відставці), безпеки членів їх сімей, працівників апарату судів, територіальних управлінь державної судової адміністрації [199].

Успішній реалізації зазначеного завдання також відповідає положення пункту 6 частини 1 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», який зобов'язує оперативні підрозділи правоохоронних органів забезпечувати із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб [149].

У той же час, відповідно до Інструкції про державне забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду, затвердженої

рішенням Ради суддів України від 17 липня 2020 року № 40, Служба судової охорони виконує покладені на неї завдання щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду у взаємодії з структурними підрозділами територіальних органів Національної поліції, Службою безпеки України, Офісом Генерального прокурора, іншими правоохоронними органами та військовими формуваннями, а також судами, органами та установами системи правосуддя, заінтересованими центральними органами виконавчої влади та іншими державними органами [200].

З огляду на те, що механізм такої взаємодії й дотепер не врегульований, порядок співпраці Служби судової охорони з територіальними органами Національної поліції та іншими правоохоронними органами має здобути нормативно-правового визначення, нагальна потреба у виробленні якого також обумовлюється й фактичною відсутністю у складі Служби судової охорони підрозділів, діяльність яких спрямована на забезпечення особистої охорони суддів. Зокрема, у жовтні 2019 року Вищий антикорупційний суд України звернувся до Служби судової охорони з питанням щодо необхідності здійснення заходів з особистої охорони суддів, однак керівництво останньої повідомило, що згідно зі Стратегією розвитку Служби судової охорони на період до 2022 року передбачено формування відповідного підрозділу охорони суддів ВАКС та членів їх сімей до кінця 2020 року. Однак, у зв'язку із карантинними заходами, комплектування зазначеного підрозділу тимчасово призупинено [201, с. 24]. Відтак, вважаємо цілком доречним та юридично обґрунтованим наділити відповідною компетенцією органи Національної поліції.

З іншого боку, мають місце й непоодинокі проблемні питання у взаємодії охоронюваних осіб, зокрема суддів, з посадовими особами Служби судової охорони, Національної поліції та інших правоохоронних органів. Відповідно до підпункту 1 пункту 2 розділу 6 Інструкції про державне забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду, особа щодо якої здійснюється державне забезпечення особистої безпеки зобов'язана виконувати

умови вжиття заходів безпеки та законні вимоги старшого наряду особистої охорони або інших працівників наряду особистої охорони стосовно її особистої безпеки [200].

Разом з тим, примірний перелік вищевказаних вимог, потреба у виробленні якого обумовлена спеціальним статусом судді, наразі не знайшла нормативно-правового закріплення. Зокрема, відповідно до статті 48 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання [3]. Тобто, особливості правового положення судді, його статус забезпечуються державними гарантіями його незалежності, які передбачають: визначені законом процедури здійснення правосуддя; незмінність судді; порядок призупинення та припинення повноважень і його право на відставку; незалежність судді тощо.

Відтак, вимоги, які висуваються представниками правоохоронних органів по відношенню до суддів під час здійснення їх державного захисту тісно межують із втручанням в діяльність судді та зазіханням на його професійну незалежність, а іноді й особисту недоторканність.

У зв'язку з цим, з метою підвищення ефективності діяльності органів Національної поліції та інших правоохоронних органів щодо якісного забезпечення державної охорони суддів та членів їх сімей, доцільно передбачити виконання суддями та іншими охоронюваними особами низки законних вимог, закріпивши їх в укладеному між охоронюваним суб'єктом та органом, який забезпечує державну охорону, договором. Уявляється, що останній може містити наступні зобов'язання:

1. Заборона без достатніх підстав залишення та перебування поза місцем тимчасового або постійного проживання у визначений суб'єктом здійснення охоронних заходів час. Вихід охоронюваної особи повинен в обов'язковому порядку узгоджуватися із суб'єктом забезпечення охоронних заходів.

2. Не перешкоджати перебуванню суб'єктів забезпечення охоронних заходів у приміщеннях, транспортних засобах та інших місцях, які

використовуються вищевказаними суб'єктами у якості місць візуального спостереження за оперативною обстановкою.

3. Не вимагати від суб'єктів забезпечення охоронних заходів розкриття відомостей, пов'язаних із організацією, плануванням та здійсненням охоронних заходів, за винятком випадків, пов'язаних із виникненням безпосередньої загрози життю чи здоров'ю охоронюваної особи.

4. Не вимагати від суб'єктів забезпечення охоронних заходів вчинення будь-яких, не пов'язаних із припиненням кримінальних чи адміністративних правопорушень, дій, які визнаються вищевказаним суб'єктом законними та обґрунтованими.

5. Не порушувати публічний порядок та безпеку, не вступати у конфліктні ситуації із громадянами під час застосування заходів безпеки.

6. Обмежити коло безпосередніх контактів із особами, які не входять до числа членів сім'ї та близьких осіб охоронюваної особи, не розкривати відомості про суб'єктів забезпечення охоронних заходів, в тому числі не повідомляти інформацію про їх відомчу належність.

7. Не повідомляти будь-кому, під час застосування заходів безпеки, відомості про своє поточне місце перебування, в тому числі співробітників правоохоронних органів, не задіяних до їх реалізації.

8. Здійснювати планування пересування тільки з попереднього повідомлення суб'єкта забезпечення охоронних заходів, а виїзд за межі населеного пункту здійснювати виключно після сповіщення органу, що організує здійснення заходів безпеки.

2.3. Роль та місце Національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя

Різноманітність цілей та функцій діяльності органів державної влади обумовлює поліваріативність завдань, які стоять перед державним управлінням, ключове з яких полягає у збереженні територіальної цілісності, суверенітету та забезпеченні ефективного функціонування державних безпекових інститутів.

Національна безпека України має законодавче визначення у якості захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [4]. Із наведеного визначення стає зрозумілим, що ключові національні інтереси України полягають у незмінності основ конституційного ладу, суверенітету й територіальної цілісності як вкрай необхідних умов безпечного функціонування держави.

З метою реалізації безпекової функції державного управління утворено низку державних органів із правоохоронними функціями, одне з основоположних місць серед яких належить Національній гвардії України.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національну гвардію України» Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [127].

З метою більш повного з'ясування ролі та місця Національної гвардії України в системі органів, діяльність яких спрямована на забезпечення охорони та безпеки правосуддя, пропонуємо коротко проаналізувати історію виникнення та розвитку зазначеного військового формування у деяких зарубіжних країнах.

Перші згадки про утворення підрозділів Національної гвардії припадають на липень 1789 року, коли за часів Великої французької буржуазної революції було утворено військові формування із статусом збройного цивільного ополчення.

Поряд із численними завданнями щодо забезпечення публічного порядку та безпеки, підрозділи Національної гвардії приймали участь у припиненні контрреволюційних повстань, найбільш відомим з яких вважається Вандейські війни (1793-1795 гг.), коли представники французької буржуазії та духовенства здійснили спробу організації соціального збройного конфлікту, спрямованого на розпалювання ворожнечі та насильницьку зміну державного устрою у Французькій республіці.

Починаючи з 1804 року, коли Наполеон Бонапарт проголосив себе Імператором й до революції 18 травня 1871 року Національна гвардія виконувала різноманітні правоохоронні функції, у якості допоміжної військової сили, а в серпні 1871 року після контрреволюційного придушення Паризької Комуни Національна гвардія була розпущена.

З плином часу підрозділи Національної гвардії в зарубіжних країнах зазнали значних змін, проте своє існування не припинили. У більшості сучасних держав існують спеціальні воєнізовані формування для забезпечення внутрішньополітичної безпеки держави і суспільства. Наприклад, у Франції з метою реалізації зазначених цілей утворено Національну жандармерію, в Італії - Корпус карабінерів, в Іспанії - Цивільну гвардію, в США і більшості латиноамериканських країн - Національну гвардію.

У США Національна гвардія створена в 1903 році і є військовим і правоохоронним інститутом виконавчої влади. Частини й підрозділи Національної гвардії резерву сухопутних військ і військово-повітряних сил США знаходяться у постійній бойовій готовності, базуючись у кожному штаті. Її формування підпорядковуються президенту США і губернаторам штатів. За рішенням президента формування Національної гвардії можуть перепідпорядковувати міністерствам армії і військово-повітряних сил. Зазначений правоохоронний інститут може застосовуватися як для підтримки армії в період збройних конфліктів, так і для виконання різних внутрішньодержавних завдань, зокрема для підтримки правопорядку при масових протестах.

В Італії функціонує Корпус карабінерів, який є елітним різновидом сухопутних військ і одночасно найчисленнішим корпусом сил громадської безпеки Італії. У 2011 році чисельність Корпусу досягла 112 тис. осіб. Основними завданнями карабінерів є охорона й відновлення громадського порядку, забезпечення безпеки громадян, попередження злочинів, розшук і затримання злочинців, надання допомоги населенню при стихійних лихах і т.д.

В Україні період з моменту створення Національної гвардії у 1991 році і до 2000 року, коли НГУ була розформована, продемонстрував, що український політикум та суспільство не змогли чітко визначити роль та функції НГУ в рамках системи оборони держави. Більше того, НГУ часто розглядалась як потенційний силовий інструмент однієї з гілок влади, який може зруйнувати баланс сил в умовах загострення політичного протистояння. У 2007 році Президент України Віктор Ющенко пропонував відновити Національну гвардію як силове відомство, підпорядковане безпосередньо Президенту. Однак, тоді ця ініціатива не знайшла підтримки. Лише окупація Криму Росією та поширення російської агресії на Донбас актуалізували питання відтворення НГУ.

Утворення та функціонування підрозділів Національної гвардії в Україні у період з 1991-2000 рр., коли вищевказаний орган державної влади був розформований, яскраво продемонстрував неспроможність вищого керівництва країни визначитися з її адміністративно-правовим статусом та роллю у сфері забезпечення національної безпеки держави.

За справедливим твердженням Ф. Флурі та В. Бадрак, Національна гвардія часто розглядалась як потенційний силовий інструмент однієї з гілок влади, який може зруйнувати баланс сил в умовах загострення політичного протистояння. Ініціатива, висловлена у 2007 році президентом країни В. Ющенком щодо відновлення Національної гвардії як провідного силового відомства, наділеного правоохоронними функціями, не знайшла підтримки у представників законодавчої гілки влади й лише збройна агресія щодо України з

боку РФ у 2014 році стала приводом для відновлення функціонування Національної гвардії України [202].

Узагальнюючи досвід різних держав юридичною наукою, функції, що виконуються зазначеними військовими структурами із правоохоронними функціями зазвичай поділяються на кілька основних груп: поліцейські (сприяння поліції в боротьбі зі злочинністю), військові (боротьба з тероризмом, екстремізмом) та політичні, або інститутоутворюючі (придушення громадських заворушень).

Наявність подібних структур в державному механізмі різних країн світу обумовлено певними стандартами силового впливу демократичної держави на суспільство, в тому числі: неklasичним (гібридним) характером нових викликів національній безпеці; неприпустимістю застосування регулярної армії при вирішенні внутрішньополітичних загроз, придушення громадянських заворушень і масових заворушень, в яких задіяні широкі народні маси; переважно нелетальним характером більшості застосовуваних методів і засобів.

Аналіз функцій Національної гвардії України, закріплених у статті 2 Закону України «Про Національну гвардію України», дозволяє констатувати, що у переважній більшості випадків реалізація повноважень вищевказаного державного військового органу із правоохоронними функціями пов'язана із забезпеченням національної безпеки у різних сферах державного управління, однією з яких виступає правосуддя.

Відтак, пропонуємо більш детально зупинитися на характеристиці змісту національної безпеки у сфері охорони судової влади, за результатами здійснення якої визначити роль та місце Національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя.

Держава, відповідно до Стратегії національної безпеки, взяла на себе зобов'язання щодо забезпечення ефективного доступу до правосуддя, вдосконалення досудового розслідування кримінальних правопорушень, судового розгляду кримінальних проваджень та виконання призначених судами покарань [23]. Вищевказана правова норма настановляє на висновок щодо

необхідності визначення правових основ національної безпеки у сфері правосуддя, тоді як і дотепер зазначена правова категорія не посіла чільне місце а ні в законодавчих актах, а ні в теоретичних наукових розробках. Уявляється, що в організаційному відношенні забезпечення відповідного напрямку державної безпеки має реалізовуватися системою правоохоронних та інших, наділених правоохоронними функціями, органів, одним з яких виступає Національна гвардія України.

Як зазначалось вище, Закон України «Про національну безпеку» визначає безпековий напрямок державного управління як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [4]. Зазначена позиція, хоча й позбавлена посилання на суб'єкти здійснення національної безпеки, цілком обґрунтовано підтримується провідними науковцями. У той же час, І.М. Доронін правильно зазначає, що не доведена до кінця реформа державного управління у напрямі уніфікації системи центральних органів виконавчої влади зумовлює певні організаційні перешкоди, які полягають у наявності (з тенденцією до збільшення кількості) державних органів з особливим статусом, що юридично не входять до системи центральних органів виконавчої влади, й керівництво якими здійснює безпосередньо Президент України [203, с. 320].

На думку Р.Я. Шай, у діяльності суб'єктів, які реалізують правоохоронну функцію держави безпекова складова є вирішальною як за метою здійснення, так і щодо завдань, форм, повноважень, сил та засобів, які використовуються в процесі реалізації вказаного напрямку державного управління. Ці органи мають відповідний правовий механізм припинення та профілактики порушень, а їх діяльність можна охарактеризувати як правоохоронну [204, с. 10]. Інші вчені [205, с. 20; 206, с. 11; 207, с. 25] висловлюють, загалом, тотожну позицію щодо реалізації правоохоронної функції державними органами, адміністративно-правовий статус яких передбачає безпосередню або ж опосередковану реалізацію повноважень у сфері охорони правопорядку.

Відтак, визначення ролі й місця Національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя цілком логічно передбачає необхідність характеристики елементів її адміністративно-правового статусу. Аналогічне судження висловлюють О.І. Безпалова й Д.О. Горбач, які поділяють думку дисертанта щодо віднесення Національної гвардії України до особливого різновиду державних органів, наділених правоохоронними функціями та цілком влучно зазначають, що визначенню місця Національної гвардії України в системі суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави потрібен передувати аналіз статусу цього органу у загальній системі органів держави [208, с. 34-35].

У той же час, слід підкреслити, що організаційно-правовий статус Національної гвардії відноситься до числа дискусійних питань науки адміністративного права, зумовлених необхідністю уточнення організаційного підпорядкування зазначеного державного органу, а також правового положення органів Національної гвардії в структурі суб'єктів забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні.

Нагадаємо, що поряд із Національною поліцією, Національна гвардія, відповідно до пункту 39 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», тимчасово на період до початку виконання у повному обсязі повноважень Служби судової охорони, наділена повноваженнями щодо підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу.

Також слід підкреслити, що відповідно до пункту 3-1 Розділу 8 «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну гвардію», Національна гвардія України тимчасово, до визначення на законодавчому рівні іншого суб'єкта виконання відповідних функцій, продовжує здійснювати:

- конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі, до Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, апеляційних судів з розгляду цивільних і кримінальних справ, місцевих загальних судів, перелік яких визначається Міністром внутрішніх справ України, та відповідних установ виконання покарань, попереднього ув'язнення (крім гауптвахт) та ізоляторів тимчасового тримання, а також охорону їх у залі суду;

- конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі під час їх екстрадиції;

- участь у розшуку, переслідуванні і затриманні осіб, взятих під варту, осіб, засуджених до позбавлення волі або арешту, які втекли з-під варти [127].

Причому, виконання зазначених функцій у період дії воєнного стану, передбачає організаційне підпорядкування військових частин Національної гвардії Міністрові внутрішніх справ.

У світлі проаналізованої норми викликає здивування положення статті 6-1 коментованого законодавчого акту, відповідно до якої Національна гвардія на період дії воєнного стану підпорядковується Міністерству оборони України. Уявляється, що правова невизначеність щодо організаційного підпорядкування Національної гвардії не сприятиме повноцінній реалізації положень Концепції розвитку Національної гвардії на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2017 р. № 100-р, відповідно до якої удосконалення правових засад функціонування Національної гвардії виступає пріоритетним напрямком реформування зазначеного безпекового відомства й чинить безпосередній вплив на підвищення рівня ефективності виконання нею своїх функцій у сфері забезпечення безпеки правосуддя [209].

Аналогічної думки притримується й Д.О. Горбач, який підкреслює, що у випадку подвійної підпорядкованості створюється ситуація, при якій структурний підрозділ одного центрального органу виконавчої влади переходить під повний контроль іншого. Існування такої норми, на думку

вищевказаного дослідника, потребує окремого наказу (інструкції) здійснення переходу керівництва Національною гвардією до Міністерства оборони, адже можуть виникнути питання, наприклад, які стосуються визначення суб'єкта забезпечення цих підрозділів (матеріальне, технічне) на період воєнного стану, узгодження технічних регламентів у сфері військового озброєння і військової техніки, програм військової підготовки, юридичної відповідальності (в частині суб'єкта накладення стягнень), призначення та звільнення з посад військовослужбовців Національної гвардії тощо [208, с. 217]. Звісно ж, можна погодитися із думкою Д.О. Горбача щодо необхідності нормативно-правового врегулювання організаційної підпорядкованості Національної гвардії у період дії воєнного стану, однак, на нашу думку, зазначені зміни повинні мати законодавче закріплення та передбачати функціонування Національної гвардії в період дії воєнного стану виключно у структурі Міністерства внутрішніх справ.

Відтак, вважаємо, що норма, передбачена статтею 6-1 Закону України «Про Національну гвардію» має бути скасована. Зазначена законодавча вимога обґрунтовується тим, що відповідно до статті 6 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони», Міністр внутрішніх справ організаційно входить до складу РНБО – координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, однією з функцій якого у період дії воєнного стану є координація та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [210].

Подальші спроби законодавчого врегулювання організаційно-правового статусу Національної гвардії та визначення її місця серед органів, діяльність яких спрямована на забезпечення охорони та безпеки правосуддя, набули вираження у проєкті Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо виконання функцій з конвоювання», зареєстрованому у Верховній Раді України 13.10.2020 за № 4214 (скорочено – Проєкт № 4214) [211]. Головна мета розроблення вказаного документу полягає у розширенні

повноважень Національної гвардії та Національної поліції у сфері здійснення конвоювання.

З одного боку, намагання законодавця розширити коло повноважень вищевказаних державних органів виглядає цілком обґрунтованим і логічним, оскільки зазначений напрямок забезпечення безпеки правосуддя, хоча й розглядається у якості перспективного напрямку діяльності Служби судової охорони [212], але не входить до її компетенції й, загалом, відповідає пункту 1 Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, відповідно до якої конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув'язнення до судів та охорона їх під час судових засідань, а також конвоювання їх у зворотному напрямку здійснюються військовими частинами та підрозділами Національної гвардії України та органами внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України за місцем їх дислокації [213].

З іншого боку, п. 3-1 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну гвардію України» містить посилення на тимчасовий характер реалізації Національною гвардією вищевказаних функцій, оскільки зазначені напрямки правоохоронної діяльності мають виконуватися «іншим суб'єктом, визначеним на законодавчому рівні» [127], в якості якого, безперечно, має виступати Служба судової охорони. Відтак, Проєкт №4214 наділений деякими суперечливими положеннями, аналіз яких дозволив дисертанту сформулювати його принципові недоліки.

По-перше, слід підкреслити, що Проєкт № 4214 націлений на принципову зміну концепції щодо реалізації правоохоронної функції, в частині здійснення конвоювання (доставляння) осіб, узятих під варту та/або засуджених до арешту, позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, у тому числі під час їх екстрадиції, а також забезпечення охорони осіб, узятих під варту та/або засуджених до арешту, позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, під час судових засідань у судах.

Принциповий характер запропонованих змін полягає у намаганні законодавця закріпити вищевказані правоохоронні функції на постійній основі за відповідними підрозділами Національної гвардії України, що суперечить вимогам п. 3-1 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Національну гвардію України», який встановлює тимчасовий характер реалізації Національною гвардією окреслених напрямків правоохоронної діяльності.

З іншого боку, відповідно до статті 160 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», повноваження щодо забезпечення безпеки учасників судового процесу закріплюються за Службою судової охорони. Фактично, має місце ситуація, коли одна правоохоронна функція у сфері забезпечення безпеки правосуддя знаходиться у компетенції двох державних органів, причому, прийняття вищевказаних законодавчих змін, за справедливим твердженням керівника Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України Світлани Тихонюк, суттєво ускладнить можливість належного законодавчого врегулювання зазначеного питання [214].

Із вищенаведеним умовиводом погоджується й очільник Служби судової охорони В. Бондар, який стверджує, що «сьогодні судові охоронці, які охороняють судову установу, не є єдиними господарями в ній. Конвой, що доставляє до суду осіб, узятих під варту, або засуджених, має й окремий вхід, і окремі приміщення, доступу до яких ми не маємо. До того ж, у судових охоронців немає повноважень здійснювати перевірку або огляд осіб, які прибули до суду під конвоєм» [215]. Відтак, постає проблема щодо визначення єдиного державного органу, до повноважень якого входить не тільки функція забезпечення безпеки учасників судового процесу у приміщеннях суду, але й здійснення конвоювання (доставляння) осіб, узятих під варту та/або засуджених до арешту, позбавлення волі на певний строк або довічного позбавлення волі, у тому числі під час їх екстрадиції.

Уявляється, що вказаний напрямок службової діяльності повинен знаходитись виключно у компетенції Служби судової охорони – державного

органу, підзвітного Вищій раді правосуддя та підконтрольного Державній судовій адміністрації України й безпосередньо утвореного з метою організації та здійснення охорони та безпеки правосуддя.

На підтвердження зазначеного висновку свідчить проведений автором аналіз повноважень Національної гвардії України, широкий спектр яких включає права й обов'язки щодо виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [127].

Слід підкреслити, що не зважаючи на організаційні складності, обумовлені багатофункціональністю реалізації одним державним органом повноважень у військовій галузі, а також у сфері правоохорони та державної безпеки, їх успішне виконання передбачає обов'язкову взаємодію з'єднань та військових частин (підрозділів) Національної гвардії з іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами, адже останні безпосередньо задіяні у механізмі забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

У цьому контексті доволі обстрактними виглядають пропозиції А.В. Жбанчика, який пропонує наступні заходи, спрямовані на покращення взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції: а) удосконалення законодавчої й нормативно-правової бази діяльності НГУ в питаннях співпраці її з підрозділами Національної поліції; б) оптимізація структури Національної гвардії України та реформування її системи управління; в) удосконалення на усіх рівнях взаємодії з органами, що виконують завдання у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку України [216, с. 28]. На жаль, зазначений підхід до вирішення окресленої проблематики позбавлений конкретики, між тим відсутність ефективної взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки у

сфері боротьби із злочинністю виступає в якості ключового негативного чинника, подолання якого, відповідно до Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, сприятиме покращенню криміногенної обстановки в країні [217].

Із змісту статті 1 Закону України «Про Національну гвардію» випливає, що взаємодія Національної гвардії з правоохоронними органами має на меті реалізацію декількох важливих завдань, серед яких: а) забезпечення державної безпеки; б) захист державного кордону; в) припинення терористичної діяльності; г) припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Крім того, частина 5 статті 2 цього ж закону встановлює обов'язок виконання покладених на Національну гвардію завдань у тісній взаємодії із правоохоронними органами, Збройними Силами України, Управлінням державної охорони України, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, органами державної влади, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, а також спільно з адміністрацією та режимними органами об'єктів, що охороняються, та населенням [127]. Виходячи із змісту вищевказаної норми стає очевидним, що реалізація завдання, передбаченого пунктом 3-1 Розділу 8 «Прикінцеві та перехідні положення» коментованого закону, має відбуватися у взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення охорони та безпеки правосуддя, такими як Національна поліція та Служба судової охорони.

Разом з цим, аналіз нормативно-правового забезпечення у сфері охорони та безпеки правосуддя демонструє відсутність спеціального правового акту, спрямованого на врегулювання діяльності усіх трьох суб'єктів у вказаній сфері суспільних відносин.

Наприклад, вже згадувана Інструкція з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів

взагалі не передбачає серед суб'єктів здійснення зазначеної діяльності Службу судової охорони, а визначає у якості таких лише Національну гвардію та Національну поліцію (у тексті наказу – органи внутрішніх справ МВС України) [213].

Організація взаємодії Національної поліції та Національної гвардії також знайшла правове закріплення у Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку, відповідно до якого співпраця двох вищевказаних державних органів відбувається шляхом:

- спільного патрулювання нарядами вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських та річкових портів, інших публічних (громадських) місць;

- забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових та спортивних заходів, а також під час заходів у публічних (громадських) місцях за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;

- проведення спільних заходів з метою стабілізації оперативної обстановки в разі її загострення в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць [218]. Уявляється, що характерним недоліком зазначеного нормативно-правового акту є неврегульованість його нормами правовідносин у сфері підтримання громадського порядку та безпеки в судах та, знову ж таки, не врахування серед суб'єктів його забезпечення Служби судової охорони, що не дозволяє розглядати зазначений орган державної влади у якості повноцінного суб'єкта, діяльність якого спрямована на забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

З іншого боку, аналіз Положення про Службу судової охорони дозволяє дійти висновку, що основними і єдиними напрямками взаємодії вищевказаного державного органу з іншими суб'єктами адміністративних правовідносин є:

- а) запобігання, виявлення і припинення терористичних актів, злочинів

терористичної спрямованості на об'єктах охорони; б) вдосконалення діяльності Служби судової охорони; в) соціальний захист та пенсійне забезпечення співробітників та інших працівників Служби судової охорони [3]. Водночас, питання забезпечення громадського порядку та безпеки в судах, організації порядку конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув'язнення до судів та охорони їх під час судових засідань, не відносяться до напрямків взаємодії Служби судової охорони з іншими суб'єктами забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне внести пропозиції щодо доповнення Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, затвердженої спільним наказом МВС України, Мін'юсту, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, ДСА України, Генпрокуратури України від 26.05.2015 № 613/785/5/30/29/67/68, наділивши Службу судової охорони аналогічними з Національною поліцією та Національною гвардією повноваженнями щодо конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув'язнення до судів та охорони їх під час судових засідань, а також конвоювання їх у зворотному напрямку.

Слід підкреслити, що потреба у вдосконаленні нормативно-правового забезпечення у сфері охорони та безпеки правосуддя, в контексті поліпшення взаємодії суб'єктів її здійснення, обумовлюється, передовсім, практичною складовою. Адже, відчуваючи нагальну потребу у налагодженні тісної та ефективної співпраці, керівництвом Національної поліції, Національної гвардії та Служби судової охорони у ряді областей України організовано та проведено спільні тактико-спеціальні навчання з відпрацювання дій в типових та екстремальних ситуаціях, максимально наближених до реальних.

За словами заступника начальника Територіального управління Служби судової охорони у Житомирській області М. Юхимчука «Припинення проявів неповаги до суду, забезпечення особистої безпеки суддів, працівників суду та

всіх учасників судового процесу є спільним завданням суб'єктів забезпечення охорони й безпеки правосуддя, оскільки від злагоджених дії останніх залежить якість реалізації представниками судової влади своїх повноважень» [219].

Необхідність та важливість налагодження дієвої співпраці суб'єктів забезпечення охорони та безпеки правосуддя також обумовлюється й необхідністю якнайшвидшої реалізації пріоритетних напрямів розвитку Служби судової охорони, визначених Стратегією розвитку Служби судової охорони до 2022 року, серед яких можна виділити наступні перспективні завдання:

- запровадження системи тактико-спеціальних навчань (тренувань) із Національною поліцією, Службою безпеки України, Національною гвардією України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій щодо відпрацювання взаємодії в умовах надзвичайних ситуацій (обставин) на об'єктах охорони;

- розроблення й узгодження зі Збройними Силами України, Міністерством внутрішніх справ України та Службою безпеки України (іншими взаємодіючими структурами) на місцях, в усіх територіальних управліннях Служби судової охорони планів заходів із забезпечення на об'єктах охорони режиму воєнного та надзвичайного стану, антитерористичних і протидиверсійних заходів [220]. Отже, актуальність та своєчасність питання щодо необхідності налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами забезпечення охорони й безпеки правосуддя не викликає сумнівів, а Національна гвардія України, виходячи із змісту її компетенції, виконує в процесі забезпечення громадського порядку та безпеки в судах допоміжну функцію.

Зазначений факт обумовлюється специфікою завдань, які стоять перед підрозділами Національної гвардії України, основні з яких безпосередньо не пов'язані із забезпеченням охорони та безпеки правосуддя. Положення Законів України «Про судоустрій і статус суддів» (пункт 39 розділу 12), «Про Національну гвардію України» (пункт 3-1 розділу 8) засвідчують тимчасовий характер здійснення Національною гвардією України функцій щодо

забезпечення охорони та безпеки правосуддя, однак, механізм взаємодії новоствореного суб'єкта забезпечення безпеки судової влади з Національною поліцією та Національною гвардією на рівні нормативно-правового забезпечення діяльності цих органів, не визначений, чим і обумовлюються авторські пропозиції щодо доповнення чинної Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, нормами, спрямованими на визначення механізму взаємодії Служби судової охорони, Національної поліції та Національної гвардії під час конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув'язнення до судів та охорони їх під час судових засідань, а також конвоювання їх у зворотному напрямку.

Уявляється, що вказаний механізм повинен передбачати реалізацію напрямків взаємодії вищевказаних суб'єктів, зокрема: а) під час формування міжвідомчої комісії щодо прийняття судів для обслуговування; б) в процесі визначення порядку охорони обвинувачених (підсудних), засуджених безпосередньо в залі судових засідань; в) шляхом спільного визначення маршрутів конвоювання від спеціальних автомобілів до камер та залів судових засідань і у зворотному напрямку; г) під час здійснення заходів інженерно-технічного укріплення приміщень суду.

Підбиваючи підсумки, слід підкреслити, що роль та місце Національної гвардії України в забезпеченні охорони та безпеки правосуддя обумовлені її адміністративно-правовим статусом, який являє собою організаційне становище Національної гвардії України в системі органів, уповноважених на забезпечення охорони та безпеки в судах, а також сукупність прав та обов'язків військовослужбовців Національної гвардії України, їх повноважень, спеціальних обов'язків; додаткових прав; гарантій особистої безпеки і безпеки членів їх сімей тощо.

У той же час, не зважаючи на організаційні складності, обумовлені багатофункціональністю реалізації одним державним органом (Національною гвардією) повноважень у військовій галузі, а також у сфері правоохорони та

державної безпеки, їх успішне виконання передбачає обов'язкову взаємодію з'єднань та військових частин (підрозділів) Національної гвардії з іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами, чим і обумовлюється необхідність внесення змін до Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, затвердженої спільним наказом МВС України, Мін'юсту, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, ДСА України, Генпрокуратури України від 26.05.2015 № 613/785/5/30/29/67/68.

Висновки до розділу 2

1. Визначення адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, формулювання мети та завдань її діяльності, з'ясування компетенції цього державного органу, як ключового елемента в процесі встановлення її місця та ролі в загальній системі органів публічного управління, представляється актуальним та своєчасним завданням в контексті удосконалення адміністративно-правового забезпечення охорони громадського порядку та безпеки в судах.

Аналіз численних наукових публікацій у галузі науки адміністративного права, дозволяє дійти висновку, що вчені під час характеристики адміністративно-правового статусу у переважній більшості випадків використовують для його характеристики загальні елементи, такі як мета, завдання, функції та компетенція органу публічного управління.

У той же час, спеціальні правові статуси суб'єктів державної влади відображені у галузевому законодавстві та спрямовані на конкретизацію змісту загального статусу, відповідно до конкретних видів правовідносин, які формуються у суспільстві. Слід підкреслити, що спеціальні правові статуси, у вигляді норм конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного та господарського законодавства, виконують важливу правову функцію,

спрямовану на встановлення зав'язків між загальним та індивідуальним правовими статусами.

Відтак, адміністративно-правовий статус Служби судової охорони являє собою врегульовану законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупність елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та відповідальність, спрямованих на визначення місця й ролі Служби судової охорони у загальній системі державних органів із правоохоронними функціями.

2. Компетенція в структурі адміністративно-правового статусу будь-якого органу державної влади відіграє ключову роль, оскільки основними її складовими елементами виступають права й обов'язки, за допомогою яких надається можливість визначити місце і роль державного органу у системі адміністративно-правових відносин.

Дискусійність питання щодо визначення суб'єктів, уповноважених здійснювати охорону судів та забезпечувати безпеку суддів і членів їх сімей також обумовлюється й нормами законодавчих актів. Наприклад, Закон України «Про Національну поліцію» взагалі не передбачає функціонування в структурі Національної поліції підрозділів, діяльність яких спрямована на охорону та підтримання громадського порядку в судах і забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей. З іншого боку, стаття 15 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначає Національну поліцію у якості єдиного державного органу, наділеного повноваженнями щодо забезпечення безпеки судді Конституційного Суду України та його близьких родичів.

Аналіз нормативно-правових актів та наукової літератури дає підстави для висновку, що оперативно-розшукові підрозділи Національної поліції виступають головними суб'єктами забезпечення державної охорони учасників судового процесу, а відповідні підрозділи Національної поліції – єдиними, визначеними на законодавчому рівні, суб'єктами здійснення вищевказаних заходів відносно суддів Конституційного Суду України.

Дисертант переконаний у неможливості безумовної реалізації законодавчих вимог щодо повної передачі повноважень Національної поліції та інших правоохоронних органів у сфері здійснення спеціальних заходів із забезпечення безпеки суддів та інших учасників судочинства, до компетенції Служби судової охорони, оскільки остання не входить до числа суб'єктів здійснення оперативно-розшукової діяльності, перелік яких визначений статтею 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Вирішення зазначеної проблеми нами вбачається у створенні єдиного органу в системі Національної поліції, наділеного компетенцією щодо забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей, а також інших учасників судочинства. При цьому, правоохоронні функції щодо забезпечення фізичної охорони судових установ необхідно залишити за Службою судової охорони.

3. В Україні період з моменту створення Національної гвардії у 1991 році і до 2000 року, коли НГУ була розформована, продемонстрував, що український політикум та суспільство не змогли чітко визначити роль та функції НГУ в рамках системи оборони держави. Більше того, НГУ часто розглядалась як потенційний силовий інструмент однієї з гілок влади, який може зруйнувати баланс сил в умовах загострення політичного протистояння. У 2007 році Президент України Віктор Ющенко пропонував відновити Національну гвардію як силове відомство, підпорядковане безпосередньо Президенту. Однак, тоді ця ініціатива не знайшла підтримки. Лише окупація Криму Росією та поширення російської агресії на Донбас актуалізували питання відтворення НГУ.

Узагальнюючи досвід різних держав юридичною наукою, функції, що виконуються зазначеними військовими структурами із правоохоронними функціями зазвичай поділяються на кілька основних груп: поліцейські (сприяння поліції в боротьбі зі злочинністю), військові (боротьба з тероризмом, екстремізмом) та політичні, або інститутоутворюючі (придушення громадських заворушень).

Слід підкреслити, що питання забезпечення громадського порядку та безпеки в судах, організації порядку конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув'язнення до судів та охорони їх під час судових засідань, не відносяться до напрямків взаємодії Служби судової охорони з іншими суб'єктами забезпечення охорони та безпеки правосуддя.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне внести пропозиції щодо доповнення Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів, наділивши Службу судової охорони аналогічними з Національною поліцією та Національною гвардією повноваженнями щодо конвоювання обвинувачених (підсудних), засуджених із установ попереднього ув'язнення до судів та охорони їх під час судових засідань, а також конвоювання їх у зворотному напрямку.

РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення системи професійного навчання співробітників Служби судової охорони

Одним із основних факторів, що впливають на ефективність діяльності судової системи, є високий рівень професійної підготовки працівників усіх державних органів, які входять до системи правосуддя. Удосконалення судочинства неможливо без поліпшення якості виконання останніми своїх посадових обов'язків, зокрема, у сучасних умовах становлення національної системи правосуддя, коли формування насправді незалежної судової гілки влади стає невід'ємним елементом подальшого розвитку правової держави і вільного громадянського суспільства.

Високий рівень професіоналізму судових охоронців передбачає наявність широкого кола компетенцій в області юриспруденції, психології, гуманітарної та фізичної підготовки, вміння орієнтуватися та приймати правильні рішення у ситуаціях, пов'язаних з ускладненням оперативної обстановки тощо. У цьому контексті професія судового охоронця уявляється надзвичайно складною та багатоаспектною, оскільки основне завдання під час її реалізації має подвійний характер і полягає, з одного боку, у забезпеченні охорони приміщень суду та безпеки суддів й інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, а з іншого – дотриманні прав і законних інтересів усіх громадян, які на законних підставах перебувають у судових установах.

За словами А.М. Зленка, сьогодні постає вимога безперервного розвитку персоналу, тобто проведення заходів, що сприяють повному розкриттю особистого потенціалу працівників. Такі заходи можуть бути індивідуальними чи груповими, проводитися на робочому місці чи спеціалізовано, бути орієнтованими на розвиток загальних чи специфічних навичок і вмінь [221, с. 35]. Вчений цілком влучно наголошує на тому, що пріоритетним завданням діяльності будь-якої організації має стати професійний розвиток її працівників,

забезпечення якого здійснюється різноманітними заходами індивідуального чи групового характеру.

Слід зазначити, що науковий пошук у галузі адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників різних державних органів, відрізняється наявністю значної кількості монографічних досліджень, переважну більшість яких складають публікації, підготовлені ще до початку функціонування Служби судової охорони.

Зокрема, Ю.Я. Касараба, в процесі аналізу адміністративно-правового забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України, доходить висновку про те, що створення стандартів професійної освіти працівників ОВС, котрі відповідали б вимогам як сучасного правового життя, так і тенденціям розвитку юридичної практики правоохоронних органів світу, мають стати не тільки засобами уніфікації освітніх програм і контролю за навчально-методичною якістю освіти, але й підґрунтям для реформування системи МВС України [222, с. 18].

Професійну та психологічну готовність працівників податкової міліції визначено важливим чинником їх безпечної діяльності в дослідженні Ю.В. Корнєєва на тему: «Адміністративно-правове забезпечення особистої безпеки працівників податкової міліції». Вчений уперше розглянув вплив професійної підготовки на забезпечення особистої безпеки працівників; професійну придатність, відбір та адаптацію кадрів, високі моральні якості як елементи службової захищеності працівників податкової міліції; психолого-педагогічні знання, які підвищують захист та безпеку професійної діяльності працівника [223, с. 12].

Підготовка персоналу для органів внутрішніх справ стала предметом наукового дослідження А.В. Перепелиці, за результатами якого вчений доходить висновку про необхідність якнайшвидшого запровадження концепції підготовки персоналу для органів внутрішніх справ України, яка спрямована на подальше становлення розвиненої, професійної і високоефективної, авторитетної у населення служби, покликаной захищати права та свободи

людини і громадянина, інтереси держави, а також забезпечувати ефективну діяльність підрозділів органів внутрішніх справ України [224, с. 13].

О.С. Савельєв підкреслює дуалістичну правову природу атестації в органах внутрішніх справ, адже в процесі реалізації останньої взаємодіють норми трудового та адміністративного права при домінуванні норм адміністративного. Вчений виокремив стадії атестаційного провадження, такі як: 1) підготовча стадія; 2) стадія безпосереднього проведення атестації та прийняття рішень за результатами проведення атестації; 3) оскарження прийнятого рішення; 4) виконання прийнятого рішення (реалізація рішення, прийнятого за результатами атестації) [225, с. 17].

Аналіз наведених публікацій свідчить про те, що організація професійної підготовки підрозділів по охороні судових установ, з огляду на специфіку їхнього, на той час, організаційного підпорядкування, розглядалась у якості складового елементу підготовки інших структурних підрозділів органів внутрішніх справ. Разом з цим, специфіка забезпечення охорони та безпеки правосуддя зумовила потребу створення нового державного органу в системі правосуддя, основним призначенням якого стало забезпечення громадського порядку та безпеки в судах. Відповідно, й завдання щодо організації якісної підготовки працівників Служби судової охорони набули специфічних рис, з'ясування яких виступає складовим елементом мети цього дослідження.

Слід підкреслити, що організація професійного навчання «захисників Феміди» виступає стратегічним завданням розвитку суддівської освіти на 2021-2025 рр., а комплектування цього державного органу високопрофесійним особовим складом, за словами очільника Служби судової охорони, є основою успішної реалізації покладених на Службу завдань з охорони правосуддя [226].

Відповідно до Стратегії розвитку суддівської освіти в Україні на 2021-2025 роки, стратегічними напрямками розвитку суддівської освіти повинні стати: інституційний розвиток Національної школи суддів України; розвиток Національних стандартів суддівської освіти; реформування початкової суддівської освіти (спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді);

використання новітніх форм і методів навчання в суддівській освіті; запровадження інституту наставництва для новопризначених суддів; розробка комплексної навчальної програми для працівників Служби судової охорони [227]. Аналіз вищевказаних напрямків дозволяє твердити про те, що підготовка високопрофесійного особового складу для Служби судової охорони виступає одним із пріоритетних завдань розвитку суддівської освіти.

Крім того, відповідно до п.п. 29 п. 19 Положення про Службу судової охорони, на Голову цієї Служби покладено обов'язок щодо організації професійного навчання, професійної підготовки, стажування та атестування судових охоронців [28]. Уявляється, що змістовне наповнення правових категорій «професійне навчання» та «професійна підготовка» вимагає проведення їхнього порівняльного аналізу, з огляду на гадану їх тотожність.

Співвідношення вищевказаних понять доволі влучно визначено авторами доповіді за загальною редакцією К. Ващенка на тему: «Стан системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад». Автори цього видання, зокрема, розкривають зміст професійного навчання державних службовців через систему підготовки, перепідготовки, спеціалізації та підвищення кваліфікації, зокрема в галузі знань «Публічне управління та адміністрування», у встановленому законодавством порядку в навчальних закладах, установах, організаціях незалежно від форми власності, які мають право надавати освітні послуги, у тому числі за кордоном [228, с. 12]. Тобто, професійне навчання розглядається як узагальнююче поняття, яке включає низку елементів, успішна реалізація яких становить основу якісної підготовки фахівців у сфері державного управління.

Аналогічної позиції притримується й законодавець, коли визначає у статті 72 Закону України «Про Національну поліцію» структуру професійного навчання поліцейських, до якої входить: 1) первинна професійна підготовка; 2) підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; 3)

післядипломна освіта; 4) службова підготовка, як система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [7].

У той же час, Д.П. Калаянов у дисертаційному дослідженні на тему: «Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика», фактично ототожнює правові категорії «професійне навчання» та «професійна підготовка», оскільки включає до системи професійного навчання складові елементи професійної підготовки, такі як: початкова підготовка, поточна службова підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації [229, с. 24]. Думається, що такий підхід до визначення досліджуваних правових категорій є помилковим, оскільки протирічить статті 72 Закону України «Про Національну поліцію» та іншим законодавчим актам України, які визначають зміст досліджуваних правових категорій.

Йдеться, передовсім, про Закон України «Про професійний розвиток працівників», відповідно до статті 1 якого професійне навчання працівників – це процес цілеспрямованого формування у працівників спеціальних знань, розвиток необхідних навичок та вмінь, що дають змогу підвищувати продуктивність праці, максимально якісно виконувати функціональні обов'язки, освоювати нові види професійної діяльності, що включає первинну професійну підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб виробництва [230]. Вказане визначення яскраво демонструє нерозривний зв'язок професійного навчання та професійної підготовки, як загального й часткового.

Аналогічне визначення, відповідно до якого професійне навчання реалізується у вигляді професійної підготовки, перепідготовки, спеціалізації і підвищення кваліфікації, стажування у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та закладах післядипломної освіти, безпосередньо на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг з

метою здобуття особою відповідної кваліфікації або приведення її рівня у відповідність із вимогами сучасного виробництва та сфери послуг, наведено у Законі України «Про зайнятість населення» [231].

Нормативне закріплення професійного навчання у якості узагальнюючої правової категорії, яка включає структурні елементи у вигляді первинної професійної підготовки, післядипломної освіти та службової підготовки знайшло відображення і в Положенні про проходження служби співробітниками Служби судової охорони [232].

Отже, аналіз вищенаведених наукових позицій та законодавчих приписів дає підстави для висновку, що правові категорії «професійне навчання» та «професійна підготовка» співвідносяться між собою як загальне й часткове. Професійне навчання являє собою узагальнююче поняття, яке передбачає реалізацію процесу здобуття знань, умінь і навичок, заснованому на принципах комплексності, безперервності, цілеспрямованості, доступності, рівності, науковості, інтеграції науки з практикою, залученні позитивного зарубіжного досвіду, та включає професійну підготовку, а остання містить низку складових елементів, таких як: початкова підготовка, перепідготовка, спеціалізація, підвищення кваліфікації, стажування тощо.

Відповідно до пункту 5-1 частини 1 статті 105 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», підготовку працівників Служби судової охорони та підвищення рівня їхньої кваліфікації здійснює Національна школа суддів України (скорочено – НШСУ), що є державною установою із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя та здійснює науково-дослідну діяльність (ч. 1 ст. 104) [3].

У 2020 році Національна школа суддів України розпочала активну підготовку співробітників Служби судової охорони, яка проводиться згідно з погодженими зі Службою судової охорони плану та порядку підготовки, затвердженими ректором відповідно 20 січня та 28 лютого 2020 року. Заняття проводяться в усіх регіональних відділеннях Національної школи суддів

України як для співробітників Служби судової охорони, так і для керівників структурних підрозділів цієї Служби спільно із суддями та працівниками апаратів судів. У 2020 році проведено 30 занять: 2 круглих столи, 11 семінарів і 11 семінарів–практикумів (із них 14 – у форматі вебінарів), підготовлено 483 співробітники Служби. Також підготовлено шість дистанційних відеозанять, які співробітники Служби судової охорони активно використовують для підвищення рівня кваліфікації [233].

Початком функціонування головного освітнього закладу в системі судової влади вважається 21 грудня 2010 року, коли Вищою кваліфікаційною комісією суддів України було прийнято рішення про створення НШСУ. Вже через рік Президент України видав Указ від 17 січня 2011 року № 52/2011 «Про визнання таким, що втратив чинність, Указу Президента України від 11 жовтня 2002 року № 918», яким запропонував Державній судовій адміністрації здійснити у межах компетенції необхідні заходи, пов'язані з утворенням Національної школи суддів України на базі Академії суддів України [234].

Із змісту нормативно-правових актів Президента України, виданих протягом подальшого, 2012 року та спрямованих на вдосконалення діяльності НШСУ, можна виділити декілька ініціатив, таких як: а) вжиття в установленому порядку за участю Національної школи суддів України заходів щодо підвищення фахового рівня суддівського корпусу; б) організація до 17 серпня 2012 року на базі Національної школи суддів України перепідготовки працівників правоохоронних органів, пенітенціарної служби, суддів та адвокатів з питань застосування нових положень кримінального процесуального законодавства; в) фінансування, відповідно до обґрунтованих потреб, заходів із виконання Національною школою суддів України завдань щодо організації спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді, підготовки суддів та їх періодичного навчання [235, с. 9]. Виходячи з контексту зазначених заходів, стає зрозумілим, що організація навчання працівників правоохоронних органів щодо охорони публічного порядку та безпеки в судах слугувала одним

із пріоритетних завдань НШСУ ще до початку функціонування Служби судової охорони.

У подальшому, з метою належного виконання завдання, визначеного статтею 105 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», щодо підготовки працівників Служби судової охорони, 07 липня 2020 року було укладено Меморандум про співпрацю між Національною школою суддів України та Службою судової охорони, метою якого стало поєднання зусиль обох сторін, спрямованих на підвищення професійного рівня співробітників Служби судової охорони, суддів та працівників апарату судів, формування пропозицій щодо удосконалення нормативної бази у сфері забезпечення охорони органів та установ системи правосуддя, забезпечення безпеки учасників судового процесу та особистої безпеки суддів [236].

Не зважаючи на те, що зазначений документ не створює спільних обов'язкових, спрямованих на виконання Сторонами визначених у Меморандумі правил, він сформував підвалини для видання наказу Національної школи суддів України від 28.02.2020 № 13, яким затверджено Порядок підготовки співробітників Служби судової охорони (скорочено – Порядок) [237].

Порядком визначено принципи підготовки співробітників Служби судової охорони у НШСУ, до яких віднесено:

- різнобічність та комплексність, орієнтованість підготовки на опанування всіма необхідними вміннями та навичками, властивими професії співробітників Служби судової охорони;
- періодичність підготовки з метою підвищення рівня кваліфікації;
- проведення підготовки відповідно до кращого світового досвіду з урахуванням міжнародних стандартів у сфері судової охорони;
- єдність (уніфікованість);
- практична спрямованість, зокрема через формування програм, виходячи із компетенцій;
- забезпечення належної якості;

- сучасність змісту, періодичне оновлення матеріалів та удосконалення методик викладання;
- ініціативність і заінтересованість співробітників Служби судової охорони у підвищенні професійного рівня;
- використання новітніх ІТ-досягнень у процесі підготовки;
- систематичність [237].

Слід підкреслити, що оптимальне та комплексне використання принципів професійного навчання в освітньому процесі має вирішальне значення під час підготовки майбутніх та чинних охоронців правопорядку в судах.

Аналогічного висновку доходить і Н.М. Бідюк, оскільки переконаний, що сучасна концепція принципів навчання, висуваючи певні вимоги до основних компонентів навчального процесу, а також до аналізу його результатів, забезпечує цілісність і логіку розвитку принципів, допомагає керівникам і фахівцям керуватися ними в організації професійного навчання [238, с. 36].

У той же час, характеристика принципів організації професійного навчання співробітників Служби судової охорони стає можливою лише за умови її здійснення у нерозривному зв'язку із дослідженням позитивного зарубіжного досвіду підготовки кадрів для правоохоронних органів. Запропонований підхід надасть можливість визначити характерні закономірності щодо розвитку та вдосконалення професійного навчання співробітників правоохоронних органів та виявити функціональні регулятори освітнього простору, основною тенденцією формування якого у сучасних умовах виступає його відкритість та орієнтація на потреби практики.

Підкреслимо, що міжнародними правотворчими органами прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на врегулювання порядку професійного навчання працівників судових органів, до числа яких відносяться: а) Основні принципи незалежності судових органів [239]; б) Рекомендація R (2010)12 з питання про незалежність, ефективність і роль суддів від 13.10.1994 [240]; в) Європейська хартія про статус суддів [241]; г) пункти 10-13 Висновку № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради

Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів [242].

У той же час, слід відмітити, що першорядне місце у напрямку організації професійної підготовки працівників судових органів належить положенням, визначеним у Висновку №4 КРЄС (2003), в якому наголошується на існуванні в законодавстві різних країн значних розбіжностей щодо початкової підготовки та підвищення кваліфікації суддів.

Ці відмінності, - йдеться у вищевказаному документі, - можуть частково стосуватися характерних ознак різних судових систем, але в багатьох аспектах вони не виглядають як неминучі або необхідні. У деяких країнах пропонується тривала формальна підготовка в спеціалізованих закладах, після якої проводиться подальша інтенсивна підготовка. Інші передбачають своєрідне стажування під наглядом досвідченого судді, який ділиться своїми знаннями та надає професійні поради на конкретних практичних прикладах, показуючи, який підхід слід обрати, уникаючи дидактизму. Країни загального права значною мірою покладаються на тривалий професійний досвід зазвичай в якості юристів. Між цими варіантами існує широкий діапазон країн, в яких підготовка є тією чи іншою мірою організованою та обов'язковою [243]. Саме тому у різних європейських країнах сформувались різні, за своєю організаційною спрямованістю та структурою, системи професійного навчання та професійної підготовки працівників судових органів.

Зокрема, у Канаді функції щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації суддів та інших працівників судових органів виконує Національний суддівський інститут, основними принципами діяльності якого є: 1) обов'язкове чергування форм навчання: лекція-тренінг; 2) дотримання правила: лекційне заняття – донесення інформації, тренінг – отримання певних умінь та навичок; 3) формування навчального курсу за схемою: вибір теми – визначення навчальних цілей – зміст навчання та інструменти – оцінка результатів курсу; 4) формування «команди» курсу (педагог, суддя, експерт, громадськість); 5) формування засобів оцінювання ефективності курсу [244].

Аналіз вищевказаних принципів дає підстави для висновку, що система професійного навчання суддів та інших працівників судових органів у Канаді, поєднує теоретичну та практичну складову, з використанням як очної форми навчання, так і дистанційних он-лайн курсів, відеокурсів та інформаційних ресурсів.

Причому, на переконання С.В. Ніколайчук, он-лайн курси менш популярні, адже даний вид навчання вимагає значних зусиль та відповідного технічного обладнання. Тому деякі судді після запису на такі курси відмовлялися від подальшої участі в них. Що ж стосується відеокурсів, то використання у навчальному процесі такого інструменту передбачає мінімальну тривалість відеоролика без шкоди для його змісту [245, с. 125-126].

Професійне навчання працівників судових органів у Франції здійснює Національна школа магістратури, характерною особливістю навчання в якій є можливість підготовки не тільки суддів, але й інших працівників судових органів, з числа співробітників апарату суду та підрозділів судової охорони.

Будучи заснованим у 1958 році, цей навчальний заклад забезпечує щорічний прийом на навчання від 100 до 250 слухачів, підготовка яких триває понад 2,5 роки та відрізняється наявністю декількох етапів навчання.

Зокрема, на першому етапі розвиваються та закріплюються навички судді, незалежно від його профілю майбутньої роботи. Основна увага приділяється загальним знанням, які охоплюють усі функції судді. На другому етапі майбутні судді поділяються на відповідні групи, залежно від напрямку роботи, та проходять 12-ти тижневе стажування в судах. Крім того, Національна школа магістратури забезпечує безперервне підвищення кваліфікації суддів, яке є обов'язковим для кожного діючого судді тривалістю 5 днів на рік [246].

Особливістю професійного навчання у Державній академії судочинства та прокуратури республіки Польща, заснованій 04 березня 2009 року, виступає наділення її статусом єдиного державного органу, діяльність якого

спрямовується на здійснення початкової та післядипломної підготовки працівників судових органів та співробітників прокуратури.

Статут Державної академії судочинства та прокуратури містить наступні завдання: 1) проведення курсів загальної, судової та прокурорської спеціалізації, метою якої є теоретична та практична підготовка до посади судді, прокурора, асесора прокуратури, помічника судді, помічника прокурора і судового референдарія; 2) підготовка та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів і асесорів прокуратури з метою поповнення професійних знань і підвищення кваліфікації; 3) підготовка та підвищення кваліфікації судових референдаріїв, помічників судді, помічників прокурора, співробітників органів опіки та піклування, а також співробітників судів та прокуратури з метою підвищення кваліфікації; 4) аналіз і оцінка рівня професійної компетенції обраних посад в судах загальної юрисдикції та прокуратури з точки зору потреб в галузі навчального процесу [247].

Отже, характерні тенденції щодо покращення організації системи безперервної професійної освіти працівників судових та правоохоронних органів зарубіжних країн пов'язані із запровадженням інноваційних форм навчання в освітній процес та структурними й якісними змінами судової та правоохоронної діяльності. Крім того, у сучасному освітньому процесі має місце інтернаціональна уніфікація національних стандартів освіти, а також часткова або повна диверсифікація моделей професійної підготовки, у поєднанні з удосконаленням технологічних основ підготовки. Поряд з процесами інтернаціоналізації та інтеграції кожна з національних систем прагне до максимального виокремлення корисного національного досвіду в окремих напрямках підготовки, а також до обліку аспектів, зумовлених історично напрацьованим потенціалом освіти для забезпечення персоналу органів охорони правопорядку.

До числа вищевказаних пріоритетних векторів удосконалення відомчого професійного навчання у судовій та правоохоронній сфері відносяться наступні напрямки освітнього процесу:

- побудова системи професійного навчання на загальновизнаних принципах міжнародного права щодо дотримання прав людини і основних свобод;
- гуманізація процесу навчання;
- орієнтація на зберігання власних традицій у навчальному процесі та поступовий відхід від мілітаризації навчання;
- підвищення інтелектуальної складової професійної підготовки працівників судових та правоохоронних органів;
- запровадження поступової уніфікації стандартів професійного навчання у правоохоронній сфері з програмами цивільних освітніх закладів;
- спрямованість професійної підготовки кадрів на формування креативного мислення, а також підвищення рівня сформованості індивідуальних особистісних якостей і властивостей, необхідних для успішної реалізації правоохоронної діяльності в різних її напрямках;
- забезпечення наступності професійної підготовки і професійної самореалізації шляхом включення в процес відкритої, дистанційної та безперервної освіти.

Необхідно також відзначити, що на теперішній час професійна підготовка співробітників правоохоронних органів в Європі і США організаційно складається з трьох рівнів, кожен з яких по-різному інтегрований до загально-державної системи освіти, а відтак – має власну специфіку реалізації в процесі підготовки співробітників.

Перший рівень характеризується так званім початковим навчанням новопризначених співробітників при наявності територіального принципу розташування навчальних закладів, центрів або академій.

Другий рівень характеризується підготовкою багатoproфiльного характеру співробітників, які мають виконувати свою професійну діяльність за різною спеціалізацією. Підготовка на другому рівні здійснюється в освітніх установах, які організаційно входять до структури закладів вищої відомчої

освіти та здійснюють підготовку за ступенем бакалавра або молодшого бакалавра.

Третій рівень професійної підготовки включає вже навчання майбутніх співробітників органів охорони правопорядку в відомчих закладах вищої освіти (університетах) за ступенем магістра. Удосконалення вищої освіти супроводжується наступними тенденціями:

- спрямованість на вивчення етнічних і культурних особливостей соціуму;
- розробка питань вирішення проблем расової дискримінації;
- розробка і вдосконалення моделей запобігання злочинів проти дітей і підлітків;
- питання ефективної взаємодії із засобами масової інформації та засобами масової комунікації;
- вдосконалення технологій інформаційно-комунікаційної взаємодії і т.д.

Однак, слід підкреслити й те, що характерною особливістю організації професійного навчання співробітників Служби судової охорони у Національній школі суддів України є врегулювання цієї діяльності спеціальними нормами права, оскільки відповідно до частини 1 статті 104 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», на Національну школу суддів України не поширюється законодавство про вищу освіту.

І в цьому, на нашу думку, полягає основний напрямок діяльності НШСУ, який потребує подальшого вдосконалення.

Дійсно, відповідно до п. 1.3. Статуту Національної школи суддів України, на останню не поширюється законодавство про вищу освіту, адже основою організації освітнього процесу в НШСУ є Закон України “Про судоустрій і статус суддів”, інші нормативно-правові акти України, а також Статут НШСУ, що затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України [248].

Водночас, з позитивного боку слід відмітити плідну роботу керівництва НШСУ у напрямку налагодження співпраці з європейськими суддівськими школами з метою розробки нових програм та удосконалення організації навчання працівників судових органів України. Національна школа суддів

України є членом Міжнародної організації суддівської освіти (ІОІТ), яка об'єднує 106 закладів освіти для суддів і прокурорів з 65 країн світу, та Лісабонської мережі, яка об'єднує навчальні суддівські інституції 46 держав – членів Ради Європи. Школою проводиться спільна робота щодо розробки навчальних курсів та тематичної підготовки викладачів та суддів з Програмою розвитку ООН (ПРООН), Програмою розвитку комерційного права при Міністерстві торгівлі США, а також з Міжнародною організацією з міграції (МОМ) [235, с. 12]. Разом з цим, створення правового фундаменту для налагодження дієвої співпраці з відомчими освітніми закладами, які входять до структури центральних органів виконавчої влади, потребує докладання зусиль як з боку керівництва цих освітніх установ, так і з боку керівництва НШСУ.

Вирішення зазначеного питання здійснюється керівництвом НШСУ шляхом укладання двосторонніх угод про співпрацю з провідними національними освітніми, науковими та судовими установами, такими як: Державний навчально-науковий заклад післядипломної освіти «Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка про Міністерстві закордонних справ», Верховний Суд України, Рада суддів України, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України, Апеляційний суд м. Києва, Апеляційний суд Київської області, Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України; Тренінговим центром прокурорів України, Службою судової охорони, Міжнародним комерційним арбітражним судом при Торгово-промисловій палаті України, Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, Національним агентством з питань запобігання корупції, Національною академією прокуратури України, Національним інститутом юстиції республіки Молдова, Вищою школою юстиції Грузії з питань підготовки суддів, Національним суддівським інститутом Канади [249].

Аналіз кількісного та якісного складу суб'єктів взаємодії з НШСУ дозволяє констатувати, що до їх числа, на жаль, не входять заклади вищої освіти системи МВС України, які здійснюють підготовку фахівців для органів охорони правопорядку. Разом з цим, специфіка підготовки судових охоронців на регіональному рівні передбачає не тільки відмінне володіння навичками, властивими працівникам правоохоронних органів (досконале володіння прийомами рукопашного бою, вогнепальною зброєю та спеціальними засобами, знання та успішне використання під час несення служби тактики дії в типових та екстремальних ситуаціях і т.д.), але й тісну взаємодію з представниками останніх під час несення служби по охороні громадського порядку та безпеки в судах.

Тотожну думку щодо важливості налагодження тісної співпраці суддівських та правоохоронних освітніх установ висловлює й Г. Серeda, коли зазначає, що поряд із існуючою специфікою навчання у відомчих освітніх закладах, такі державні інституції, як прокуратура, суд та правоохоронні органи споріднені за специфікою своєї організації та діяльності, функціонально доповнюють одна одну, взаємодіють у єдиному, визначеному законом процесуальному просторі [250, с. 7]. Поряд з цим, В. Андрейцев взагалі переконаний у недоречності використання терміну «відомчий» під час позначення освітніх закладів, які входять до системи судових та правоохоронних органів, наголошуючи на їх загальнодержавній природі [251, с. 32].

З огляду на висловлені позиції, перспективний напрямок удосконалення організації професійного навчання співробітників територіальних управлінь Служби судової охорони вбачається нами в укладанні двосторонніх угод про підготовку співробітників Служби судової охорони між територіальними управліннями Служби судової охорони та освітніми закладами, до числа яких, поряд із Національною школою суддів України та навчальним центром територіального управління Служби судової охорони у Вінницькій області, також можуть входити й заклади вищої освіти системи МВС України.

Запропонований підхід до організації професійного навчання судових охоронців надасть змогу використовувати навчально-методичний та матеріально-технічний потенціал закладів вищої освіти МВС України для поглибленого опанування співробітниками Служби судової охорони практичних навичок володіння прийомами рукопашного бою, вогнепальною зброєю та спеціальними засобами, спеціальною технікою та засобами зв'язку, діями в типових та екстремальних ситуаціях під час охорони судових установ і т.д.

Водночас, головний акцент під час підготовки захисників Феміди у регіональних відділеннях НШСУ має бути зосереджений на особливостях взаємодії судових охоронців з суддями, працівниками апарату суду, учасниками судового процесу, інших правоохоронних органів, шляхом проведення занять у формі: лекцій, дискусій, експертних обговорень, вирішенні ситуативних завдань, круглих столів, онлайн-семінарів, онлайн-тренінгів, семінарів-практикумів і т.д.

В контексті висловлених пропозицій, цілком обґрунтовану думку висловлює Я.О. Шевцова, зазначаючи, що такий підхід до навчання забезпечує різнобічність і комплексність підготовки, її орієнтованість на оволодіння всіма необхідними вміннями та навичками [252, с. 148].

Відповідно до Положення про організацію професійного навчання співробітників Служби судової охорони, затвердженого наказом Служби судової охорони від 01.02.2021 № 48 (скорочено – Положення), професійне навчання судових охоронців відноситься до основних елементів службової діяльності цього державного органу та являє собою систему організаційних і навчально-виховних заходів, спрямованих на первинну, службову підготовки та післядипломну освіту співробітників Служби з метою ефективного виконання ними службових обов'язків, формування в них високих моральних, психологічних і фізичних якостей, удосконалення на їх основі професійної майстерності, підтримання на високому рівні готовності структурних

підрозділів центрального органу управління та територіальних управлінь Служби до виконання завдань [253].

Організаційне й методичне забезпечення, надання практичної допомоги та контроль за станом організації професійного навчання співробітників Служби в центральному органі управління й територіальних управліннях Служби здійснюється управлінням з професійної підготовки та підвищення кваліфікації центрального органу управління й відділами (службами) з професійної підготовки та підвищення кваліфікації відповідних територіальних управлінь Служби.

Основними завданнями підрозділів з професійної підготовки Служби є:

- забезпечення організованого, безперервного й цілеспрямованого процесу оволодіння знаннями, спеціальними вміннями й навичками, необхідними для успішного виконання покладених завдань, співробітниками Служби;
- розвиток та організація ефективної системи професійного навчання в Службі;
- удосконалення навчального процесу та навчально-методичного забезпечення професійного навчання співробітників;
- упровадження в професійне навчання співробітників досягнень науки, техніки, нових технологій, передового досвіду та інноваційних педагогічних технологій;
- організація та забезпечення подальшого вдосконалення змісту первинної професійної підготовки, післядипломної освіти і службової підготовки, навчальних планів та програм, методичного забезпечення професійного навчання співробітників;
- організація спортивної роботи та роботи з реалізації в Службі державних програм із розвитку фізичної культури і спорту.

Слід звернути увагу, що відповідно до пункту 3.4. Положення, первинна професійна підготовка судових охоронців проводиться в Навчальному центрі Служби судової охорони територіального управління Служби у Вінницькій

області та інших закладах освіти, які здійснюють підготовку кваліфікованих фахівців.

За словами Голови Служби судової охорони В. Бондаря, основним завданням діяльності навчального центру, відкритого 15 вересня 2020 року, стане здійснення підготовки кваліфікованих кадрів для задоволення потреб Служби судової охорони, їх перепідготовки та підвищення кваліфікації [254].

Разом з тим, відповідно до пункту 3.8. Положення, організація первинної професійної підготовки, в частині визначення закладів освіти для навчання судових охоронців, покладається на підрозділи з професійної підготовки та підвищення кваліфікації центрального органу управління, що на нашу думку, є помилкою.

З огляду на те, що безпосередню зацікавленість у якості підготовки співробітників Служби судової охорони мають керівники її територіальних управлінь, вважаємо за доцільне функцією щодо визначення закладу освіти для проходження професійного навчання (первинної професійної підготовки та післядипломної освіти) наділити територіальні управління Служби судової охорони.

У той же час, управління професійної підготовки та підвищення кваліфікації центрального органу управління, за результатами узагальнення щорічних звітів керівників територіальних управлінь, має формувати рейтинг навчальних закладів, залучених до процесу професійного навчання судових охоронців, який слугуватиме основою для укладання договорів про навчання співробітників між територіальними управліннями Служби судової охорони та закладами освіти.

Рейтингування освітніх закладів, які надають послуги з професійного навчання працівників, за справедливим твердженням В.В. Малишка, спонукає до створення потужної конкурентоспроможної системи вищої освіти, формування і пошуку власних конкурентних переваг, створення реальних умов для реалізації потенціалу освітнього закладу, удосконалення самого механізму управління, цілеспрямованість державної політики, що дозволить освітнім

зкладам утримувати гідні конкурентні позиції на глобальному ринку освітніх послуг [255, с. 8].

У якості критеріїв формування рейтингу освітніх закладів, які здійснюють професійне навчання співробітників Служби судової охорони, пропонується визначити:

- кількість укладених договорів про підготовку співробітників;
- відсоток кандидатів, направлених на навчання;
- якісні показники за результатами навчання (відсоток співробітників, які пройшли навчання на «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»; відсоток співробітників, відрахованих з негативних причин);
- якість виконання посадових обов'язків співробітником впродовж року після проходження професійного навчання (відгук безпосереднього керівника);
- відгук співробітника, який пройшов професійне навчання, про якість підготовки в освітньому закладі (анкетування).

3.2. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя

Створення необхідних умов для справедливого, ефективного й, передовсім, безпечного правосуддя виступає в ролі найважливішого чиннику побудови демократичної правової держави, в якій права та свободи громадян мають найвищу соціальну цінність.

У контексті висловленого судження особливої актуальності набувають питання щодо наділення суддів та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, особливими гарантіями незалежності й безпеки, прискіплива увага щодо якості забезпечення яких приділяється як національними органами державної влади, так і аналогічними державними інституціями зарубіжних країн.

З огляду на окреслену проблематику, вважаємо за доцільне здійснити науковий пошук за двома взаємообумовленими напрямками забезпечення охорони та безпеки правосуддя, а саме: а) міжнародно-правові гарантії

забезпечення безпеки суддів; і б) адміністративно-правове регулювання державного захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, в деяких зарубіжних країнах. Реалізація окресленої мети дозволить сформулювати науково обґрунтовані пропозиції до чинного адміністративного законодавства, спрямовані на вдосконалення організації та здійснення охорони й безпеки правосуддя в Україні.

Формування реально діючих механізмів незалежності суддів в процесі побудови громадянського суспільства виступає актуальною потребою міжнародного співробітництва у сфері відправлення судочинства. На сьогодні, проблема комплексного забезпечення незалежності суддів, шляхом визначення гарантій їхньої безпеки, стала пріоритетним завданням міжнародно-правових інститутів, таких як Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи та ін.

Спираючись на положення, викладені у Висновку Венеціанської комісії про незалежність судової системи, можна зробити висновок, що міжнародно-правовими інституціями у галузі забезпечення охорони й безпеки правосуддя вироблено чітку стратегію, зміст якої полягає у необхідності імплементації у національне законодавство вимог щодо необхідності забезпечення незалежності суддів від будь-якого зовнішнього впливу [256].

Основний зміст вищевикладеного документу полягає в тому, що у процесі прийняття рішень судді повинні мати можливість діяти без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, втручання або погроз з боку будь-яких осіб. У зв'язку з цим, з метою забезпечення належних умов здійснення правосуддя, на законодавчому рівні мають бути вироблені відповідні механізми, спрямовані на запобігання вчиненню неправомірного впливу на суддів та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі.

Аналогічної позиції, в частині забезпечення незалежності суддів і неприпустимості здійснення на них неправомірного впливу, дотримуються й провідні міжнародні інституції в області дотримання прав людини. Зокрема, Комітет Міністрів Ради Європи у своїй Рекомендації N (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» рекомендує урядам держав-членів імплементувати у

національне законодавство керівні принципи забезпечення безпечного відправлення правосуддя, серед яких можливість незалежного прийняття рішень суддями, надання їм законного права діяти без обмежень, без неправомочного впливу, підбурення, тиску, погроз, неправомочного прямого чи непрямого втручання, незалежно з чийого боку та з яких мотивів воно б не здійснювалось, посідає провідне місце [240].

Тотожне положення міститься й у Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Основні принципи незалежності судових органів» 1985 року, яка проголошує державне гарантування незалежності судових органів і закріплення зазначених положень у конституції або законах країни. У вказаному міжнародно-правовому акті йдеться про те, що «усі державні та інші установи зобов'язані шанувати незалежність судових органів і дотримуватися її. Судові органи вирішують передані їм справи безсторонньо, на основі фактів і відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонуки, тиску, погроз або втручання, прямого чи непрямого, з будь-якого боку і з будь-яких би то не було причин [239].

Також слід підкреслити, що на сьомому Конгресі ООН з профілактики злочинності та поведження з правопорушниками, який проходив в італійському Мілані з 26 серпня по 06 вересня 1985 року, були прийняті Основні принципи незалежності судових органів, розроблені на основі ст.ст. 7-10 Загальної декларації прав людини, статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та інших міжнародно-правових актів.

У якості однієї з гарантій незалежності судових органів, вищевказаний документ визначає заборону здійснення впливу на безпечне відправлення правосуддя суддями усіх судових інстанцій.

Водночас, слід зазначити, що Основні принципи незалежності судових органів не деталізують окремі процедури й положення, а також не визначають вичерпного переліку гарантій незалежності суддів, оскільки при вирішенні зазначеного питання повинні враховуватися політичні, економічні, соціальні та культурні умови і традиції кожної окремої країни. Тому, з одного боку,

держави-члени зобов'язані в межах національного законодавства врахувати обов'язкові вимоги щодо незалежності судових органів і суддів, а з іншого - керуючись правом в межах національного законодавства, враховуючи політико-соціальні особливості, встановлювати власні норми щодо організації та функціонування судової системи. Вищевказаний міжнародно-правовий акт, на думку І. Камінської, виступає в якості гарантії незалежності суддів, оскільки держави-члени зобов'язані керуватися цими принципами і докладати зусиль для повного втілення їх у життя [257, с. 111].

Право кожної особи на справедливий, безсторонній і неупереджений розгляд її справи в суді закріплено у статті 10 Загальної декларації прав людини, яка містить положення про те, що кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального звинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб його справа була розглянута прилюдно і з дотриманням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [258]. Норма, визначена у статті 10 коментованого міжнародно-правового акту знайшла відображення і в інших правових приписах.

Зокрема, маються на увазі положення статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, відповідно до якої діяльність неупереджених, компетентних та незалежних судових органів, при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого особі, або при визначенні її прав та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи, визнається правом кожного [259].

Не менш важливе значення для забезпечення охорони й безпеки національної системи правосуддя належить і ратифікованій Україною у 1997 році Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, відповідно до статті 6 якої право людини на справедливий і публічний розгляд справи незалежним і безстороннім судом визнається найвищою соціальною цінністю [260].

Аналіз міжнародно-правових актів у сфері забезпечення безпеки правосуддя дає підстави для їх умовного поділу на дві групи, перша з яких уособлює документи, спрямовані на встановлення та реалізацію принципу незалежності суду, як органу судової влади, а друга група міжнародно-правових актів врегульовує гарантії незалежності самих суддів.

Уявляється, що до першої групи можуть бути віднесені правові акти, спрямовані на: а) формування відповідних законодавчих та політико-правових умов, які сприяють встановленню в державі системи незалежного судочинства; б) визначення конституційно-правових гарантій безпечного відправлення правосуддя; в) створення умов для формування шанобливого ставлення людей до органів судової влади.

У той же час, аналіз другої групи норм міжнародно-правових актів у галузі забезпечення охорони та безпеки правосуддя дає підстави для висновку, що основний акцент у їх змісті робиться саме на створенні законодавчих передумов безпечного відправлення правосуддя безпосередньо суддями. Міжнародно-правове визнання суддів в якості об'єкту правової охорони й захисту слугує надійним фундаментом забезпечення їхньої незалежності та передбачає визначення базових елементів їх адміністративно-правового статусу.

Передовсім, йдеться про наділення суддів усіх рівнів, за допомогою норм національного законодавства, такою компетенцією, яка б гарантувала забезпечення їхньої незалежності. Значення забезпечення принципу незалежності в діяльності суддів також підкреслює й В.М. Хіміч, зазначаючи при цьому, що незалежність суддів є необхідною передумовою існування судової влади в будь-якій державі [261, с. 118]. В Україні на досягнення цієї мети спрямовані значні зусилля, однак на сьогодні слід констатувати, що заходи, спрямовані на впровадження дієвої судової реформи, започаткованої президентом В. Зеленським, поки що не мають помітного якісного впливу на забезпечення незалежності суддів [262].

Зокрема, свідченням низької ефективності законодавчого врегулювання безпеки суддів в Україні слугують слова заступника Голови Вищої ради правосуддя Олексія Маловацького, який підкреслює, що серед 1220 фактів, унесених з 2016 року до реєстру повідомлень про втручання в діяльність суддів, найбільш поширеними ситуаціями, які розцінюються як загроза незалежності судової влади, є: а) втручання у діяльність суддів щодо здійснення правосуддя з боку правоохоронних органів; б) втручання у діяльність суддів щодо здійснення правосуддя з боку народних депутатів, депутатів місцевих рад, інших представників органів державної влади та місцевого самоврядування; в) втручання адвокатів у діяльність суддів щодо здійснення правосуддя та протиправний тиск; г) порушення порядку в судовому засіданні, зрив судових засідань, блокування судів; д) висловлення погроз на адресу суддів; е) фізичний тиск на суддю або членів його родини, пошкодження майна суддів, судів; є) поширення неправдивої інформації щодо суддів тощо [263]. До чинників, які негативно впливають на стан незалежності суддів також можна віднести: кадровий дефіцит у судовій системі, недотримання строків кваліфікаційного оцінювання суддів, неналежне фінансове забезпечення діяльності судової влади, відсутність взаємодії між Верховною Радою України та Вищою радою правосуддя при розгляді обов'язкових консультативних висновків ВРП щодо проектів законів з питань судоустрою і статусу суддів та інше.

Думається, що обґрунтованим напрямком щодо вирішення зазначеної проблеми може стати запозичення позитивного міжнародного досвіду законодавчого врегулювання механізму забезпечення безпеки суддів.

Слід підкреслити, що найбільш значимою подією національного масштабу, яка ознаменувала початок формування законодавчого механізму суддівської незалежності, стало прийняття 26 вересня 1995 року позитивного висновку Парламентською Асамблеєю Ради Європи щодо вступу нашої держави до вищевказаної міжнародної інституції (висновок ПАРЕ № 190/1995).

Відтак, входження України до ПАРЕ зобов'язало український парламент імплементувати міжнародно-правові норми, що гарантують забезпечення

безпечного й незалежного судочинства, у національне законодавство. Рада Європи звертає особливу увагу на необхідність здійснення національними судами ефективного і справедливого судочинства, яке здатне забезпечити захист прав і основних свобод людини і громадянина.

Таким чином, за влучним твердженням О.Б. Абросимової, Резолюції та рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи, а також висновки Венеціанської комісії про незалежність судової влади складають систему регіонального міжнародного права, норми якого сприяють гарантуванню незалежності суддів [264, с. 97]. Із змісту вищевикладеної позиції стає очевидним, що суддя посідає центральне місце в процесі здійснення судочинства, і при цьому відіграє основну роль у забезпеченні прав і свобод людини, а тому гарантування суддівської незалежності, шляхом забезпечення належного рівня його особистої безпеки, виступає дієвим засобом посилення принципу верховенства права у демократичних країнах.

Окремо слід наголосити на провідній ролі Венеціанської комісії (Європейської комісії за демократію через право) – консультативному органі при Раді Європи, утвореному у 1990 році, пріоритетним завданням діяльності якого останніми роками став аналіз проблематики правового забезпечення діяльності судової влади. Прискіплива увага до безпеки правосуддя з боку вищевказаного міжнародного органу пояснюється перш за все масштабною роллю правосуддя та його призначенням у суспільстві. Оскільки важко твердити про успішний розвиток демократичних інститутів у будь-якій країні без формування незалежної, неупередженої та захищеної судової влади.

За висловленням голови Венеціанської комісії Дж. Букіккіо, «судді мають здобути довіру українців, а Венеціанська комісія і Рада Європи надаватимуть підтримку новим українським суддям для досягнення цієї мети» [265]. Виходячи із вищенаведеного висловлення, не викликає здивування той факт, що перший ґрунтовний аналітичний документ з питань забезпечення незалежності суддів, був підготовлений Венеціанською комісією майже через три роки після заснування останньої. Йдеться про Доповідь, підготовлену в

1993 році на тему: «Незалежність суду і роль прокуратури: конституційні аспекти» (скорочено – Доповідь) [266].

Обрання проблематики незалежності судової влади в якості теми першого «судового» дослідження не є випадковим, адже незалежність є фундаментальною та якісною ознакою правосуддя, без якої судова влада не може існувати в принципі. За справедливим твердженням деяких науковців, «без незалежної судової влади не можна забезпечити верховенство права, тому що саме в системі поділу влади, в системі стримувань і противаг, її функціонування повинно призводити до результату домінування у загальновизнаних правових ідеях: в державній політиці, законодавстві, правозастосуванні» [267, с. 5]. Думається, що Венеціанська комісія вже з року свого заснування спрямувала зусилля на формулювання у своїх висновках і доповідях теоретичної моделі верховенства права, для вибудовування якої знадобилося крок за кроком з'ясовувати й конкретизувати її елементи, одним з яких і виступає незалежність судової влади.

Водночас, слід підкреслити недостатнє практичне значення вищевказаної доповіді, з ряду причин. По-перше, протягом минулих років Венеціанською комісією було прийнято чимало інших, більш розгорнутих аналітичних документів з питань правосуддя. По-друге, в самих державах-членах здійснено помітні кроки, які свідчать про еволюцію конституційного ладу у напрямку законодавчого забезпечення безпеки й незалежності правосуддя.

Разом з цим, неможна й недооцінювати міжнародно-правове значення Доповіді, оскільки остання й дотеперішнього часу продовжує виконувати три основні цілі, такі як:

1. «Ревізійна» мета. Професор Роберт у Доповіді провів узагальнення того, як в конституціях європейських держав, а також у конституційних актах Великобританії, знаходять відображення положення про судову владу, зокрема про її незалежність. Мета проведення зазначеного дослідження полягала у з'ясуванні загальної «системи координат», в якій знаходяться судові системи

країн Європи на початку аналітичної діяльності Венеціанської комісії, і, відповідно, для визначення перспективних напрямків досліджень.

2. Аналітична мета. Доповідь 1993 року була позбавлена описового характеру, оскільки майже її половина була присвячена вирішенню конкретних питань щодо покращення незалежності й безпеки судової влади. Заслужує на увагу предметний підхід автора Доповіді до пошуку відповіді на вирішення вищевказаної проблематики. Зокрема, Роберт акцентував увагу на шляхах посилення судової влади в конкретних європейських країнах. Зокрема, з деякою часткою прямолінійності було піддано критичному осмисленню становище органів суддівського співтовариства в європейських країнах – наприклад, Вища рада магістратури Франції була охарактеризована вченим не інакше як «троянський кінь від виконавчої влади».

3. Методологічна мета. Доповідь, будучи першим аналітичним документом Венеціанської комісії про судову владу, фактично була покликана сформувати фундамент спеціального алгоритму дослідження Комісією проблем правосуддя. Так, у Доповіді, серед іншого, зосереджено увагу на питаннях комплектування та складу органів суддівського співтовариства, взаємовідносин судової та виконавчої влади, статусу суддів. Саме ці питання згодом стануть центральними в процесі аналізу Венеціанською комісією проблем правосуддя.

Отже, факт того, що Доповідь Венеціанської комісії на тему: «Незалежність суду і роль прокуратури: конституційні аспекти» стала відправною точкою у ретельній роботі вищевказаної міжнародної інституції щодо дослідження, виявлення та сприяння у вирішенні проблем практичної реалізації конституційних основ незалежності судової влади, не викликає сумніву.

Разом з цим, Доповідь, скоріше, має статус аналітичного документу, ніж нормативно-правового акту та не містить рекомендацій державам-членам щодо вдосконалення національного законодавства, в частині покращення механізму забезпечення охорони й безпеки правосуддя.

Однак, до числа першого офіційного міжнародно-правового документу, імплементація якого у національне законодавство створила правові підстави для виникнення правовідносин у сфері забезпечення безпеки правосуддя, можна віднести Європейську хартію про закон «Про статус суддів», ухвалену Радою Європи 10 липня 1998 року в португальському Ліссабоні [241]. (скорочено – Хартія). Зазначений міжнародно-правовий акт уперше визначив гарантії суддівської незалежності на найвищому, конституційному рівні. Коментований документ встановлює можливість звернення судді, який небезпідставно вважає, що його правам, особистій недоторканності або ж незалежності судового процесу загрожує небезпека, до компетентного й незалежного органу, наділеного ефективними засобами правового впливу, за допомогою (п. 1.4.).

Із змісту цієї норми випливає, що заходи безпеки відносно судді можуть бути встановлені лише за ініціативою останнього.

У той же час, аналіз статті 13 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» засвідчує більш широкий підхід вітчизняного законодавця до визначення підстав для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки відносно осіб, які підлягають державному захисту. Зокрема, відповідно до частини 2 коментованої статті, приводом для вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки працівника суду або правоохоронного органу та його близьких родичів може бути:

- а) заява працівника або його близького родича;
- б) звернення керівника відповідного державного органу;
- в) отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну осіб, які підлягають захисту [54].

Таким чином, законодавець застосував розширений підхід до визначення переліку суб'єктів вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки відносно осіб, які підлягають державному захисту та наділив правом ініціювати забезпечення такого захисту працівників правоохоронних органів, шляхом збору відповідної оперативної інформації.

Серед інших принципів Хартії, які заслуговують на увагу в контексті цього дослідження, слід акцентувати увагу на:

а) встановленні обов'язку для держав-учасниць щодо найвищого конституційно-правового визначення механізму забезпечення безпеки правосуддя. «В кожній європейській державі, - визначає Хартія, - основні принципи закону «Про статус суддів» викладаються у внутрішніх нормах найвищого рівня, а його правила – у нормах законодавчого рівня». Нагадаємо, що на конституційному рівні принцип забезпечення безпеки суддів визначений статтею 126 Конституції України, відповідно якої вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється (ч. 1 ст. 126). Держава забезпечує особисту безпеку судді та членів його сім'ї (ч. 7 ст. 126) [2].

б) обов'язковій участі органів суддівського самоврядування у процедурі відбору, призначення на посаду, підвищення по службі та припинення повноважень судді. Відповідно до частини 2 статті 126 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», суддівське самоврядування слугує однією з гарантій забезпечення незалежності суддів та, за влучним висновком С.Р. Леськів, являє собою автономний колегіальний суддівський орган, уповноважений вирішувати питання, що виникають у процесі діяльності суду відповідно до Конституції та законів України» [268, с. 165]. До числа зазначених питань, відповідно до коментованого законодавчого акту, відносяться завдання суддівського самоврядування щодо: 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; 2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист професійних інтересів суддів, у тому числі захист від втручання в їхню діяльність; 3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення; 4) обрання суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом; 5) призначення суддів Конституційного Суду України; 6) обрання суддів до складу Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом [3].

в) застосуванні до судді заходів дисциплінарного впливу у суворо визначеному законом порядку, відповідно до якого суб'єктом застосування дисциплінарних санкцій може бути спеціально утворений орган, не менш половини членів якого мають бути обрані представниками суддівського корпусу (суддями та суддями у відставці). З метою утворення вищевказаного органу судової влади, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Вищу раду правосуддя», відповідно до статті 1 якого Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів [269].

До складу Вищої ради правосуддя входить двадцять один член, з яких десятих - обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох - призначає Президент України, двох - обирає Верховна Рада України, двох - обирає з'їзд адвокатів України, двох - обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох - обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ (стаття 5).

Водночас, Ю.О. Косткіна висловлює цілком доречну пропозицію щодо доповнення статті 13 коментованого закону кваліфікаційною вимогою до членів Вищої ради правосуддя від з'їзду представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ, щодо обов'язкової наявності у таких кандидатів наукового ступеня доктора юридичних наук, що, на думку вченої, сприятиме підвищенню рівня професіоналізму цього органу [270, с. 131].

Також, слід наголосити, що відповідно до статті 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя», зазначений орган судової влади виконує низку повноважень, спрямованих на забезпечення безпеки правосуддя та незалежності суддів, пов'язаних із веденням і оприлюдненням на своєму офіційному веб-сайті реєстру повідомлень суддів про втручання в діяльність

судді щодо здійснення правосуддя, проведення перевірки таких повідомлень, оприлюднення результатів та ухвалення відповідних рішень [269].

Так, упродовж 2019 року ВРП ухвалила 115 рішень про вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя, затвердила 417 висновків членів Вищої ради правосуддя про відсутність підстав для вжиття заходів щодо забезпечення незалежності суддів та авторитету правосуддя за повідомленнями суддів [1].

г) закріпленні обов'язку держави щодо забезпечення суддів засобами для належного виконання своїх посадових обов'язків, зокрема, для розгляду справ у розумні строки;

д) визначенні обставин, які можуть свідчити про те, що попередня діяльність кандидата на посаду судді може мати протиправний характер;

е) встановленні випробувального терміну для кандидатів на посаду судді.

Прагнення України здобути членство в Європейському Союзі значно вплинуло на реформування української правової системи. Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [271] і Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [272] наша країна продовжує наближати своє національне законодавство до права ЄС з метою подальшої економічної, правової та політичної інтеграції. Процес приведення законів України і інших нормативно-правових актів у відповідність до правової системи Європейського Союзу включає імплементацію Україною норм, що стосуються забезпечення незалежності суддів, закріплених у вищевказаній Європейській Хартії про закон «Про статус суддів», а також інших міжнародно-правових документах держав-членів ЄС.

Цілком логічно, що закріплення на конституційному рівні правових гарантій безпечного відправлення правосуддя судьями українських судів в подальшому зумовило необхідність їх офіційного тлумачення, що й знайшло

відображення у рішенні Конституційного Суду України від 01.12.2004 №19-рп/2004 [273].

У вказаному рішенні суб'єкт правотворчої діяльності визначив підстави забезпечення суддівської незалежності, в якості яких виступають: особливий порядок їх обрання або призначення на посаду та звільнення з посади; заборона впливу на них у будь-який спосіб; захист професійних інтересів; підкорення суддів при здійсненні правосуддя лише закону; особливий порядок притягнення їх до дисциплінарної відповідальності; гарантування державою фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів; заборона суддям належати до політичних партій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої; притягнення до юридичної відповідальності винних осіб за неповагу до суду і судді; забезпечення державою особистої безпеки суддів та їхніх сімей; здійснення суддівського самоврядування [273]. Аналіз змісту цієї норми свідчить про те, що забезпечення державою особистої безпеки суддів та членів їх сімей виступає одним з ключових елементів усього комплексу правових гарантій, спрямованих на забезпечення незалежності суддів.

Водночас, неналежне забезпечення безпеки суддів та членів їх сімей негативно позначається на ефективності відправлення правосуддя, свідченням чого слугують непоодинокі приклади проявів неповаги до суду та, зокрема, представників Феміди. Із всього масиву інформації, яка свідчить про численні випадки загроз безпеці суддів під час виконання ними своїх посадових обов'язків, наведемо лише декілька кричущих прикладів:

- за повідомленнями судді Суворовського районного суду міста Одеси, що надійшли до Вищої ради правосуддя 22 грудня 2017 року та 8 травня 2018 року, йшлося, зокрема, що розгляд трьох призначених до судового розгляду цивільних справ не відбувся через неправомірні дії невідомих осіб під керівництвом президента спортивного клубу дзюдо «Європа», які

супроводжувалися 107 нецензурною лайкою та погрозами на адресу судді та інших суддів Суворовського районного суду міста Одеси;

- 27 червня 2018 року до Вищої ради правосуддя надійшло повідомлення судді Автозаводського районного суду міста Кременчука Полтавської області, в якому суддя повідомила, зокрема, таке. Під час розгляду нею клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою певна особа заблокувала лавкою ззовні двері зали судового засідання. Лише після того, як прокурор місцевої прокуратури, працівник поліції і співробітники служби судової охорони розблокували двері, суддя та інші особи, які беруть участь у судовому процесі змогли вийти із зали судового засідання;

- за повідомленнями, що надійшли до Вищої ради правосуддя 14 та 25 лютого 2019 року, суддя Балаклійського районного суду Харківської області зазначає про два випадки втручання в його діяльність під час розгляду відповідної справи. Суддя вказав, що 6 лютого 2019 року під час розгляду ним як слідчим суддею заяви про відвід слідчого особа, що прийшла із заявницею до суду, заважала проведенню судового засідання, висловлюючись із місця, що фактично призвело до зриву засідання [1].

На підставі вищевикладеного цілком очевидним є висновок про необхідність посилення юридичної відповідальності за будь-які прояви неповаги до суду, до чого зобов'язує також і зарубіжна законодавча практика у сфері забезпечення безпеки правосуддя. Наприклад, на переконання О.А. Банчука, у значній кількості зарубіжних країн, в тому числі, і Європейського Союзу, адміністративно-деліктне законодавство фактично відсутнє, немає поділу на правопорушення та злочини, тому відповідальність за прояв неповаги до суду врегульовується кримінальним законодавством [274, с. 145-167].

Більше того, за твердженням Ю.В. Калашника, у цілому ряді зарубіжних країн встановлено юридичну відповідальність не тільки за прояви неповаги до суду, але й за критичні висловлювання на адресу суддів. Зокрема, у багатьох мусульманських країнах, де суддя фактично виступає в ролі інтерпретатора релігійних норм, критика, висловлена на адресу судді, поряд із крадіжками,

вживанням алкоголю або подружньою зрадою, вважається тяжким кримінальним правопорушенням. Аналогічна за суворістю кримінальна відповідальність у сфері правосуддя встановлена і в багатьох країнах світського права, таких як США, Великобританія, Франція, Сінгапур і т.д. [275, с. 429-430]. Наведені приклади яскраво свідчать про спрямування законодавчих органів переважної більшості зарубіжних країн на прийняття нормативно-правових актів про зміцнення авторитету й незалежності правосуддя, шляхом прийняття законів, спрямованих на посилення юридичної відповідальності за будь-які спроби осіб, які беруть участь у судовому процесі, продемонструвати неповагу до суду.

Уявляється, що національне адміністративно-деліктне законодавство також повинно рухатись у вказаному напрямку, а розпочати процес зміцнення авторитету правосуддя необхідно з посилення адміністративної відповідальності за прояв неповаги до суду та визначення конкретних форм неповаги до суду й закріплення їх переліку у чинному КУпАП.

Не менш важливим напрямком удосконалення механізму охорони та безпеки правосуддя виступає адміністративно-правове забезпечення державного захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, в деяких зарубіжних країнах, аналіз якого дозволяє твердити, що найбільші загрози особистій безпеці мають місце й щодо інших, поряд із суддями, осіб, які беруть участь у судовому процесі, таких як свідки та потерпілі.

Найбільш успішний досвід в реалізації принципу охорони прав і свобод осіб, які беруть участь у судовому процесі має місце в зарубіжних країнах із сталими правовими традиціями та великим позитивним досвідом нормативно-правового забезпечення безпеки правосуддя, таких як США, Велика Британія, Канада, Ізраїль, Німеччина та ін.

США. Прикладом ефективної реалізації адміністративно-правових заходів захисту свідків та потерпілих у судовому процесі слугують США. Урядом цієї країни, починаючи з 1971 року розроблено та запроваджено у практичну діяльність Програму захисту свідків (WITSEC), за 50 років існування

якої послугами правоохоронних органів щодо забезпечення захисту в процесі відправлення правосуддя скористались близько 20 тис. осіб, майже половина з яких мешкають під вигаданими іменами у різних штатах [276, с. 64]. Яскравим свідченням ефективності вказаної програми слугує той факт, що жоден її учасник не був позбавлений життя за вказаний період.

Слід зазначити, що виробленню ефективного адміністративно-правового механізму захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, передувала кропітка робота щодо його удосконалення. Головними регуляторами адміністративно-правового статусу жертв правопорушень у США слугує «Білл про права жертв злочинів» 1980 року, Федеральний Закон «Про захист жертв і свідків злочинів» 1982 року, а також інші закони про права жертв злочинів і поновлення їх порушених прав [277].

За словами П.В. Серебрянського, закон «Про захист жертв і свідків злочинів» визначив у якості основи американської системи правосуддя матеріальний чинник, у вигляді державних гарантій щодо надання компенсації особам, які беруть участь у судовому процесі (потерпілим та свідкам) за шкоду, спричинену кримінальним правопорушенням, яка включає не тільки виплату прямих збитків від протиправного діяння, але й понесені витрати на консультації, медичну допомогу, юридичні послуги і т.д. [278, с. 194]. Вважаємо, що вказане положення має бути враховано під час розроблення аналогічної Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі.

Подальша характеристика закону «Про захист жертв і свідків злочинів» свідчить про врахування в його положеннях законодавчих вимог щодо справедливого та ввічливого поводження із свідками та потерпілими, роз'яснення їхнього процесуального статусу та ролі у судовому процесі, порядку забезпечення їхньої охорони, надання вказаним суб'єктам судочинства інформаційної, медичної та інших видів організаційної допомоги тощо.

Найбільш ефективно співпрацює з жертвами злочинів також Служба маршалів (U.S. Marshals Service), яка історично виступила в ролі першого федерального поліцейського органу, заснованого у 1789 році.

Служба федеральних маршалів є підрозділом Міністерства юстиції США, найстарішим федеральним правоохоронним агентством. До завдань Служби входить забезпечення діяльності федеральних судів, контроль за виконанням вироків і рішень, розшук, арешт і нагляд за утриманням федеральних злочинців, аукціонний продаж конфіскованого майна, а також боротьба з тероризмом і масовими заворушеннями. Штаб-квартира розташовується в Арлінгтоні, штат Вірджінія.

До складу Служби також входить Академія Служби маршалів США (U.S. Marshals Service Training Academy). Співробітник служби, федеральний маршал, призначається президентом з подальшим затвердженням Сенатом на чотирирічний термін. Його посада відповідає за функціями посаді шерифа в окружному суді. Частина обов'язків федерального маршала виконується його заступником.

Співробітники цього правоохоронного відомства піклуються про охорону й безпеку потерпілих і свідків, надають їм необхідні психологічні та юридичні консультації, обговорюють з ними можливі варіанти працевлаштування, займаються вирішенням питань їх своєчасного переселення в інше місце проживання, роботи, навчання і т.д. У всіх випадках потерпілі мають право своєчасно отримувати від фахівців з безпеки письмову інформацію про терміни і умови звільнення їх кривдників, а також висловлювати свою думку з приводу кожного прийнятого рішення.

Аналіз повноважень співробітників Служби маршалів свідчить про поєднання в їх діяльності функцій одразу п'ятих національних державних органів, таких як: Служба судової охорони, Національна поліція, Національна гвардія, Державна виконавча служба та Державна кримінально-виконавча служба України. В цьому полягає одна із специфічних рис функціонального призначення Служби маршалів, оскільки її співробітники наділені повноваженнями щодо здійснення арештів, обшуків, вилучень на підставі ордеру, виданого судом, забезпечення охорони учасників судового процесу,

забезпечення утримання під вартою на стадії досудового слідства, конвоювання арештованих і засуджених до місця відбуття покарання і т.д.

На нашу думку, питання щодо наділення Служби судової охорони широкими повноваженнями, аналогічними тим, якими володіють співробітники Служби маршалів в США, є передчасним та недоречним, оскільки поєднання в діяльності одного державного органу функцій судової та виконавчої влади негативно позначиться на дотриманні прав і свобод громадян у сфері правосуддя.

Іншою, не менш важливою особливістю діяльності цієї служби є її дуалістична організаційна побудова, яка проявляється у її включенні до структури органів юстиції при фактичному підпорядкуванні федеральному суду. На вищевказану особливість організаційного становища Служби маршалів звертає увагу й Р. Будецький, який наголошує на своєрідності останньої, адже «цей орган де-юре входить до структури Департаменту юстиції, але фактично підпорядкований судовій владі, оскільки головна функція маршала і його помічників – виконання всіх наказів і розпоряджень, виданих федеральним судом, та забезпечення виконання судових рішень, що набрали чинності» [279, с. 158].

Велика Британія. У Сполученому Королівстві заходи щодо забезпечення захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, здобули правового забарвлення порівняно нещодавно. Законодавчий процес у цьому напрямку розпочався у 1988 році із прийняттям «Закону про захист жертв злочинів», а в подальшому, 22 лютого 1990 року – Хартії жертв кримінальних правопорушень.

Специфіка вищевказаних законодавчих актів полягає у детальному відображенні у їхньому змісті усіх законодавчих змін щодо захисту та соціальної допомоги жертвам кримінальних правопорушень, яка виступає в якості пріоритетного завдання державної політики у правоохоронній сфері.

Серед організаційних заходів, спрямованих на забезпечення захисту потерпілих та свідків у Великій Британії, слід виділити утворення на

загальнодержавному рівні Служби безпеки свідків, до повноважень якої входить обов'язок щодо застосування заходів захисту вказаних учасників судочинства [280, с. 191]. Вважаємо, що утворення самостійного у процесуальному плані та незалежного державного органу влади, діяльність якого спрямована на забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому процесі, є слушною пропозицією до національного законодавства у сфері захисту правосуддя, оскільки, відповідно до статті 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [56], до органів, які забезпечують безпеку осіб, які беруть участь у судовому процесі, відносяться правоохоронні органи, до повноважень яких входить здійснення досудового розслідування. Відтак, будучи стороною судового процесу, останні не можуть відігравати самостійної ролі у забезпеченні безпеки осіб, які приймають у ньому безпосередню участь.

Аналіз законодавчого забезпечення захисту прав свідків та потерпілих у Великій Британії буде неповним, якщо не згадати про прийнятий 03 квітня 2006 року Кодекс прав потерпілих [281], головна мета прийняття якого полягає у наданні жертвам кримінальних правопорушень доступу до актуальної інформації щодо перебігу досудового розслідування. Зазначений документ уперше зобов'язав поліцію та Службу кримінального переслідування (Crown Prosecution Service) надавати визначений на законодавчому рівні, мінімальний перелік послуг особам, потерпілим від кримінального правопорушення.

Зокрема, правоохоронні органи, з метою забезпечення безпеки потерпілого або свідка, здійснюють наступні заходи захисту:

- за бажанням потерпілому надається вичерпна інформація щодо ходу проведення слідства, конкретних слідчих дій тощо;
- потерпілий, свідок, члени його сім'ї супроводжуються до суду представниками Служби безпеки свідків;
- виділяються транспортні засоби, бронюються номери в хостелах і готелях, бронюються квитки на будь-який вид транспорту, надаються засоби зв'язку тощо;

- при прийнятті правоохоронними органами процесуальних рішень обов'язково враховується думка потерпілого, наприклад, щодо можливості дострокового звільнення осіб, засуджених за тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення і т.д.

Крім того, останніми роками в законодавстві багатьох європейських країн, в тому числі і Великої Британії, набула поширення практика застосування заходу безпеки у вигляді допиту свідка або потерпілого поза залом судових засідань, що також може бути використано у процесуальному законодавстві України.

Канада. Процес ретельної підготовки загальнонаціонального документу щодо захисту прав свідків та потерпілих у цій федеративній державі тривав до 1984 року, коли була прийнята Програма захисту потерпілих і свідків. До цього часу процес захисту вищевказаних осіб відбувався у формі видання наказів Канадської кінної королівської поліції. Однак, остання не дозволяла належним чином забезпечити захист у зв'язку з тим, що багато питань не могли бути вирішені оперативно, оскільки не входили до компетенції цього правоохоронного органу.

Враховуючи те, що нормотворчий процес у сфері забезпечення безпеки правосуддя має динамічний характер та постійно знаходиться у стадії розвитку, 23 березня 1995 року Генеральним прокурором Канади представлено на розгляд Палати обшин уніфікований нормативно-правовий документ – Акт Програми захисту свідка, прийнятий парламентом цієї країни 20 червня 1996 року. За своєю суттю канадська Програма захисту свідків побудована за аналогією з американською програмою WITSEC, яка, на думку деяких науковців, «стала зразком для аналогічних програм у всьому світі» [282, с. 124].

Тотожність змістовного наповнення Програм захисту свідків у багатьох країнах світу, передовсім, проявляється у ретельному визначенні та юридичному закріпленні у нормативно-правових актах вичерпного переліку прав та обов'язків, якими держава наділяє осіб, які беруть участь у судовому процесі. Не є виключенням з цього правила і канадська Програма захисту

свідків, адже остання наділяє свідка правом підписання угоди про захист зі Спеціальним уповноваженим, з докладним визначенням прав та обов'язків обох сторін.

Професійний підхід і орієнтованість на результат наділяє Спеціального уповноваженого правом, з одного боку розпочати забезпечення захисту до підписання угоди, а з іншого – припинити захист. Основною підставою прийняття рішення в цьому випадку слугує ступінь загрози потерпілому і небажання потерпілого контактувати з поліцією.

Ізраїль. В Ізраїлі Закон про захист свідків був прийнятий 16 листопада 2008 року. Положення вказаного законодавчого акту визначають функції Управління із захисту свідків, повноваження та інструменти, надані цьому державному органу, призначення та повноваження його керівника та повноваження ініціативної групи. Закон детально описує процедуру включення свідка, якому загрожує небезпека, до програми захисту свідків і порядок її призначення. В Законі наведені різні правила здійснення програми захисту свідків та потерпілих, і в тому числі правила зміни їх ідентифікації. Крім того, Закон визначає різні правила захисту свідків силами поліції і Управління в'язниць.

Управління із захисту свідків наділено повноваженнями щодо надання свідкам матеріальної допомоги, а також допомоги у підборі нового місця роботи і мешкання, фінансування здійснення пластичних операцій тощо й покликане забезпечити свідкам у важливих кримінальних справах та їх сім'ям повний захист, включаючи зміну імені, зовнішності, місця проживання, місця роботи та ін.

У країнах романо-германської правової системи, таких як Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Італія, Іспанія проблемам захисту прав осіб, які беруть участь у судовому процесі, також приділяється значна увага.

У країнах континентальної системи права потерпілий у повній мірі приймає участь у процесі винесення та підтримки приватного звинувачення, а також має можливість подавати цивільний позов як в ході судового слідства,

так і окремо, в процесі цивільного судочинства. Наприклад, у Німеччині після видання низки спеціальних законів, таких як: про відшкодування жертвам насильницьких злочинів (з 7 січня 1985 замість однойменного Закону 1976 р.) [283]; щодо забезпечення цивільно-правових позовів жертв злочинів [284]; про цивільно-правовий захист від насильства та переслідувань [285]; щодо рівноправності та запобігання расистських переслідувань [286], були істотно розширені процесуальні права потерпілих і встановлений більш спрощений порядок розгляду заявлених потерпілими цивільних позовів у судовому процесі.

Зазначений порядок набагато прискорював хід повного відшкодування заподіяної потерпілому матеріальної чи фізичної шкоди. При цьому, незважаючи на те, що потерпілі були наділені процесуальними правами, аналогічними з правами сторони державного обвинувачення, німецький законодавець все ж дотримався принципу пропорційності прав і законних інтересів сторін.

Німецькі суди в процесі визнання особи потерпілою віддають перевагу прямим доказам при безпосередньому допиті свідків злочину у відкритому судовому засіданні. Проте, у деяких випадках кримінально-процесуальне законодавство Німеччини допускає заміну таких показань оголошенням протоколу по раніше проведеному допиту органами поліції або слідства (§ 250 КПК Німеччини) [287, с. 38].

Крім цього, згідно з Постановою Верховного Суду Німеччини 1983 року, потерпілих та свідків кримінального правопорушення дозволяється допитувати у виняткових випадках в позасудовому порядку спеціальним суддею-доповідачем. Однак, такий допит за спеціальним судовим дорученням повинен проводитися за попередньою письмовою згодою і за можливої присутності адвокатів - представників потерпілого і обвинуваченого.

Такий винятковий порядок опитування потерпілих має на меті дотримання принципу конфіденційності даних про особу потерпілого і свідків злочину, яким може загрожувати небезпека помсти з боку правопорушників.

Такий порядок отримання показань дозволяє правоохоронним органам забезпечити анонімність громадян, які бажають і готові посприяти здійсненню правосуддя.

Підбиваючи підсумки дослідження адміністративно-правового регулювання державного захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі в деяких зарубіжних країнах, можемо зробити висновок про необхідність законодавчого визначення спеціального органу, діяльність якого повинна бути спрямована на захист вищевказаних осіб, оскільки відповідно до статті 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», до органів, які забезпечують безпеку осіб-учасників судового процесу, відноситься низка правоохоронних органів, адміністративно-правовий статус яких не дозволяє їм виконувати повноваження щодо забезпечення безпеки підзахисних осіб на належному рівні. Будучи стороною судового процесу, вищевказані правоохоронні органи не можуть відігравати самостійної ролі у забезпеченні безпеки його учасників та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі.

Наприклад, у США в рамках програми WITSEC відповідні заходи покладені на Службу судових маршалів, у Німеччині цим займається спеціально утворений підрозділ кримінальної поліції. В Австрії, Словаччині та Великобританії захист свідків забезпечується поліцією, в Нідерландах програма діє в рамках виконавчої та судової влади [288]. Водночас, потребують подальшого наукового осмислення питання щодо визначення адміністративно-правового статусу цього державного органу, обсягу наданих його співробітникам повноважень, порядку взаємодії з іншими правоохоронними органами і т.д.

Крім того, потребує розроблення та якнайшвидшого запровадження у практичну діяльність правоохоронних органів Програма захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, необхідність створення якої, на жаль, не знайшла відображення у проектах нормативно-правових актів у сфері захисту правосуддя.

Аналогічні програми вже протягом багатьох років успішно діють у багатьох економічно й політично розвинених країнах світу. У той же час, в процесі розробки вказаного документу нами пропонується розширити сферу його дії, поряд із кримінальним, на адміністративне та адміністративно-деліктне судочинство.

Уявляється, що реалізація цієї Програми здійснюватиметься відповідно до наступних основних пріоритетних напрямків:

- підвищення рівня довіри до органів, що здійснюють заходи безпеки, за рахунок зростання ефективності та якості забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому процесі;
- забезпечення максимальної доступності звернень громадян до органів, які здійснюють заходи державного захисту;
- запобігання протиправних посягань на осіб, які потребують захисту, в зв'язку з їх участю в судовому процесі;
- зміцнення матеріально-технічної бази підрозділів, що безпосередньо забезпечують заходи безпеки;
- підвищення ефективності заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому процесі.

Висновки до розділу 3

1. Аналіз наукової літератури щодо проблематики організаційно-правового забезпечення професійної освіти свідчить про те, що організація професійної підготовки підрозділів по охороні судових установ, з огляду на специфіку їхнього, на той час, організаційного підпорядкування, тривалий час розглядалась у якості складового елементу підготовки інших структурних підрозділів органів внутрішніх справ. Разом з цим, специфіка забезпечення охорони та безпеки правосуддя зумовила потребу створення нового державного органу в системі правосуддя, основним призначенням якого стало забезпечення громадського порядку та безпеки в судах. Відповідно, й завдання щодо організації якісної підготовки працівників Служби судової охорони набули

специфічних рис, з'ясування яких виступає складовим елементом мети цього дослідження.

Правові категорії «професійне навчання» та «професійна підготовка» співвідносяться між собою як загальне й часткове. Професійне навчання являє собою узагальнююче поняття, яке передбачає реалізацію процесу здобуття знань, умінь і навичок, заснованому на принципах комплексності, безперервності, цілеспрямованості, доступності, рівності, науковості, інтеграції науки з практикою, залученні позитивного зарубіжного досвіду, та включає професійну підготовку, а остання містить низку складових елементів, таких як: початкова підготовка, перепідготовка, спеціалізація, підвищення кваліфікації, стажування тощо.

Характерні тенденції щодо покращення організації системи безперервної професійної освіти працівників судових та правоохоронних органів зарубіжних країн пов'язані із запровадженням інноваційних форм навчання в освітній процес та структурними й якісними змінами судової та правоохоронної діяльності. Крім того, у сучасному освітньому процесі має місце інтернаціональна уніфікація національних стандартів освіти, а також часткова або повна диверсифікація моделей професійної підготовки, у поєднанні з удосконаленням технологічних основ підготовки. Поряд з процесами інтернаціоналізації та інтеграції кожна з національних систем прагне до максимального виокремлення корисного національного досвіду в окремих напрямках підготовки, а також до обліку аспектів, зумовлених історично напрацьованим потенціалом освіти для забезпечення персоналу органів охорони правопорядку.

Аналіз кількісного та якісного складу суб'єктів взаємодії з Національної школи суддів України дозволяє констатувати, що до їх числа, на жаль, не входять заклади вищої освіти системи МВС України, які здійснюють підготовку фахівців для органів охорони правопорядку. Разом з цим, специфіка підготовки судових охоронців на регіональному рівні передбачає не тільки відмінне володіння навичками, властивими працівникам правоохоронних

органів (досконале володіння прийомами рукопашного бою, вогнепальною зброєю та спеціальними засобами, знання та успішне використання під час несення служби тактики дії в типових та екстремальних ситуаціях і т.д.), але й тісну взаємодію з представниками останніх під час несення служби по охороні громадського порядку та безпеки в судах.

2. Спираючись на положення, викладені у Висновку Венеціанської комісії про незалежність судової системи, можна зробити висновок, що міжнародно-правовими інституціями у галузі забезпечення охорони й безпеки правосуддя вироблено чітку стратегію, зміст якої полягає у необхідності імплементації у національне законодавство вимог щодо необхідності забезпечення незалежності суддів від будь-якого зовнішнього впливу.

Характеристика міжнародно-правових актів у сфері забезпечення безпеки правосуддя дає підстави для їх умовного поділу на дві групи, перша з яких уособлює документи, спрямовані на встановлення та реалізацію принципу незалежності суду, як органу судової влади, а друга група міжнародно-правових актів врегульовує гарантії незалежності самих суддів.

Уявляється, що до першої групи можуть бути віднесені правові акти, спрямовані на: а) формування відповідних законодавчих та політико-правових умов, які сприяють встановленню в державі системи незалежного судочинства; б) визначення конституційно-правових гарантій безпечного відправлення правосуддя; в) створення умов для формування шанобливого ставлення людей до органів судової влади.

У той же час, аналіз другої групи норм міжнародно-правових актів у галузі забезпечення охорони та безпеки правосуддя дає підстави для висновку, що основний акцент у їх змісті робиться саме на створенні законодавчих передумов безпечного відправлення правосуддя безпосередньо суддями. Міжнародно-правове визнання суддів в якості об'єкту правової охорони й захисту слугує надійним фундаментом забезпечення їхньої незалежності та передбачає визначення базових елементів їх адміністративно-правового статусу.

ВИСНОВКИ

Проведене дисертаційне дослідження дозволило здійснити аналітичну оцінку доктринальних підходів до розуміння практики застосування відкритості та запропонувати вирішення наукового завдання, що полягає в уточненні та обґрунтуванні її поняття, форми, змісту, функцій та важливості для сучасного правового розвитку українського суспільства й державних інститутів, зокрема, адміністративного судочинства. За підсумками дослідження отримано такі основні результати:

1. Констатовано, що безперешкодне здійснення правосуддя виступає ключовим критерієм безпеки судової влади, який залежить від рівня забезпечення праввідносин у сфері судочинства засобами адміністративно-правової охорони, першорядна роль серед яких належить виробленню дієвого адміністративно-правового механізму притягнення до адміністративної відповідальності за повторне вчинення адміністративного правопорушення проти Конституційного Суду України, шляхом внесення відповідних змін до статті 185-3 «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України».

2. Розкрито соціальну природу судової влади й вироблено нові підходи до забезпечення її охорони адміністративно-правовими засобами, до числа яких відносяться форми й методи здійснення спеціально уповноваженими суб'єктами органів державної влади своєї компетенції, метою реалізації якої є забезпечення охорони органів судової влади та безпечного відправлення правосуддя.

Дихотомія судової влади обумовлює сприйняття судових органів, з одного боку, націленими на здійснення судочинства, а з іншого – як об'єкт правової охорони, яка реалізується за допомогою комплексу заходів, спрямованих на підтримання громадського порядку та безпеки в судах.

3. Охарактеризовано принципи адміністративно-правової охорони правосуддя, до числа яких відносяться: а) організаційні норми-принципи функціонування правосуддя; б) адміністративні процесуальні норми-принципи щодо здійснення правосуддя; в) спеціальні норми-принципи щодо забезпечення громадського порядку та безпеки в судах.

Доведено, що принцип верховенства права виступає вихідною основоположною ідеєю при формуванні спеціальних принципів забезпечення охорони й безпеки правосуддя, таких як: а) адекватність та співмірність охорони судової влади; б) комплексність та системність застосування заходів безпеки; в) компетентність та професіоналізм суб'єктів забезпечення охорони та безпеки; г) безперервність охорони судової влади; д) законність охорони судочинства.

4. Визначено адміністративно-правовий статус Служби судової охорони у якості врегульованої законодавчими, підзаконними та спеціальними правовими актами у сфері судоустрою, сукупності елементів, таких як мета, завдання, функції, повноваження та юридична відповідальність, спрямованими на визначення місця й ролі Служби судової охорони у загальній системі державних органів із правоохоронними функціями.

Обґрунтовано доцільність уточнення поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, визначеного статтею 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», як державного органу в системі правосуддя, наділеного правоохоронними функціями, такими як: а) підтримання громадського порядку в суді; б) припинення проявів неповаги до суду; в) охорона приміщень судових органів; г) забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу і т.д.

5. Встановлено, що оперативно-розшукові підрозділи Національної поліції виступають єдиними, визначеними на законодавчому рівні, суб'єктами здійснення державного захисту суддів Конституційного Суду України, відтак, визначення компетенції Національної поліції має вирішальне значення в процесі з'ясування місця й ролі поліції в системі адміністративно-правових відносин щодо охорони правосуддя.

Оскільки законні вимоги поліцейських на адресу суддів, під час здійснення їх державного захисту, тісно межують із втручанням в діяльність судді та зазіханням на його професійну незалежність, пропонується запровадити договірну форму взаємовідносин між охоронюваним суб'єктом та органом, який забезпечує державну охорону, з детальною регламентацією

повноважень обох сторін.

6. Встановлено, що конвоювання обвинувачених (підсудних, засуджених) та здійснення їхньої охорони під час судового процесу слугує головним завданням Національної гвардії України у сфері забезпечення безпеки правосуддя. Відтак, напрямками взаємодії Національної гвардії з іншими суб'єктами забезпечення охорони й безпеки правосуддя, мають стати: а) формування міжвідомчої комісії щодо прийняття судів для обслуговування; б) визначення порядку охорони обвинувачених (підсудних, засуджених) безпосередньо в залі судових засідань; в) визначення маршрутів конвоювання від спеціальних автомобілів до камер та залів судових засідань і у зворотному напрямку; г) здійснення заходів інженерно-технічного укріплення приміщень суду.

7. Доведено необхідність удосконалення якості професійного навчання судових охоронців, шляхом укладання двосторонніх угод про підготовку співробітників Служби судової охорони між її територіальними управліннями та освітніми закладами, до числа яких, поряд із Національною школою суддів України та Навчальним центром територіального управління Служби судової охорони у Вінницькій області, доцільно залучити й заклади вищої освіти системи МВС України.

8. Проаналізовано зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя та обґрунтовано необхідність розроблення Програми захисту осіб, які беруть участь у судовому процесі, реалізація якої здійснюватиметься відповідно до таких пріоритетних напрямків, як: покращення ефективності та якості забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у судовому процесі; забезпечення спрощеного порядку розгляду звернень громадян органами, які здійснюють заходи державного захисту; запобігання протиправних посягань на осіб, які потребують захисту; зміцнення матеріально-технічної бази підрозділів, що безпосередньо забезпечують заходи безпеки.

9. Надано пропозиції щодо вдосконалення адміністративного

законодавства у сфері забезпечення охорони та безпеки правосуддя, зокрема:

1) Розроблено проєкт Положення про Управління забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, Національної поліції України, у якості якого визначено міжрегіональний територіальний орган поліції, що є самостійним структурним оперативним підрозділом центрального органу управління Національної поліції України, що забезпечує і здійснює в межах своєї компетенції правоохоронні функції щодо вироблення й реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання в галузі державного захисту потерпілих, свідків та інших учасників кримінального та адміністративно-деліктного судочинства, суддів, прокурорів, слідчих, посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів, а також інших осіб, які підлягають державному захисту.

2) З метою посилення адміністративної відповідальності за прояв неповаги до Конституційного Суду України, пропонується доповнити статтю 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення частиною 6 наступного змісту: «Ті самі діяння, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, -

тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб».

3) З метою уточнення поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, пропонується викласти частину 1 статті 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у наступній редакції: «Служба судової охорони є державним органом, наділеним правоохоронними функціями, у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах».

4) З метою включення співробітників Служби судової охорони до числа посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення за прояв неповаги до суду, позбавивши цієї функції судових розпорядників, пропонується викласти пункт 7-1 частини 1 статті 255 Кодексу

України про адміністративні правопорушення у наступній редакції: «співробітник Служби судової охорони (частини перша, друга, третя та п'ята статті 185-3)».

5) З метою ефективної реалізації пункту 3 частини 2 статті 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо затримання осіб, які незаконно проникли до приміщень судових органів, пропонується включити Службу судової охорони до числа органів, правомочних здійснювати адміністративне затримання, та доповнити частину 2 статті 262 КУпАП пунктом 8 у наступній редакції: «посадовими особами Служби судової охорони – у разі незаконного проникнення до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення Вищої ради правосуддя від 09.04.2020 № 933/0/15-20 «Щорічна доповідь про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2019 рік». URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/shchorichna_dopovid_za_2019_rik.pdf.
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. Ст. 545.
4. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. Ст. 241.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 40-41. Ст. 379.
8. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка]. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2007. – 992 с.
9. Коваль Л. В. Охорона громадського порядку / Леонід Васильович Коваль. К. : Політвидав України, 1988. 94 с.
10. Даньшин И. Н. Уголовно-правовая охрана общественного порядка / Иван Николаевич Даньшин. М. : «Юридическая литература», 1973. 200 с.
11. Білоконь М. В. До питання про дослідження змісту громадського порядку. Наше право. 2004. №2. С. 5–10.
12. Еропкин М. И. Управление в области охраны общественного порядка / Михаил Иванович Еропкин. М., 1965 . 216 с.
13. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення: Закон

України від 22.09.2005 № 2899-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 52. Ст. 565.

14. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 27. Ст. 218.

15. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина : підручник / за заг. ред. І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. Київ : Українська академія внутрішніх справ, 1995. 177 с.

16. Манжула А.А. Співвідношення та значення понять «громадський порядок», «правопорядок» та «громадська безпека». Держава та регіони : науково-виробничий журнал. Право. 2012. № 4. С. 57–62.

17. Загальна теорія держави і права / за ред. В.В. Копейчикова. Київ : Юрінком, 1997. 211 с.

18. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Харьков : Консум, 2006. 656 с.

19. Колонтаевский Ф.Е. Организационные основы охраны общественного порядка в современных условиях: научн. докл. на соискание ученой степени д-ра юрид. наук. / Ф.Е. Колонтаевский. М., 1996. С. 9–13.

20. Пасічник В. Філософська категорія безпеки як основа нової парадигми державного управління національною безпекою. Демократичне врядування. 2011. №7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_7_7.

21. Слюсаревський М.М. Психологічна безпека людини в онтологічному і гносеологічному вимірах. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2019. №45(48). С. 7-26.

22. Корж І.Ф. Адміністративно-правові засади регулювання відносин у сфері державної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Науково-дослідний інститут інформатики і права. Київ, 2014. 433 с.

23. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ

Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. Офіційний вісник України. 2020. № 75. Ст. 2377.

24. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів і ф-тів / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гарашук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. 520 с.

25. Небеский Ю. С. Адміністративно-правові засади охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян у сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Луганськ. 2008. 227 с.

26. Фатхутдінов В.Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 38 с.

27. Собакарь А.О. Державний контроль за безпекою руху транспортних засобів в Україні: адміністративно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 556 с.

28. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1051/0/15-19. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1051910-19#top>.

29. Копотун І.М. Проблеми відмежування правопорушень від злочинів у сфері громадського порядку. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. №4. С. 248-256.

30. Жеребкін В. Є. Логіка : підручник / В. Є. Жеребкін. К.: Т-во «Знання», 2008. 255 с.

31. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України : монографія / Л. М. Кривоченко. К.: Юрінком Інтер, 2010. 120 с.

32. Кривоченко Л. Н. Классификация преступлений / Л. Н. Кривоченко. Х. : Вища школа, 1983. 129 с.

33. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – 2-ге вид., переробл. та допов. К.: Атіка, 2008. 712 с.
34. Дудоров О. О. Кримінальне право : навчальний посібник / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк; за заг. ред. М. І. Харонюка. К.: Ваїте, 2014. 944 с.
35. Сміх В. В. Кримінальна відповідальність за порушення права особи на правову допомогу : монографія / за заг. ред. проф. М. І. Мельника. К.: Атіка-Н, 2012. 200 с.
36. Опанасенко В. І. Злочини проти встановленого порядку збирання та фіксування доказів у системі злочинів проти правосуддя. Право і громадянське суспільство. 2016. № 1. С. 73–96.
37. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2015. 680 с.
38. Мірошніченко С. С. Злочини проти правосуддя: теорія та практика протидії : монографія / С. С. Мірошніченко. К.: ПАТ «ПВК «Десна», 2012. 432 с.
39. Мульченко В. В. Система преступлений проти правосудия в новом Уголовном кодексе Украины / В. Мульченко // Новый Кримінальний кодекс України: Питання застосування і вивчення : матер. міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 25-26 жовтня 2011 року) / редкол.: Сташис В.В. (голов. ред.) та ін. Х.: Юрінком Інтер, 2002. С. 207-209.
40. Кузнецов В. В. Кримінальна відповідальність за притягнення завідомо невинуватої особи : монографія / В. В. Кузнецов, М. В. Сийплові / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. І. Шакуна. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 284 с.
41. Навроцький В. О. Злочини проти правосуддя. Лекції для студентів юридичного факультету / В. О. Навроцький. Львів: Юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка, 1997. 48 с.

42. Калашник Ю. В. Відповідальність за прояв неповаги до суду: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Ю. В. Калашник; Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2013. 221 с.
43. Вища Рада правосуддя: У 2021 році Служба судової охорони візьме під охорону всі органи та установи системи правосуддя. Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/news/u-2021-roci-sluzhba-sudovoyi-ohorony-vizme-pid-ohoronu-vsi-organy-ta-ustanovy-systemy>.
44. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
45. Ул'яновська О. Адміністративно-правові засоби реалізації конституційного права на судовий захист: теоретичний аналіз. Віче. 2013. № 6. С. 30-32.
46. Якимець Ю. В. Публічне адміністрування сферою культури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. К., 2012. 228 с.
47. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права: учебник / М. Н. Марченко. М.: Проспект, 2013. 756 с.
48. Пугинский Б. И. Гражданско-правовые средства в хозяйственных отношениях. М. 1984. 224 с.
49. Галунько В. В. Охорона права власності: Адміністративно-правові аспекти: Монографія / За заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон: ХМД, 2008. 348 с.
50. Андреев Д. О. Адміністративно-правові засоби захисту прав власників цінних паперів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Інститут законодавства Верховної Ради України. К., 2008. 197 с.
51. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: Монографія / Комзюк А. Т.; [За заг. ред. О. М. Бандурки]. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 345 с.
52. Никулин М.И. Административно-правовые средства борьбы с лицами, ведущими паразитический образ жизни, и их применение органами

внутренних дел: учеб. пособие. / М.И. Никулин. Хабаровск: ХВШ МВД СССР, 1991. 220 с.

53. Збирак Т.В. Сутність і значення адміністративно-правових засобів та способів захисту права громадян на свободу слова. Форум права. 2013. № 3. С. 239–244. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_3_41.pdf.

54. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 50.

55. Галайденко Т.В. Правові основи забезпечення безпеки суддів. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1 (5). С. 93-108.

56. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Закон України від 23.12.1993 № 3782-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 51.

57. Нижник Н. Про державне управління, об'єкт і предмет його теорії. Вісник УАДУ при Президентіві України. 2000. № 3. С. 56-61.

58. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади : монографія / В.Д. Бринцев. Х.: Право, 2010. 464 с.

59. Іванищук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Київ, 2017. 466 с.

60. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Т.3. М., 1998. 555 с.

61. Бігун В. С. Філософія правосуддя: ідея та здійснення : монографія / В. С. Бігун. К., 2011. 303 с.

62. Бігун В.С. Поняття правосуддя до його здійснення (на прикладі філософії правосуддя Гегеля). Проблеми філософії права. 2008-2009. Том VI-VII. С. 164-171.

63. Бігун В. С. Ідея правосуддя як основа філософії правосуддя. Тези наук. допов. на міжн. наук. конф. “Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави” (м. Львів, 2009). URL: <http://bihun.info>.

64. Гуськова А.П., Шамардин А.А. Правоохранительные органы (судоустройство): учебник. М.: Юрист, 2005. 384 с.

65. Шкіль М.В. Адміністративно-правова охорона правосуддя в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київський міжнародний університет. Київ, 2012. 208 с.

66. Бибило, В. Н. Социально-правовые основы правосудия по уголовным делам: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Акад. МВД Респ. Беларусь. Минск, 1995. 32 с.

67. Адміністративна діяльність Національної поліції: навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.

68. Адміністративне право : навч. посіб. / В.В. Баштанник, І.Д. Шумляєва. – 2 – е вид., переробл. і доповн. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 200 с.

69. Лук'янець Д.М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 43 с.

70. Француз Т. І. Роль і місце судової влади в процесі захисту прав людини і громадянина. Держава і право: зб. наук. праць. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. Вип. 9. С. 179-185.

71. Кравчук В., Сташків Н. Повага до суду як один із принципів правової держави. Актуальні проблеми правознавства. 2017. № 4 (12). С. 27-33.

72. Гринюк Р. Ф. Ідея правової держави: теоретико-правова модель і практична реалізація : моногр. / Р. Ф. Гринюк. К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 388 с.

73. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. – [вид. 5-те, зі змінами]: навч. посіб. К. : Атіка. 2001. 176 с.

74. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.

75. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.

76. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.

77. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

78. Рекомендації щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду: рішення Ради суддів України від 04.11.2016 № 74. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr074414-16#top>.

79. Пенцов М.В. Функції судової влади в Україні та країнах СНД. Форум права. 2014. №2. С. 358-363.

80. Туркіна І. Судова влада в системі поділу влади: історичний аспект. Актуальні проблеми державного управління. 2011. №3. С. 42-44.

81. Бернюков А. М. Юридична герменевтика як методологія здійснення правосуддя (філософсько-теоретичний аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.12. Львів, 2008. 18 с.

82. Куйбіда Р.О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: [Монографія] / Р. О. Куйбіда. К. : Атіка, 2004. 288 с.

83. Маляренко В. Т. Практика судів з кримінальних справ 2001 - 2005 / В. Т. Маляренко, В. В. Сташис. К. : Юрінком Інтер, 2005. 464 с.

84. Пашков С. М. Організаційно-правові проблеми та перспективи діяльності судової міліції. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні

і політичні науки. Вип. 37. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. С. 267 - 271.

85. Рекецька І. Р. Судова влада в контексті демократичної трансформації українського суспільства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2003. 19 с.

86. Сіда Ю. С. Судова влада в умовах трансформації українського суспільства: дисертація на здобуття ... канд. соц. наук : 22.00.04. Харків, 2004. 184 с.

87. Сірий М. І. Судова влада та основи її організації в демократичному суспільстві. Вісник Центру суддівських студій. 2009. № 12. С. 5-8.

88. Смородинський В. С. Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2001. 19 с.

89. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ при виконанні службових обов'язків : наук.-практ. рекомендації / [Юхновець Г.О., Андросюк В.Г., Казміренко Л.І. та ін.] ; за ред. М.І. Ануфрієва. К.: Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 72 с.

90. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : підруч. / Бандурка О.М. Харків : Вид-во Нац. ун-ту вн. справ, 1998. 480 с.

91. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. / [Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т.] ; за заг. Ред. П.В. Мельника. Ірпінь, Нац. акад. держ. подат. служби України, 2000. 304 с.

92. Бойко О.В. Формування безпечної поведінки у військовослужбовців та співробітників правоохоронних органів України : навч.-метод. посіб. / Бойко О.В., Коваль М.А., Литвиненко Е.С. К. : ТОВ „День печати”, 2006. 216 с.

93. Коломоєць Т.О. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності / Т.О. Коломоєць, К.І.Федорова. К.: Істина, 2008. 184 с.

94. Адміністративне право України : підручник / [Бандурка О. М., Бугайчук К. Л., Гуменюк В. А. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 480 с.

95. Подоляка А. М. Адміністративно-правовий статус Державної автомобільної інспекції МВС України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2004. 194 с.

96. Тучак М. О. Адміністративно-правові засади діяльності дільничних інспекторів міліції: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2002. 209 с.

97. Шатрава С. О. Адміністративно-правові засади діяльності спеціальних підрозділів міліції: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2007. 225 с.

98. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2007. 29 с.

99. Лунін С. В. Принципи змагальності сторін як конституційна гарантія справедливого судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київ, 2011. 19 с.

100. Юревич І. В. Принцип єдності судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2012. 20 с.

101. Лужанський А. В. Конституційно-правові засади доступу до правосуддя в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2013. 20 с.

102. Луць Л. А. Забезпечення принципу незалежності суддів в українській національній правовій системі. Вісник Центру суддівських студій. 2007. № 10. С. 5-6.

103. Гладій С. В. Легітимність судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2015. 20 с.

104. Потапенко В. І. Самостійність судової влади: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2015. 18 с.

105. Потапенко С.В. Сутність та призначення принципів адміністративного судочинства України. Право і безпека. 2010. № 2 (34). С. 60-64.

106. Дідик Н.І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. №3. С. 92-101.
107. Гринчишин Д. Г. Короткий тлумачний словник української мови / Д. Г. Гринчишин. К. : Рад. школа, 1988. 229 с.
108. Губский Е. Ф. Краткая философская энциклопедия / Е. Ф. Губский. М. : Прогресс, 1994. 576 с.
109. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / [ред. Колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін.]. Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2004. Т.1. 2004. 583 с.
110. Коломоєць Т.О. Принципи адміністративного права : монографія / Т.О. Коломоєць, П.О. Баранчик. Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. 203 с.
111. Авер'янов В. Адміністративна реформа і правова наука. Право України. 2002. №3. С. 20-25.
112. Пухтецька А.А. Розвиток наукових підходів до підстав класифікації принципів адміністративного права: порівняльно-правовий аналіз. Часопис Київського університету права. 2019. №3. С. 108-114.
113. Kosyubra M.I. Principles of supremacy of right and legal state : unity of the basic requirements / M. I. Kosyubra // the Scientific messages. Tom 64, Legal sciences / the National university the Kiev “Mohyla academy” ; managers: Kosyubra M. I., Alexandrova N. V. K. : the Publishing house of “KM Academy”, 2007. С. 3–9.
114. Організація судової влади в Україні : навч. посіб. / за ред.: І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого Нац. Х. : Право, 2009. 184 с.
115. Вільгушинський М.Й. Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07; 12.00.10. Одеса, 2013. 34 с.

116. Невідомий В. Структурні перетворення сучасного суспільства та реформації конституційних основ української держави. URL: <http://www.as-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16738549>.

117. Ухвала Конституційного Суду України № 44-з від 14 жовтня 1997 року про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства «Славутич-Сталь» щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж». Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/0/news/12286>.

118. Сkochиляс-Павлів О.В. Принципи адміністративного судочинства за оновленим кодексом адміністративного судочинства України. 2018. № 17. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. С. 84-89.

119. Мироненко Є.О. Принципи верховенства права та законності в адміністративному судочинстві України. Форум права. 2013. № 4. С. 248-252.

120. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Сочинения: В 2 т. М., 1991. Т. 2. 702 с.

121. Головатий С. П. Верховенство права, або ж правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки. Право України. 2012. № 2. С. 206-219.

122. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А-Г. 672 с.

123. Горбунова Л. М. Принцип законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади : монографія / Лідія Миколаївна Горбунова. К. : Юрінком Інтер, 2008. 340 с.

124. Братасюк М., Росоляк О. Співвідношення принципу верховенства права та принципу законності. Актуальні проблеми правознавства. 2018. № 1 (13). С. 11-17.

125. Bingham T. The Rule of Law. London: Allen Lane, 2010. 213 pp.

126. Алексеев С.С. Проблемы теории права. Курс лекций в двух томах. Т. 1. Свердловск, 1972. 396 с.

127. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 17. Ст. 594.

128. Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи: Центр Разумкова, вид-во «Заповіт», 2019. 46 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Zov_Polit_Onovlennya.pdf.

129. Шемшученко Ю.С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації. Вісник Національної академії наук України. 2017. № 2. С. 37-47.

130. Судова реформа та протидія COVID: Стефанчук назвав головні завдання для Ради. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3221542-sudova-reforma-ta-protidia-covid-stefancuk-nazvav-golovni-zavdanna-dla-radi.html>.

131. Судова реформа 2.0: що пропонує Зеленський, аби українці довіряли судам. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0>.

132. Зуєва І.І., Приступ В.М. Організаційно-правові проблеми створення та діяльності Служби судової охорони в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. №3. С. 238-242.

133. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 24. Ст. 212.

134. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо врегулювання окремих питань правового статусу працівників Служби судової охорони: Закон України від 27.04.2021 № 1417-IX. Голос України. 2021. № 94.

135. Звіт Голови Служби судової охорони перед Вищою радою правосуддя про діяльність Служби у 2019 році. Офіційний сайт Служби судової охорони. URL: <https://sso.gov.ua/sluzhbova-diyalnist/>.

136. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. Х. : Консум, 2001. 656 с.

137. Гусарев С. Д. Теоретичні аспекти забезпечення правового статусу особистості в Україні. Науковий вісник Дніпропетровськ. юрид. ін-ту МВС України. 2000. № 1. С. 40-46.

138. Куліш А. М. Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної системи України : монографія : у 2 ч. Ч. I / А. М. Куліш. Суми : Вид-во СумДУ, 2007. 222 с.

139. Цабрия Д. Д. Статус органа управления. Советское государство и право. 1972. № 2. С. 125 - 128.

140. Административное право Украины : учеб. [для студ. высш. учеб. заведений юрид. спец.] / [Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. Н. Гаращук и др.] ; под ред. Ю. П. Битяка. – 2-е изд., перераб. и доп. Харьков : Право, 2003. 576 с.

141. Овсянко Д. М. Административное право : учеб. пособие [для юрид. ф-тов и ин-тов] / Д. М. Овсянко. М. : Юристъ, 1995. 303 с.

142. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков. К. : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

143. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. / В.Я. Малиновський. Луцьк : Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

144. Виконавча влада і адміністративне право / [Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Битяк Ю. П. та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Ін-Юре, 2002. 668 с.

145. Шоптенко С.С. Адміністративно-правовий статус судової міліції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харківський нац. ун-т внутрішніх справ. Харків, 2011. 195 с.

146. Пилипишин В.П. Щодо сутності мети та завдань державного управління в Україні. Форум права. 2010. № 2. С. 377–381.

147. Городецька І.А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. Форум права. 2016. № 1. С. 60–66.

148. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 № 3099-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 32. Ст. 225.

149. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.

150. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 35. Ст. 358.

151. Клименко Н.І. Правоохоронні органи України: навч. посіб. К.: Видавництво Європейського ун-ту, 2002. 194 с.

152. Судебные и правоохранительные органы Украины: учебник / Под ред. А.М. Бандурки. Харьков, 1999. 350 с.

153. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / [Захарова О.С., Карабань В.Я., Ковальський В.С. та ін.]; відп. ред. В. Маляренко. К.: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.

154. Захарова О.С. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України. К.: Юрінком Інтер, 2007. 352 с.

155. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров. М. : Юстицинформ, 2001. 354 с.

156. Погребиська А.О. Теоретичні підходи до визначення поняття адміністративного примусу. Митна справа. 2014. Спеціальний випуск. С. 292-297.

157. Дрозд Ю.В. Співвідношення адміністративної відповідальності з іншими видами адміністративного примусу: дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київськ. нац. ун-т внутр. справ. К., 2010. 211 с.

158. Брайченко С.М. Оскарження в адміністративному судочинстві заходів адміністративного примусу, які застосовуються міліцією: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харківськ. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2013. 211 с.

159. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття) / І. П. Голосніченко. К. : Міжрегіональна академія управління персоналом, 1998. 52 с.

160. Філоненко Т.М. Адміністративно-правовий примус в діяльності органів прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київськ. міжнародний ун-т. К., 2013. 197 с.

161. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2002. 408 с.

162. Чайкіна О.В. Особливості застосування заходів адміністративного примусу у сфері державної безпеки: дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Х., 2011. 215 с.

163. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.

164. Рішення Ради суддів України від 30 жовтня 2020 року № 65. Офіційний сайт Ради суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-62-vid-26102018-p-63bd70aa9b.pdf>.

165. Сліпушко О.М. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. Правопис. Граматика / О.М. Сліпушко. К. : Криниця, 1999. 507 с.

166. Лазор О. Місцеве управління: поняття, терміни, визначення : навч. посіб. / О. Лазор, О. Лазор. – 2-е вид., переробл. і доп. К. : Дакор, 2006. 352 с.

167. Лазор О. Публічна служба в Україні : компетенції та повноваження (Частина II) : монографія / Лазор О.Я., Хорошенюк О.В. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2009. 440 с.

168. Бондарчук В. Сутність і зміст поняття «компетенція» в державному управлінні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. №2(29). С. 19-26.

169. Лазарева Д.В. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі України : монографія / Д.В. Лазарева. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.

170. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 27. Ст. 382.

171. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 27. Ст. 208.

172. Про державний кордон України: Закон України від 04.11.1991 № 1777-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 2. Ст. 5.

173. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

174. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 47. Ст. 2051.

175. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.

176. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.

177. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України: наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. Офіційний вісник України. 2017. № 56. Ст. 1656.

178. Порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою: постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. № 1363. Офіційний вісник України. 2011. № 101. Ст. 3719.

179. Про затвердження переліків судів, органів та установ системи правосуддя, охорона яких тимчасово здійснюється підрозділами Національної поліції та Національної гвардії: постанова Кабінету Міністру України від 23 вересня 2020 р. № 874. Офіційний вісник України. 2020. № 79. Ст. 2546.

180. У I кварталі 2021 року Вища рада правосуддя розглянула 95 повідомлень про втручання у діяльність суддів. Офіційний сайт Судової влади України. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1108479/>.

181. Зозуля І.В. Деякі особливості адміністративно-правового регулювання взаємодії судів з місцевими правоохоронними органами. Право і суспільство. 2013. №1. С. 57-62.

182. Хамула П.І. Особливості забезпечення охорони правопорядку в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія ПРАВО. Випуск 31. Том 1. С. 54-57.

183. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016. 227 с.

184. Загуменна Ю.О. Органи внутрішніх справ України як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави: монографія / Юлія Олександрівна Загуменна; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М. Харків, 2012. 251 с.

185. Ромців О. Забезпечення безпеки осіб під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності: проблеми правового регулювання. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2017. № 861. С. 508-513.

186. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність у 2 ч. : [підручник] / О.М. Бандурка. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. Ч. 1. 2002. 336 с.

187. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 35. Ст. 376.

188. Карапетян Л.М. Гарантії незалежності органа конституційного контролю // Вестник Конституционного Суда РФ. 1997. № 2. С. 64-70.

189. Стецюк П. Гарантії незалежності Конституційного Суду України. Вісник Конституційного Суду України. 2013. № 1. С. 63-71.

190. Борко А.Л. Правові гарантії професійної діяльності суддів в Україні. Форум права. 2013. №4. С. 24-30.

191. Зеленецький В.С. Основні положення вчення про забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю. Прокуратура, людина, держава. 2004. №4. С. 37-42.

192. Сухарський Ю.А. Шляхи вдосконалення вимог щодо здійснення оперативними підрозділами оперативно-розшукових заходів по забезпеченню державного захисту та безпеки учасників кримінального судочинства. Вісник ЛДУВС. 2007. №1. С. 207-210.

193. Пчолкін В.Д. Оперативно-розшукове забезпечення безпеки учасників кримінального процесу на стадії досудового слідства. Право і безпека. 2011. №5. С. 163-167.

194. Практика застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві: роз'яснення Верховного Суду України від 24.11.1999. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0019700-99#Text>.

195. Про порядок вирішення питань переселення в інше місце проживання, надання житла, матеріальної допомоги та працевлаштування осіб, взятих під державний захист: постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 1995 р. № 457. Офіційний вісник України. 2008. № 46. Ст. 1515.

196. Кодекс законів про працю: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971. Додаток до № 50.

197. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві: постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 червня 1999 року № 10. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-99#Text>.

198. Про незалежність судової влади: постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07#Text>.

199. Про заходи щодо забезпечення безпеки діяльності судів загальної юрисдикції та територіальних управлінь державної судової адміністрації: наказ Державної судової адміністрації від 02.06.2003 № 217. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0217750-03#Text>.

200. Інструкція про державне забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду: рішення Ради суддів України від 17 липня 2020 року № 40. Офіційний сайт Ради суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/article/risenna-rsu-no-40-vid-17072020-p-8907874471.pdf>.

201. Звіт Керівника апарату Вищого антикорупційного суду за 2019-2020 р.р. Офіційний сайт Вищого антикорупційного суду України. URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/documents/reports/chief_staff_16.07.2020.pdf.

202. Ф. Флурі, В. Бадрак Національна гвардія України: шляхи розвитку. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/The-National-Guard-of-Ukraine-Development-Options_ukr.pdf.

203. Доронін І.М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук. Київ, 2020. 539 с.

204. Шай Р.Я. Правоохоронна функція правової держави: теоретико-практичний аспект: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів., 2012. 18 с.

205. Безпалова О.І. Компетенція органів внутрішніх справ України щодо реалізації правоохоронної функції держави. Журнал східноєвропейського права. 2014. № 5. С. 17-26.

206. Московець В. І. Поняття та значення правоохоронної функції держави. Право і Безпека. 2011. № 2. С. 7-11.

207. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посіб. / укл.: І. Є. Марочкін, Н. В. Сибільова, О. Б. Зозулинський. Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1996. 138 с.

208. Горбач Д.О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України : монографія / за заг. ред. д-ра. юрид. наук, проф. О.І. Безпалової). Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. 288 с.

209. Про схвалення Концепції розвитку Національної гвардії на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2017 р. № 100-р. Урядовий кур'єр. 2017. № 40.

210. Про Раду національної безпеки і оборони: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 35. Ст. 237.

211. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо виконання функцій з конвоювання» від 13.10.2020 № 4214. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70168.

212. Лист Служби судової охорони від 15 березня 2021 року «Про діяльність Служби судової охорони та реалізацію у 2020 році Стратегії розвитку Служби судової охорони до 2022 року». Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/ctools/zvit_golovy_sso_pro_diyalnist_sluzhby_u_2020_roci.pdf.

213. Про затвердження Інструкції з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів: спільний наказ МВС України, Мін'юсту, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, ДСА України, Генпрокуратури України від 26.05.2015 № 613/785/5/30/29/67/68. Офіційний вісник України. 2015. № 49. Ст. 1589.

214. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо виконання функцій з конвоювання» від 13.10.2020

№ 4214. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/399369>.

215. В. Бондар: «Відповідати за безпеку судів має хтось один». Офіційний сайт Всеукраїнського професійного юридичного видання «Юридична газета». URL: <https://yur-gazeta.com/interview/valeriy-bondar-vidpovidati-za-bezpeku-sudiv-mae-htos-odin.html>.

216. Жбанчик А.В. Напрями вдосконалення взаємодії Національної поліції та Національної гвардії України у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 27-34.

217. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. Офіційний вісник України. 2018. № 23. Ст. 808.

218. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку: наказ МВС України від 10.08.2016 № 773. Офіційний вісник України. 2016. № 77. Ст. 2582.

219. Судові охоронці відпрацювали взаємодію з нацгвардійцями та поліцейськими для забезпечення надійної охорони і безпеки судових установ. Офіційний сайт Служби судової охорони. URL: <https://sso.gov.ua/news/sudovi-ohoronczy-vidpraczyuvaly-vzayemodiyu-z-naczgvardijczyamy-ta-policzejskymy-dlya-zabezpechennya-nadijnoyi-ohorony-i-bezpeky-sudovyh-ustanov/>.

220. Про Звіт Голови Служби судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 15.04.2021 № 850/0/15-21. Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/6618>.

221. Зленко А.М. Професійний розвиток персоналу як передумова підвищення рівня продуктивності праці. Економічний вісник університету. 2015. № 24(1). С. 34-38. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24%281%29__8.

222. Касараба Ю.Я. Адміністративно-правове забезпечення впровадження міжнародно-правових стандартів у діяльність органів міліції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 21 с.

223. Корнєєв Ю.В. Адміністративно-правове забезпечення особистої безпеки працівників податкової міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2002. 16 с.

224. Перепелиця А.В. Адміністративно-правове регулювання підготовки персоналу для органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2009. 20 с.

225. Савельєв О.С. Адміністративно-правові засади атестації працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2008. 22 с.

226. Голова Служби судової охорони Валерій Бондар: Мети досягає той, хто її прагне! Офіційний сайт Служби судової охорони. URL: <https://sso.gov.ua/news/golova-sluzhby-sudovoyi-ohorony-valerij-bondar-mety-dosyagaye-toj-hto-yiyi-pragne/>.

227. Стратегія розвитку суддівської освіти в Україні на 2021-2025 роки. Офіційний сайт Національної школи суддів України. URL: http://nsj.gov.ua/files/1608632048%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%93%D0%86%D0%AF_18.12_%D0%9D%D0%9C%D0%A0.pdf.

228. Стан системи професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад: доповідь / [К. Ващенко (кер. авт. колективу), В. Купрій, В. Чмига, Т. Токарчук, Л. Рикова, Ю. Вернигор та ін.; за заг. ред. К. Ващенка]. К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2019. 140 с.

229. Калаянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 44 с.

230. Про професійний розвиток працівників: Закон України від 12.01.2012 № 4312-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 39. Ст. 462.

231. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. Відомості Верховної Ради. 2013. № 24. Ст. 243.

232. Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони: рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 № 1052/0/15-19. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1052910-19?find=1&text=%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F#Text>.

233. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Національної школи суддів України у 2020 році. Офіційний сайт Національної школи суддів України. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/about/>.

234. Про визнання таким, що втратив чинність, Указу Президента України від 11 жовтня 2002 року № 918: указ Президента України від 17 січня 2011 року № 52/2011. Офіційний сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/522011-12543>.

235. Шукліна Н. Національна школа суддів України – загальнонаціональний центр суддівської освіти. Слово Національної школи суддів України. 2012. №1(1). С. 9-13.

236. Меморандум про співпрацю між Національною школою суддів України та Службою судової охорони від 07 липня 2020 року. Офіційний сайт Національної школи суддів України. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/about/>.

237. Порядок підготовки співробітників Служби судової охорони: наказ Національної школи суддів України від 28.02.2020 № 13. Офіційний сайт Національної школи суддів України. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/about/>.

238. Бідюк Н.М. Основні принципи професійного навчання безробітних в Україні. Педагогічний дискурс. 2010. №7. С. 35-41.

239. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13

грудня 1985 року. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201?find=1&text=%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA#Text.

240. Рекомендація № (94) 12 «Незалежність, дієвість та роль суддів» від 13.10.1994. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_323#Text.

241. Хартія держав-учасниць Ради Європи «Європейська хартія про закон «Про статус суддів» від 10.07.1998. Судова практика. 2011. № 3.

242. Висновок № 1 (2001) Консультативної ради європейських суддів для Комітету міністрів Ради Європи про стандарти незалежності судових органів та незмінюваність суддів. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a52#Text.

243. Висновок № 4 (2003) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо належної підготовки та підвищення кваліфікації суддів на національному та європейському рівнях. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a52#Text.

244. Савчук Р. Українсько-канадський проект «Суддівська освіта – для економічного зростання» / Роман Савчук. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені Вернадського. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vvkksu/2012_4/savchuk.pdf.

245. Ніколайчук С.В. Адміністративно-правовий статус Національної школи суддів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2015. 182 с.

246. Ecole Nationale de la Magistrature. URL: <http://www.metiers.justice.gouv.fr/ecoles-10082/ecolenationale-de-la-magistrature-12057>.

247. Государственная академия судопроизводства и прокуратуры Республики Польша (Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury). URL: <http://kssip.gov.pl/rosyjski>.

248. Статут Національної школи суддів України: рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 14.12.2016 № 189/зп-16. Офіційний сайт Національної школи суддів України. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/about/>.

249. Двосторонні угоди. Офіційний сайт Національної школи суддів України. URL: <http://nsj.gov.ua/ua/about/>.

250. Середа Г. П. . Сучасна модель підготовки суддів та прокурорів. Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23 квітня 2009 року) / [редкол.: Г.П. Середа (відпов. ред.), М.К. Якимчук, В.М. Куц та ін.]. К.: Генеральна прокуратура України; Національна академія прокуратури України, 2009. 80 с.

251. Андрейцев В. Прагматизація професійної підготовки суддів, прокурорів та правоохоронців – вимога часу. Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів. Київ, 2009. С. 30-32.

252. Шевцова Я.О. Система професійної освіти суддів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2020. 234 с.

253. Положення про організацію професійного навчання співробітників Служби судової охорони: наказ Служби судової охорони від 01.02.2021 № 48. Офіційний сайт Служби судової охорони. URL: https://sso.gov.ua/inshe/pravova_baza/.

254. Зеновій Холоднюк: «Відкриття навчального центру для працівників ССО – це важлива віха у розвитку і зміцненні служби». Офіційний сайт Державної судової адміністрації. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/992445/>.

255. Малишко В.В., Яременко Л.М. Світові рейтинги університетів на глобальному ринку освітніх послуг. Економічний вісник університету. 2016. Випуск № 31(1). С. 7-15.

256. Висновок Венеціанської комісії до проекту Закону про внесення змін до Конституції, що посилюють незалежність суддів від 15 червня 2013 року № 722/2013. Офіційний сайт Верховного Суду України. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2013_014_2013_06_15.pdf.

257. Камінська І. Міжнародно-правові гарантії як основа незалежності суддів України. *Legea și viața*. 2014. С. 110-114., с. 111. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Mejdunarodno_pravovie%20garantii%20kak%20osnova%20nezavisimosti%20sudei%20Ukraini.pdf.

258. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.

259. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 року. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2002. № 1.

260. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. Урядовий кур'єр. 2010. № 215.

261. Хіміч В.М. Незалежність суддів та організаційні засади забезпечення їх діяльності. Судова апеляція. 2009. № 1(14). С. 118-123.

262. Президент: Ми налаштовані успішно втілити дієву судову реформу, щоб в Україні працювали лише чесні, незалежні та справедливі суди. Офіційний сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-mi-nalashtovani-uspishno-vtiliti-diyevu-sudovu-ref-66841>.

263. Вища рада правосуддя: незалежність суддів при здійсненні правосуддя та заборона впливу на них у будь-який спосіб передбачені та гарантуються Конституцією й законами України. Офіційний сайт Вищої ради правосуддя. URL: <https://hcj.gov.ua/news/nezalezhnist-suddiv-pri-zdiysnenni-pravosuddya-ta-zaborona-vplyvu-na-nyh-u-bud-yakyy-sposib>.

264. Абросимова Е.Б. Судебная власть: конституционные отражения. Сравнительное конституционное обозрение. 2010. № 5 (78). С. 96-117.

265. Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти. Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. 2017. №12(44). Офіційний сайт Тульчинської районної державної адміністрації. URL: tulchin-rda.gov.ua/.

266. The Independence of the Judiciary and the Role of the Public Prosecutor's Department: Constitutional Aspects. CDL(1993)014e-restr. Strasbourg, 15 April 1993. URL: [https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL\(1993\)014-e](https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL(1993)014-e).

267. Морщакова Т.Г. Верховенство права и независимость судебной власти. Учёные записки юридического факультета Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. 2010. №17. С. 5-14.

268. Леськів С.Р. Правовий статус суддівського самоврядування України в контексті забезпечення професійних прав суддів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2016. 196 с.

269. Про Вищу раду правосуддя. Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 7-8. Ст. 50.

270. Косткіна Ю.О. Склад Вищої ради правосуддя: проблемні питання нормативної регламентації. Часопис цивільного і кримінального судочинства. 2016. № 6 (33). С. 124-132.

271. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. №75. Ст. 2125.

272. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 29. Ст. 367.

273. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України «Про статус суддів» (справа про незалежність суддів як

складову їхнього статусу) від 01 грудня 2004 року №19-рп/2004. Голос України. 2005. № 10.

274. Адміністративне деліктне законодавство: Зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / автор-упорядник О. А. Банчук. К. : Книги для бізнесу, 2007. 912 с.

275. Калашник Ю.В. Зарубіжний досвід юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду та шляхи його запозичення для України. Форум права. 2012. С. 428-433.

276. Попко В.В. Захист свідків і потерпілих осіб у транснаціональному кримінальному праві. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. №4. С. 57-68.

277. Victim and Witness Protection Act of 1982. – Public Law. 97-291-Oct.12/1982. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-96/pdf/STATUTE-96-Pg1248.pdf>.

278. Серебрянський П.В. Порівняльно-аналітична характеристика правового регулювання застосування заходів безпеки до учасників кримінального процесу (зарубіжний досвід формування правової доктрини). Право і суспільство. 2016. №3. С. 193-198.

279. Будецький Р. Особливості управління юстицією у Сполучених Штатах Америки: організаційно-правовий аспект. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 3 (78). С. 155-164.

280. Кларк М. Специальная группа помогает свидетелям // Зарубежный опыт правового регулирования по вопросам участников судопроизводства и практика его применения. М., 2000. С. 191-194.

281. Code of Practice for Victims of Crime in England and Wales – Public Law. Nov. 2020, Ministry of Justice. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/974376/victims-code-2020.pdf.

282. Семків Т. Удосконалення забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. С. 119-128.

283. Gesetz über die Entschädigung für Opfer von Gewalttaten (Opferentschädigungsgesetz - OEG) Ausfertigungsdatum: 11.05.1976. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25104/43-Moshak.pdf?sequence=1>.

284. Gesetz zur Sicherung der zivilrechtlichen Ansprüche der Opfer von Straftaten (Opferanspruchssicherungsgesetz - OASG) Ausfertigungsdatum: 08.05.1998. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25104/43-Moshak.pdf?sequence=1>.

285. Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen (Gewaltschutzgesetz - GewSchG) Ausfertigungsdatum: 11.12.2001. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25104/43-Moshak.pdf?sequence=1>.

286. Das Allgemeine Gleichbehandlungsgesetz (AGG) Ausfertigungsdatum: 14.08.2006. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25104/43-Moshak.pdf?sequence=1>.

287. Государственная защита участников уголовного процесса / Зайцев О.А. – М. : Экзамен, 2002. 512 с.

288. Висновок на проект Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 08.06.2018 №8457. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64189.

ДОДАТКИ**ДОДАТОК А****ПРОЄКТ**

Затверджено Наказом
Міністерства внутрішніх
справ України
від ____ . ____ 2021 № ____

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ,
ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДЕРЖАВНОМУ ЗАХИСТУ,
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

I. Загальні положення

1. Управління забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, Національної поліції України (далі – Управління) – міжрегіональний територіальний орган поліції, що є самостійним структурним оперативним підрозділом центрального органу управління Національної поліції України, що забезпечує і здійснює в межах своєї компетенції правоохоронні функції щодо вироблення й реалізації державної політики та нормативно-правового регулювання в галузі державного захисту потерпілих, свідків та інших учасників кримінального та адміністративно-деліктного судочинства, суддів, прокурорів, слідчих, посадових осіб правоохоронних і контролюючих органів, а також інших осіб, які підлягають державному захисту.

2. Управління виконує функції головного оперативного підрозділу НПУ в сфері здійснення заходів безпеки, з метою захисту життя і здоров'я осіб, які підлягають державному захисту, щодо забезпечення збереження їх майна.

3. Структура і штатний розпис Управління затверджуються Головою Національної поліції за поданням заступника, відповідального за діяльність Управління.

4. Управління в своїй діяльності керується Конституцією України, загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, міжнародними договорами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативними правовими актами МВС України, Національної поліції України, міжвідомчими нормативними правовими актами і цим Положенням.

5. Робота Управління організовується на основі планування, поєднання єдиначальності у вирішенні питань службової діяльності та колегіальності при їх обговоренні, персональної відповідальності кожного співробітника за стан справ на дорученій ділянці роботи і виконання окремих доручень.

6. Управління в установленому порядку здійснює взаємодію з питань своєї діяльності з іншими органами Національної поліції, відповідними

підрозділами правоохоронних органів, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, територіальними громадами, громадськими об'єднаннями та організаціями, а також відповідно до міжнародних договорів, з правоохоронними органами іноземних держав і міжнародними поліцейськими організаціями.

7. Управління в установленому порядку спільно з територіальними органами Національної поліції забезпечує ефективність діяльності підрозділів забезпечення безпеки осіб, які підлягають державному захисту, територіальних органів Національної поліції.

II. Основні завдання Управління

8. Основними завданнями Управління є:

8.1. Організація і участь у формуванні основних напрямів державної політики з питань діяльності Управління.

8.2. Забезпечення вдосконалення нормативно-правового регулювання з питань діяльності Управління.

8.3. Організація і здійснення заходів безпеки з метою захисту життя і здоров'я осіб, які підлягають державному захисту, а також забезпечення збереження їх майна.

8.4. Організація попередження, виявлення, припинення і розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних із загрозою безпеці осіб, які підлягають державному захисту, знищення або пошкодження їх майна в зв'язку з участю в кримінальному чи адміністративно-деліктному судочинстві або виконанням посадових обов'язків.

8.5. Координація за дорученням заступника Голови Національної поліції діяльності територіальних органів поліції і підрозділів центрального апарату НПУ з питань діяльності Управління.

8.6. Організаційно-методичне забезпечення діяльності підрозділів державної захисту і надання їм практичної допомоги з питань діяльності Управління.

III. Основні функції та повноваження Управління

9. Основними функціями Управління є:

9.1. Здійснення комплексного аналізу ефективності заходів, що вживаються територіальними органами Національної поліції, їх структурними підрозділами з реалізації основних напрямів державної політики з питань діяльності Управління.

9.2. Визначення пріоритетних напрямків вдосконалення службової діяльності територіальних органів Національної поліції, їх структурних підрозділів з питань діяльності Управління.

9.3. Моніторинг оперативної обстановки у встановленій сфері діяльності, розробка заходів по оперативному реагуванню на її зміну, а також підготовка на основі проведеного аналізу прогнозів зміни оперативної обстановки, проектів стратегічних рішень з питань діяльності Управління.

9.4. Розробка і внесення заступнику Голови Національної поліції пропозицій і проектів управлінських рішень щодо формування та реалізації державної політики з питань діяльності Управління, а також щодо вдосконалення форм і методів роботи територіальних органів Національної поліції, їх структурних підрозділів.

9.5. Участь у забезпеченні діяльності заступника Голови НПУ з координації та контролю діяльності територіальних органів Національної поліції і підрозділів центрального органу управління Національної поліції з питань діяльності Управління.

9.6. Участь в перспективному і поточному плануванні діяльності Національної поліції, розробці концепцій, основних напрямків розвитку територіальних органів Національної поліції, її структурних підрозділів з питань діяльності Управління.

9.7. Розробка або участь в розробці і реалізації державних програм, відповідальним виконавцем (співвиконавцем) яких є Національна поліція, в частині, що стосується компетенції Управління.

9.8. Узагальнення практики застосування законодавства України з питань діяльності Управління та вироблення відповідних заходів щодо підвищення ефективності діяльності підрозділів державної захисту.

9.9. Розробка або участь в розробці за рішенням керівництва Національної поліції проектів законів, нормативних правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативних правових актів Національної поліції, а також підготовка пропозицій щодо вдосконалення законодавчих та інших нормативних правових актів з питань діяльності Управління.

9.10. Розроблення в установленому порядку або участь в розробці за рішенням керівництва Національної поліції спільно із зацікавленими підрозділами Національної поліції, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування проектів міжнародних договорів України, а також міжвідомчих нормативних правових актів і угод з питань діяльності Управління.

9.11. Підготовка або участь у підготовці проектів відгуків і висновків щодо проектів міжнародних договорів України, законодавчих та інших нормативних правових актів з питань діяльності Управління.

9.12. Забезпечення подання за позовами, пред'явленими до Національної поліції, в установленому порядку в судах інтересів Національної поліції, з предметів суперечок, віднесених до компетенції Управління.

9.13. Підготовка або участь у підготовці відповідей на запити Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань діяльності Управління.

9.14. Підготовка за відповідними дорученнями відповідей на запити депутатів Верховної Ради України з питань діяльності Управління.

9.15. Участь в межах компетенції у проведенні незалежної антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, а також антикорупційної експертизи нормативних правових актів Національної поліції.

9.16. Розробка проектів типових положень про підрозділи державної захисту, а також участь в розробці типових штатних розкладів зазначених підрозділів.

9.17. Організація і здійснення заходів безпеки:

9.17.1. Щодо суддів Верховного Суду України, Конституційного Суду України, Вищого антикорупційного суду України, прокурорів Генеральної прокуратури України, Національного антикорупційного бюро України, посадових осіб центральних органів виконавчої влади, які здійснюють функції державного контролю, а також їх близьких осіб.

9.17.2. Стосовно учасників кримінального судочинства у кримінальних справах про тяжкі та особливо тяжкі злочини, скоєні організованими групами, злочинними угруповуваннями (злочинними організаціями), що носять транснаціональний або міжрегіональний характер, а також про злочини, що мають великий суспільний резонанс.

9.18. Організація і здійснення психологічного супроводу осіб, відносно яких встановлено державний захист.

9.19. Здійснення оперативно-розшукової діяльності в повному обсязі, передбаченому законодавством та іншими нормативно-правовими актами.

9.20. Проведення, в тому числі спільно з підрозділами державної захисту, оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, попередження та припинення злочинів, пов'язаних із загрозою безпеці осіб щодо яких встановлено державний захист, знищення або пошкодження їх майна.

9.21. Організація і проведення спільно з підрозділами, які здійснюють оперативне супроводження кримінальної справи, в рамках якого прийнято рішення про застосування заходів безпеки, оперативно-розшукових заходів.

9.22. Здійснення в межах своєї компетенції оперативного супроводження кримінальних справ, порушених за матеріалами Управління, в тому числі за дорученнями слідчих підрозділів.

9.23. Документування злочинів, пов'язаних із загрозою безпеці осіб, щодо яких встановлено заходи безпеки, знищення або пошкодження їх майна.

9.24. Здійснення збору, обробки та обліку оперативно-розшукової інформації з питань діяльності Управління.

9.25. Забезпечення в межах своєї компетенції координації роботи щодо взаємодії оперативних підрозділів органів Національної поліції з іншими суб'єктами оперативно-розшукової діяльності з питань діяльності Управління.

9.26. Аналіз ефективності заходів, що вживаються органами Національної поліції з питань діяльності Управління, оцінка результативності діяльності підрозділів державного захисту.

9.27. Надання практичної допомоги підрозділам державного захисту з питань діяльності Управління.

9.28. Виявлення, узагальнення та поширення позитивного досвіду з питань діяльності Управління, забезпечення його впровадження в діяльність підрозділів державного захисту.

9.29. Організаційно-методичне забезпечення діяльності підрозділів державної захисту, розробка рекомендацій і методичних посібників з питань діяльності Управління.

9.30. Організація і здійснення формування і ведення в установленому порядку обліків, баз даних, інформаційних систем.

9.31. Використання в своїй діяльності досягнень науки і техніки, інформаційних систем, мереж зв'язку, а також сучасної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури.

9.32. Формування та спрямування в установленому порядку заявок на проведення наукових досліджень, участь в забезпеченні впровадження досягнень науки і техніки в діяльність підрозділів державного захисту.

9.33. Розгляд заявок, які надходять з підрозділів державного захисту про виділення коштів, передбачених Державною програмою забезпечення безпеки потерпілих, свідків та інших учасників кримінального судочинства, а також затвердження звітів про проведені витрати, в порядку, передбаченому нормативно-правовими актами Національної поліції.

9.34. Організаційно-технічне забезпечення діяльності міжвідомчих робочих груп по здійсненню поточного контролю за ходом реалізації та координації діяльності учасників державних програм із забезпечення безпеки потерпілих, свідків та інших учасників кримінального судочинства.

9.35. Здійснення в межах своєї компетенції заходів щодо захисту державної таємниці та конфіденційної інформації.

9.36. Розгляд звернень громадян, інших листів, заяв, публікацій в засобах масової інформації з питань діяльності Управління.

9.37. Визначення потреби в матеріальних ресурсах на основі норм належності, складання та подання заявок на отримання матеріально-технічних засобів, необхідних для функціонування Управління.

9.38. Організація і забезпечення в установленому порядку мобілізаційної роботи в Управлінні, а також забезпечення виконання в Управлінні заходів з цивільної оборони.

9.39. Виконання відповідно до законодавства України, нормативних правових актів Національної поліції інших функцій з питань діяльності Управління.

10. Управління для здійснення своїх завдань і функцій має право:

10.1. Запитувати і в установленому порядку отримувати від державних органів, громадських об'єднань, організацій і посадових осіб відомості, довідки, документи (їх копії), іншу інформацію, необхідні для прийняття рішень з питань діяльності Управління.

10.2. Створювати в установленому порядку робочі групи і комісії.

10.3. За дорученням заступника Голови Національної поліції залучати в установленому порядку для виконання покладених на Управління завдань науково-дослідні, освітні та інші установи Національної поліції, вчених, а також фахівців для консультацій.

10.4. Брати участь в організації проведення наукових досліджень з питань діяльності Управління.

10.5. Користуватися системами зв'язку і передачі даних, службовими приміщеннями, транспортними засобами, а також інформаційними системами і банками даних, сучасною інформаційно-телекомунікаційною інфраструктурою, архівно-обліковими матеріалами та іншими документами для вирішення завдань, покладених на Управління.

10.6. Спільно із зацікавленими підрозділами Національної поліції здійснювати формування і ведення автоматизованих інформаційних систем.

10.7. Проводити в установленому порядку з питань, що належать до компетенції Управління, перевірки оперативно-службової діяльності підрозділів державного захисту.

10.8. Вносити пропозиції заступнику Голови Національної поліції про постановку на особливий контроль підрозділів державного захисту, що мають низькі результати діяльності, а також про притягнення до дисциплінарної відповідальності їх керівників.

10.9. Проводити наради, робочі зустрічі, науково-практичні конференції та семінари.

10.10. Організовувати проведення в установленому порядку стажування керівників і співробітників підрозділів державного захисту.

10.11. Використовувати при виконанні покладених завдань можливості державних органів, громадських об'єднань і організацій, засобів масової інформації в порядку, встановленому законодавством України.

10.12. Брати участь у встановленому порядку в організації та проведенні громадської експертизи проектів законів та інших нормативних правових актів України, за якими Управління є головним розробником, а також брати участь в розробці та розгляді концепцій, програм, ініціатив громадян і громадських об'єднань з найбільш актуальних питань, що належать до сфери правоохоронної діяльності.

10.13. Здійснювати інші повноваження, надані Управлінню нормативно-правовими актами Національної поліції України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Хомініч С.В. Соціальна роль охорони правосуддя в адміністративному праві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 1. Том. 3 С. 57-60.
2. Хомініч С.В. Щодо співвідношення правових категорій «громадський порядок» та «громадська безпека» в контексті забезпечення безпеки правосуддя. *Правові новели*. 2019. № 8. Том 2. С. 49-54.
3. Хомініч С.В. Визначення ролі й місця національної гвардії України у забезпеченні охорони та безпеки правосуддя. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 4(32). Vol. 3 С. 72-79.
4. Хомініч С.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення охорони судової влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 554-556.
5. Хомініч С.В. До питання про визначення адміністративно-правового статусу служби судової охорони. *Правові новели*. 2020. № 12. Том 3. С. 106-112.
6. Хомініч С.В. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 31 травня – 1 червня 2019 р. – Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. – С. 143-145.
7. Хомініч С.В. Міжнародно-правова охорона суддів в контексті забезпечення їх незалежності. *Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 23–24 серпня 2019 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 77-82.
8. Хомініч С.В. До питання про співвідношення правових категорій «професійне навчання» та «професійна підготовка» в службовій діяльності судових охоронців. *Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції,

м. Харків, 17–18 січня 2020 р. Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2020. С. 70-73.

9. Хомініч С.В. Напрямки вдосконалення діяльності національної школи суддів України щодо підготовки кадрів для служби судової охорони. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 14–15 лютого 2020 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 104-107.

10. Хомініч С.В. До питання про розширення компетенції служби судової охорони у сфері протидії проявам неповаги до суду. *Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 27–28 березня 2020 р. Запоріжжя : Запорізька міська Громадська організація «Істина», 2020. С. 100-103.